Biblioteca Centrală Regională Hunedoara-Deva

pag. 4—5:
versuri de RADU BOUREANU
3 schiţe de CONSTANTIN ŢOIU
o nuvelă de NICOLAE BREBAN

În pagina 3:
OCTAVIAN GOGA
ÎNSEMNĂRI DIN SPANIA, ITALIA, FRANŢA

pag. 6:
LUCIA DEMETRIUS: "Loewendhal"
D. I. SUCHIANU: „Pădurea spînzuraţilor"
FĂNUŞ NEAGU: Sport

pag. 8
DUMITRU CORBEA: În apărarea Vietnamului

pag. 8
ION BIBERI: Convorbiri cu Franz Kafka

Proletari din toate ţările, uniţi-vă!

GAZETA LITERARĂ

Anul XII Nr. 15 (578) Joi 8 aprilie 1965 — ORGAN SĂPTĂMÎNAL AL UNIUNII SCRIITORILOR DIN REPUBLICA POPULARĂ ROMÂNĂ — 8 pagini 1 leu

POEZIA şi COMANDA SOCIALĂ

dintr-un eseu inedit

POEZIE ŞI PUBLIC

Poezia este cuvîntul care interpretează viaţa prin cîntec. Şi nimeni nu va crea un cîntec pentru a-l auzi singur. Pe drept cuvînt Edgar Poe corectează, într-o nuvelă, observaţia lui J. F. Marmontel care susţinea că „talentul muzical este singurul care dă satisfacţie în singurătate; toate celelalte au nevoie de martori". Originalul poet american, destrămînd confuzia între talentul creator şi cel interpretativ, notează că interpretarea îţi poate într-adevăr produce satisfacţie şi de unul singur, pe cînd creaţia se cere neapărat împărtăşită. Iar plăcerea de a cînta singur, am adăuga, ca şi aceea de a citi versuri, nu este decît comuniunea cu creatorul, singurătatea este numai o aparenţă. Omenirea n-a produs şi nici nu va produce vreodată bunuri fără destinaţie — de aceea se şi numesc bunuri — chiar dacă toţi cititorii din univers se rezumă în femeia iubită pe care vrei s-o cucereşti printr-o poezie.

Ne putem oare imagina un singur om, cît de înapoiat, care să nu fi folosit măcar o dată în viaţă, fie şi o frîntură de vers? Există oameni care n-au zburat cu avionul. Există oameni care nici nu bănuiesc existenţa antibioticelor. Există oameni care semnează cu amprentele degetelor. Nu există însă oameni în viaţa cărora să nu fi adiat măcar un vers şi nici nu vor exista. Şi, cu toate acestea, deşi nimeni nu neagă importanţa concretă a aviaţiei, medicinii şi alfabetizării în viaţa de toate zilele, se găsesc minţi care neagă utilitatea poeziei. După asemenea opinii s-ar părea că poezia este o întreprindere a poeţilor, mulţimea are destule alte preocupări. În această multitudine de preocupări, de cele mai adeseori atîrnînd între viaţă şi moarte, mulţimea şi-a creat, însă, întotdeauna, şi poezia de care a avut nevoie. Dacă poezia există, este pentru că oamenii au nevoie de ea, şi nu invers.

Deşi nu ne putem reprezenta infinitul, matematicienii au creat, totuşi, un semn convenţional care-l reprezintă. Deşi raţiunea cea mai elementară ne solicită să nu credem în fiinţa unei poezii care să nu spună nimic, unii poeţi susţin că o astfel de poezie există. Este, însă, numai un semn convenţional pentru a reprezenta vidul poetic. Starea poetică începe de la necesitatea unei comunicări prin cîntec.

În afară de fenomenele maladive de narcisism, poezia se defineşte printr-o permanentă nevoie de auditoriu. În palatele despoţilor antici, în castelele medievale, în cenacluri, la radio, în reviste, poetul vrea să reţină atenţia cuiva. Nu poţi scrie versuri pentru nimeni, cum nu poţi sădi o floare în aer. Versul depinde de cititori, îi caută, îi creează dacă n-au existat pînă atunci. Poetul este stăpînul şi sclavul acestui auditoriu. Cînd necesitatea dispare, bunurile care o serveau cad repede în desuetudine. Dacă oamenii n-ar simţi necesitatea poeziei, poeţii s-ar aduna numai între ei, ca practicanţii unui viciu ruşinos şi, cu încetul, tagma lor ar dispărea. Nemaiavînd nevoie de zeii Olimpului, grecii i-au părăsit. Cînd s-a descoperit praful de puşcă, săgeţile au rămas în panoplii. Cînd a apărut trenul, poştalionul a trecut la muzeu.

Corolar: Poezia nu există prin existenţa poeţilor, ci poeţii prin existenţa poeziei. Nici un mare poet nu apare pe un teren gol, şi cînd antologiile publică în introducere culegeri din poezia populară, mă gîn-

Mihu DRAGOMIR

(*Continuare în pag. 7*)

DISTIH

Te-ai luptat să fie viaţa mai frumoasă
Şi te sîngeri, însă vieţii prea puţin de viaţă-i pasă.

April 1965

OLTENEASCĂ

Sîmbătă, pe la Nagaica,
Îşi răsfaţă pruncul maica,
Pe cînd pruncul suge ţîţă
Lîngă mîţă.

Oţul, mamii, cel frumos
Te daşi din copaie jos.

Oţ în sus şi oţ în jos,
I-a ieşit în creştet moţ.
Oţ deştept şi iscusit
Fără bîtă şi cuţit.

Foaie verde leuştean,
M-a făcut muica oltean.
Şi, cobzare, spune drept,
Muica m-a făcut deştept.

Tudor ARGHEZI

ION ŢUCULESCU
Desen în tuş din perioada folclorică

Partidul

O navă purtînd stemă pe fluviu. Sună cer.
O flotă de furnale ce-aprind în flamuri seara.
Şi munţi titani ce-n cave aruncă jar de fier.
Aşa-şi începe drumul în timp, cu tine, ţara.

Ai adus soare-n inimi, ai adus soare-n case
Şi geniul visării, ce sta în el închis,
L-ai pus la cîrmă, muncii i-ai spus să toarne raze,
Să nu mai amurgească vederii nici un vis.

Căci ţara stă pe rîuri — o liră înstelată,
Care-i răsfrîng pe tîmplă lumina din pămînt.
Poemul o ridică cu-ntreaga-i arboradă
Şi intră-n timp ce-i sună în flamuri ca un vînt.

Emil GIURGIUCA

Zori proaspete

Îţi urmăresc, în vrajă, lidul
Robust, cu prospeţimi de rouă.
Ce-adînc se-aude-n el partidul!
Zori proaspete de lume nouă.
Limpezi, izbînzile răsună
În ritmuri clare, cadenţate.
Arpegii grave de Comună
şi viitorul, trainic bate
în tropii zorilor de-acuma.
În luminoasa armonie,
mulţimile înaintează,
sub flamuri mari de epopee,
Comuna îi încununează.

Camil BALTAZAR

De la o fereastră deschisă

Întoarcerile firului de iarbă străveziu
se-ntîmplă seara, cînd în locul merilor
se-apleacă pe fereastra mea pînă tîrziu
uscatul rod al stepei, spuza verilor.
O arşiţă întîrziată-n trup sau un cuvînt
virtejele de frunză veche-n lut le-apleacă
şi-n stupi noroade de lumini lucrînd
licoarea ultimelor flori o-nfăgură mai acră.
Din zile stafidite sub galbene dogori
pămîntul a rămas mai mic alături de stele,
ca umbra lacrimei ce uneori
încearcă faţa colbuită să ne spele.
Încet, în cărucioare pe rotile, spre morari
roşcate moaşte-ale porumbului duc altă vară
în saci de cînepă prea aspri şi prea mari,
ca arşiţa ce-n rădăcina frunzelor coboară.

Mihai NEGULESCU

CARNET DE SCRIITOR

PE MALURILE CIBINULUI

Nicăieri în Transilvania nu ai sentimentul istoriei mai acut decît la Sibiu. La Sighişoara te preumbli între zidurile medievale ori înconjuri ringurile unui singur burg. La Braşov, dinţii timpului au muşcat din semeţia cetăţii. La Timişoara dezgropi pietrele acoperite de ţărînă... În oraşul aşezat pe colinele Cibinului, pe vechea Terra Blacorum, mărturiile mileniilor — monedele dace şi romane, cărămizile construcţiilor ridicate de legiunile romane, podoabele de argint ale ţăranilor autohtoni — se întîlnesc cu vestigiile unor secole de o rară măiestrie arhitectonică. Bolţi, trepte, turnuri. Acestea s-ar putea socoti unităţile de măsură ale geografiei urbane sibiene. Bolţi de case în ziduri enorme, dînd înspre curţi interioare. Bolţi romanice de lăcaşuri ortodoxe şi catolice, bolţi gotice de biserici evanghelice. Galerii boltite peste trepte fără număr, legînd străzile şi pieţele între ele. Şi turnuri: 31 de turnuri, mai toate azi în picioare. Turnuri de catedrale, turnuri de zidiri laice, Turnul Sfatului, ale cărui bolţi se deschid spre Oraşul de Jos şi spre cel de Sus. Bastioane ale croitorilor, dogarilor, pinzarilor, olarilor, fierarilor, archebuzierilor, mărturisesc istoria frămîntată a breslelor din acest oraş care a cunoscut invazia pustiitoare a tătarilor în 1241 şi a avut de înfruntat turcii secole de-a rîndul. Şi poate că şi zidurile lui şi vitejia tîrgoveţilor ce-l apărau, i-au păstrat libertatea şi atunci cînd otomanii se aflau la porţile Vienei.

Astăzi, printre bastioanele breslaşilor se joacă elevii. Tradiţia face parte din Parcul Pionierilor, dăruită generaţiilor de copii, o dată cu anotimpurile, cu virsta, cu aerul.

Nimic însă nu mai vrea să amintească, în Piaţa centrală, de decapitările şi spînzurătorile din trecut, de arderea pe rug a vrăjitoarelor. Numai localnicii îţi povestesc, trecînd pe lîngă cel mai vechi spital din oraş, istoria unui lac de mult secat: femeile acuzate că ar fi fost vrăjitoare erau aruncate în apă, şi dacă se înecau, însemna că fuseseră nevinovate iar dacă scăpau cu viaţă, erau condamnate a fi arse p

Veronica PORUMBACU

(*Continuare în pagina 7*)

ALEXANDRU ŞAHIGHIAN

S-a stins lumina. Lumina lui interioară s-a stins. Zîmbetul s-a stins şi el. Inima caldă de prieten şi-a oprit bătaia. A plecat dintre noi tovarăşul drag şi prietenos, omul cu inima caldă şi duioasă, Alexandru Şahighian, bunul nostru Alecu, Şahul.

A plecat în această primăvară cu timp zbuciumat, fără să mai audă mugurii cum plesnesc de sevă, fără să mai poată mîngîia cu ochii lui albaştri ochii de viorea ai cîmpului, fără să mai poată asculta un cîntec de pasăre.

Îi plăceau şi cîntul păsărilor şi tulburătorul joc al culorilor. Îi plăcea primăvara, îi plăcea viaţa, patosul ei. Primăverii, anotimpului înoitor i-a închinat cele mai frumoase poezii şi cîntece.

Alexandru Şahighian a debutat în 1924, la „Omul Liber". Avea 23 de ani şi îndrăgise sonetul. Ulterior îmbrăţişează poemul.

Pentru noi, prietenii lui mai virstnici, versurile sale de debut din „Omul Liber" şi apoi din „Cuvîntul Liber", fie că erau semnate cu numele său sonor Alexandru Şahighian, fie cu pseudonimul Maria Rantes, aduceau întotdeauna ceva din prospeţimea de izvor, din mireasma florilor de cîmp. Erau ca o îmbrăţişare de prieten, de frate mai mare.

Era prin 1935, în plină ascensiune a fascismului, cînd Alexandru Şahighian, pe atunci profesor de liceu, a hotărît să se dedice cu exclusivitate scrisului, colaborînd îndeaproape cu versuri, articole şi schiţe, la revistele muncitoreşti şi democratice ale timpului.

Deseori, dintr-un motiv astăzi lesne de înţeles, era nevoit să nu-şi mai semneze versurile. Dar pentru cei care-l cunoşteau, limpezimea lor, mesajul direct, pe înţelesul oricui, ritmul lor interior şi de o dulce armonie, era o semnătură care vorbea de la sine.

Versurile lui erau o parte din el, din fiinţa lui, din puritatea lui de cristal, sînge din sîngele lui. Versuri de comunist, combativ şi intransigent, mereu pe poziţiile cele mai înaintate de progres şi libertate, poziţii cărora le-a închinat ce avea mai bun în el şi pentru care era întotdeauna gata să se jertfească pînă la ultima lui suflare. Poezia — întocmai vieţii lui — respira încrederea în om şi în zile mai bune, zile care aveau să vină şi pentru care şi-a dăruit anii săi cei mai buni, anii tinereţii, anii iubirii.

Eliberarea l-a prins în plin avînt creator. Ca un luptător în atac, aşa s-a avîntat în muncă, fără să ştie de odihnă, mereu plin de voie bună şi entuziasm, cucerind pe toţi din jurul său prin francheţa şi modul cinstit şi drept de a aborda problemele. Şi multe şi grele i-au fost problemele care i-au stat în faţă. A muncit pe linie de Partid şi de Stat, pe linie obştească. A avut sarcini de răspundere în cadrul conducerii Uniunii noastre, în cadrul secţiei de dramă, din al cărui birou a făcut parte de la înfiinţare pînă nu demult. A participat îndeaproape la înfiinţarea şi organizarea diferitelor reviste şi periodice. Pe unele, ca „Revue Roumaine", redactînd-o de la primul său număr, şi fiind la conducerea ei mai bine de 12 ani.

Entuziast şi veşnic cu o replică de haz, cu înfăţişarea de om tînăr, biruind cu bărbăţie o boală care-l măcina de mult, şi de care numai celor foarte apropiaţi dacă li s-a plîns vreodată, Alexandru Şahighian ştia să-şi apropie colaboratorii şi tovarăşii săi de muncă cu calm, cu înţelegere. Încolo, mereu cu zîmbetul pe faţă, ocolind cu modestie să vorbească despre sine, despre lucrul său şi greutăţile prin care trecea uneori, dar totdeauna gata să se arunce în ajutorul unui tovarăş nedreptăţit, să-şi impună punctul de vedere pe care-l socotea cel drept. Era un luptător... Omul cu o sensibilitate rar întîlnită, era întotdeauna gata să înfiereze cu neiertare şi în cuvintele cele mai tari neomenia şi nedreptatea.

Era un luptător... Mi-l amintesc în Piaţa Palatului, cum trecea cu zîmbetul pe buze printre gloanţele lui Rădescu. Mulţi dintre noi i-am fost atunci alături şi ne amintim de Alecu, cum trecea cu capul dat pe spate, cu

Mihail DAVIDOGLU

(*Continuare în pagina 7*)

alb-negru

PROZA DISTINSĂ

Personajul principal al povestirii O **ţuţule din anul trecut** *(apărută recent în* Tribuna*) de Pavel Aioanei e o tînără femeie care, neglijată de un soţ alcolizat, se plictiseşte. „Bovarismul" eroinei e pentru autor un binevenit prilej pentru prelungite descripţii anatomice, pentru evocarea gesturilor leneşe, a ostenelilor lascive, a interioarelor în. dolente, semiobscure, pentru notarea unor fugare amintiri despre vremurile de demult (cînd Malvina practica nu. dismul fotografic), a unor elegante — după opinia prozatorului — bizarerii. Astfel lui Pavel Aioanei nu-i scapă amănuntul că „picioarele (eroinei n.n.), o idee prea scurte între genunchi şi gleznă, altă dată bine arcuite şi fruste, slăbiseră acum, iar muşchii începuseră să tremure puţin la mers" şi ţine să precizeze că „acum zece ani era frumoasă nu numai la faţă, ci peste tot" Urmărim în continuare cu sufletul la gură cum Malvina îşi pune şorţul şi începe „să bucătărisească", cum reflec. teză apoi la sonorităţile cuvintului conopidă ce.i aminteşte de „un tînăr pictor care chelise precoce" şi despre care un poet făcuse un distih vulgar. Consecinţele, nu lipsite de însemnătate, ale acestei epigrame, nu sînt omise : „Ea nu mai mînca de atunci conopidă". Şi aici intervine chestia cu gutuia. Malvina primeşte o vedere cu un text concis dar de un mare rafinament meta. foric : „Pe la noi au înflorit gutuii a doua oară". Autorul acestei poetice fraze, este un tînăr agronom „un băiat ciudat şi singuratic" care o iubea de cînd ea „era fetiţă". Apoi copilul ei (avea nouă ani şi jumătate) se întoarce de la şcoală. Numele lui : Ciosăr. „Îi spunea aşa, fonetic, Ciosăr, pentru că îi citise într-o seară cîteva pagini din autorul englez (atenţie ! părinţi şi pe. dagogi naivi ce încîntaţi şerile celor mici cu poveşti caduce, cu zîne şi pitici n.n.) şi copilul conchisese : năstruş. nic om Ciosăr ăsta".*

Din sofale cu perne moi, din fumul de ţigară şi din splendoarea eroinei se iveş. te însă în final, fermă, de nezdruncinat, hotărîrea de a merge întins la o. ficiul de repartizare a forţelor de muncă). Despre o astfel de proză C. Cubleşan afirma (într-o cronică colegială la romanul lui Pavel Aioanei, După ultimul semestru.) că se citeşte „cu pasiune şi interes". Nu altfel se citesc, de pildă, Fraţii Karamazov. Ce apocaliptică ierarhie a valorilor se poate deduce de aici.

V. CRISTEA

VERSURI ÎN REVISTA „ATENEU"

Poeziile semnate de Ovidiu Genaru în revista Ateneu *(2/1965), uneori melodioase şi înviorate de ingenuităţi imaginistice („Da, sărutul a plutit prin lume, / atît de pescăruş în zborul pur / că timpului care-i ştia destinul, / i-a fost ruşine şi.a gemut"), sînt înfundate, în mare parte, de un parfum dulceag care le anulează candorile presupuse. Aspiraţiile erotice sînt sentimentalizate la modul comun, în stilul textelor de muzică uşoară : „E seară şi te aştept. / E.un dor de doi şi pretutindeni / oricare lucru-şi află lui pereche, / eu ştiu că o să vii, tu o să vii / cu un cercel de muzică-n urechе". Poetul are, bineînţeles, nostalgia copilăriei, cu o egală platitudine însă: „eu cu dalbul bulgăr / tu cu.n bulgăr dalb / jocul de-a copiii / să-l jucăm în alb". Alteori poezia, în ciuda unor rezonanţe inedite, nu depăşeşte notaţia pur constatativă, lipsită de semnificaţie („Paşii", „Săgeata"). Iar cînd recurge la soluţia neprevăzutăa, paradoxală Ö. Genaru obţine efectu de.a dreptul ridicole ; după ce evocă un colindător ce plesneşte din bici („Un băiat anunţă schimbarea anului") poetul avertizează : „Bătiţe, bătiţe / să nu lovească / punctele cardinale !". Este cam multă poză şi sînt cam multe stîngăcîi, proprii mai degrabă unui debut de adolescent, la acest autor care declara, nu fără o oarecare emfază, în numărul din august 1964 al aceluiaşi „Ateneu" : „M.am născut în Bacău în 10 noiembrie 1934. Nu am absolvit vreo şcoală de literatură. Din 1957 sînt profesor de educaţie fizică..."*

În schimb, tot în nr 8 (1965) din „Ateneu", de data aceasta la „Poşta redacţiei", o poezie plină de prospeţime, cu sonorităţi cantabile, colorate, datorată lui Nicolae Fruntelată, poezie care poate certifica un autentic talent : „Balada" (Chira Chiralina). Bineînţeles, cu rezervele ce le implică lectura unei singure poezii.

Dintre poeziile publicate în „Ateneu" nr. 3/1965 se detaşează cele semnate de Ioanid Romanescu, a cărui evoluţie am urmărit-o şi în numere anterioare. Evitînd locurile comune, aspiraţiile cosmice ale poetului mărturisesc o sensibilitate contemporană, cu vagi e. couri din Labiş.

DINU KIVU

DOCUMENTE VII

Orizont nr. 1/1965 publică un fragment din Hronicul şi cîntecul vîrstelor de Lucian Blaga. Elementul autobiografic se lărgeşte pînă la consideraţii de generalitate. Poetul reconsideră nu numai oameni, dramele, ci şi ambianţele care i-au condiţionat opera : „Peisajul se întindea sub ochi ca o palmă ce aşteaptă să-i descifrezi, din linii, trecutul şi viitorul. Peisajul acesta, cu oamenii, cu lăcaşurile, cu vetrele, cu văzduhul îmi intra în sînge asemeni unei încete şi dulci otrăvi şi începea să mă lege...", „un imperceptibil proces de osmoză, în urma căruia colţul de lume devenea pentru mine un arhetip cu consecinţe ce nu le puteam încă întrezări. Aici, în acest peisaj, în acest sat aveam să pun în mişcare oamenii şi întîmplările din „Tulburarea apelor", piesa poem în care şase ani mai tîrziu adunam atîta aer şi atîta pîrjol".

CEI MAI TINERI

Andrei Steiu, Cătălina Prangati, Dumitru M. Ion (publicaţi respectiv în Steaua *nr. 1/1965,* Iaşul literar *nr. 1/1965 şi* Luceafărul *din 13.III trezesc speranţele unei poezii realizate la vîrsta adevărată a iluminării. În timp ce unii sînt rîmbaldieni la maturitatea desăvîrşită, aceştia, de 18 ani sau mai puţin, vin cu o neliniştе adolescentă pe care talentul lor o transmite direct şi neconvenţional. Spune A. Steiu încercînd o atmosferă agitată, cu timp şi spaţiu : „Casa s-ar aduna într-o nucă de aur / şi nuca ar fugi printr-o scorbură în pămînt. / dar în scorbură ninge de demult / vulpile roşcate / au luminat crăpînd" „Decembrie), iar în „Seara" : Trebuie să ridic gulerul şi să trec / înalt cît tuburile de orgă / prin toamnă. / Bate vînt dinspre Ave Maria".*

Dumitru M. Ion, copil băţăios în căutarea bărbatului din el, se dezlănţuie de obicei în imnuri pure închinate vieţii din locurile cunoscute de el şi învecinate cu legendele. Intima emoţie izbucneşte mai ales în faţa propriei siluete în creştere : „Încerc să găsesc apele dulci / Să.mi învîrt mijlocul în ele"... „Arcul culcat pe u. meri de munte / L-am dat în mîini de bărbat".

GH. ANCA

DIFUZARE

PRO — Chioşcul de ziare din inima Iaşului, Piaţa Unirii : „Primim regulat vinerea între 80—120 de exemplare din Gazeta literară *şi se vînd toate. Anul trecut o duceam mult mai prost, ni se dădeau uneori numai cîte 50 de exemplare şi ne era ţenă de cumpărători, că n.o găseau... „Alt chioşc din altă inimă a Iaşului, cartierul Univer. sităţii : „De la 1 ianuarie primim regulat cîte 60 de exemplare care se vînd toate imediat, dar am putea vîn. de dublu dacă ne-ar da Oficiul cîte exemplare cerem Nu-i nimic, e bine şi aşa, — în 1964 ni se repartiza doar cîte 30—40 de exemplare săptămînal".*

Cum să nu.l crezi atunci pe chioşcarul din faţa Palatului Culturii care se plînge că, deşi pînă nu demult i se încredinţau spre vînzare doar 50 de „bucăţi" săptămînal ceea ce era insuficient, s.a pomenit ulterior cu cota redusă la 40 şi chiar 30.

CONTRA (Difuzării Presei) — „La Haiă" unde ipso facto preocupările literare sînt mai puţin în centrul atenţiei generale, chioşcarul protestează obidit că primeşte vinerea foarte regulat (dar de ce vinerea şi nu joia ?) un număr prea mare de exemplare din G.L. Un alt chioşc de „profitul" celui din Hala ieşeană, afirmă cam acelaşi lucru. Fără îndoială că Difuzarea Presei din Iaşi a comis involuntar o nedreptate : ca să fie consecventă cu sine însăşi, ea ar trebui să le mărească debitanţilor cota, nu să le.o reducă.

P.S. — Asta era prin februarie. S-o fi schimbat ceva de.atunci ?

A. L.

TELEGRAMĂ

Tovarăşului,

academician ALEXANDRU PHILIPPIDE

Cu prilejul celei de a 65-a aniversări a zilei dumneavoastră de naştere, în numele Uniunii Scriitorilor din R.P.R. şi al meu personal, vă rugăm iubite tovarăşe academician Alexandru Philippide, să primiţi sincere felicitări, calde urări de sănătate, viaţă lungă, spre a realiza noi succese în creaţia dumneavoastră literară şi în activitatea rodnică pe care o desfăşuraţi în slujba culturii noastre noi.

Scriitorii din patria noastră vă înconjoară cu toată dragostea lor şi vă urează din inimă : La mulţi ani !

În numele conducerii Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

preşedinte
DEMOSTENE BOTEZ

Viaţa Uniunii Scriitorilor

În secţiile de creaţie

Biroul Uniunii Scriitorilor, în şedinţa din 6 aprilie 1965, a hotărît ca alegerile în secţiile de creaţie să aibă loc între 12 şi 17 aprilie.

Potrivit acestei hotărîri, alegerile vor avea loc la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" (Calea Victoriei 115), după cum urmează :

— Luni, 12 aprilie, ora 17 : secţiile de „Proză" şi de „Poezie" ;

— Marţi, 13 aprilie ora 17 : secţia de „Literatură pentru copii şi tineret" şi secţia de „Traduceri şi literatură universală" ;

— Vineri, 16 aprilie, ora 17 : secţiile de „Dramă" şi de „Critică şi istorie literară".

Festival literar Panait Istrati

Cu prilejul comemorării a 30 de ani de la moartea lui Panait Istrati, conducerea Uniunii Scriitorilor invită pe membrii Uniunii Scriitorilor şi al Fondului Literar, pe redactorii revistelor şi ai editurilor să participe la Festivalul literar „PANAIT ISTRATI", organizat la Casa Scriitorilor „Mihail Sadoveanu" în ziua de miercuri, 14 aprilie 1965, orele 18.

Cuvîntul de deschidere va fi rostit de către Demostene Botez, preşedintele Uniunii Scriitorilor din R.P.R.

Criticul literar Alexandru Oprea, redactor-şef adjunct al revistei „Luceafărul", va vorbi despre „Viaţa şi opera lui Panait Istrati".

Actori ai teatrelor din Capitală vor interpreta fragmente din opera lui Panait Istrati şi lucrări literare scrise în cinstea scriitorului comemorat.

CĂRŢI

VICTOR TULBURE: „Vatra fericirii"

Preocupat de definirea propriei lirici („Atîta licăr versul să degaje / Cît un lămpaş ce întră-n abataje", **(Poezia I)**, V. Tulbure îşi manifestă, în cele trei arte poetice ale recentului volum, dorinţa de a crea o poezie militantă : „Atunci eşti tu frumoasă, poezie, / Tractorul cînd răstoarnă brazde-n glie / Şi despre-a ţării bogăţie scrie ! / / Acolo şi-e adînca rădăcină / Unde mineru-şi taie drum în tină / Şi se coboară în adînc de mină !" **(Poezia III)**.

Sub semnul acestui imperativ stau versurile întregului volum. Vatra fericirii este patria : „În lume nu-s mai multe Românii / Ci una doar, şi-accea ne e vatră !". Pe cîmpuri se odihnesc, dizolvate în elemente, osemintele generaţiilor străbune : „Cîmpiile tale mănoase / Să crească de grîie sporite / Au fost semănate cu oase, / Cu singe au fost umezite !" **(Istoria)**. După fixarea cadrului general, poetul evocă într-o bună parte a poemelor sale momentele fundamentale ale istoriei. Aceasta şi constituie partea cea mai consistentă a volumului. El se opreşte îndelung asupra amintirii lui Cuza Vodă („N-a clitorit biserici, / N-a deşertat arginţi / La Sfîntul Munte (...) / Săracului ocaua / Însă-i făcu mai mare / Îi uşură povara / Şi îi iertă de dare", **(Cuza Vodă)**; aduce vreo cîteva meditaţii pe marginea inscripţiei unei „vechi fotografii regale" ; reaminteşte „Pluguşorul din 1907" ; subliniază că „preţul luminii" contemporane a fost un greu tribut plătit trecutului („Dar nu uităm : un preţ al jertfei / al singelui, al încleştării, / cu virf şi îndesat lumina / Ni l-a cerut în anii grei" **(Cantata pentru 16 februarie 1933)** ; salută „steagurile în lumină" ale eroicului August şi ridică un imn de slavă eroilor căzuţi în timpul insurecţiei sau pe frontul antihitlerist **(Eroii)**. Evocarea istoriei se încheie cu un poem dedicat noului an (motivul fusese folosit şi de Gr. Alexandrescu), dar cu influenţe argheziene. noul an simbolizînd noul anotimp social : „...azi cînd dată ni-i o ţară dreaptă, / Cînd libertatea dată ni-i deplină / Biruitor poporul meu te-aşteaptă / Să vii, an nou, cu fruntea de lumină".

Sînt cîntate apoi bogăţiile României socialiste **(Zestrea)**, lanurile imense de grîu **(Pîinea nouă)** sau se ridică „Un imn de slavă celor ce muncesc / Şi celor care ştiu să-nfrîngă greul / Şi-n flacăra oţelul îl călesc / Şi smulg din miez de munte minereul !" **(Imn poporului)**, „Vetrei fericirii" îi stau de strajă ostaşii **(În fiecare noapte şi-n fiecare zi, Ostaş al ţării, Ostaşii vieţii, Grănicerul şi luna** ş.a.). Ei veghează „în fiecare clipă"... „să-şi împlinească / Parfumul trandafirii / Şi să-ncolţească grîul". Însă ostaşii sînt priviţi în unele poezii ale volumului, din depărtare, cu ochiul spectatorului aflat la paradă, fără ca poetul să încerce retrăirea existenţei acestora. De aceea, lirismul în asemenea compuneri e subţire şi versurilor li se observă nu o dată cusăturile.

PETRU VINTILĂ: „Oraşul încercuit"

În ziua cînd un tren spital cu morţi descompuşi de căldură soseşte în gara N., din trenul către Timişoara coboară un om care scăpase printr-o întîmplare uimitoare din mîinile siguranţei. Omul îşi caută înfrigurat legătura, dar aceasta, înştiinţată de căderе, crezîndu-l arestat, nu-l primeşte, crezînd că are de a face cu o provocare. Desfăşurate într-un ritm viu, antrenant, primele capitole ale cărţii lui P. Vintilă se citesc cu incontestabil interes. „Oraşul încercuit" este una din micile aşezări urbane din sud-vestul Transilvaniei. Localitatea trăieşte încordarea din vara anului 1944 ; intenţia prozatorului de a face „cronica" oraşelului N. înainte, în timpul şi după insurecţia de la 23 August 1944 este evidentă, acţiunea se mută din spitalul garnizoanei militare la prefectură, în restaurantul „Cocoşul de aur", în casa unui bătrîn ceferist, în mina Anina. Sînt reproduse stenogramele interogatoriilor, relatări din presa vremii, scrisori, jurnale intime.

Apronpe jumătate din roman este un **dosar de existenţe.** Ce într-un caleidoscop ne sînt prezentaţi medicul Vanciu, comuniştii Octavian Damşa, Partenie Copăcean, avocatul Livius Cosma, prefectul Benedict Popescu-Zimnicea etc. Prozatorul se opreşte îndelung asupra fiecărui personaj, întocmindu-i o fişă completă şi de multe ori pasionantă. dar eroii, cu puţine excepţii, îşi epuizează prin aceasta substanţa. Aceştia evoluează foarte puţin, sau de loc. Acţiunile celor mai mulţi dintre ei nu converg spre firul epic principal, deşi se insistă nemotivat de mult asupra lor. Autorul pare să-şi fi dat seama de acest lucru şi s-a străduit atunci să-şi caracterizeze eroii prin antiteză. Poetuiul N. Toivadia, profesor de română, singurul personaj al cărui caracter evoluează mai mult sau mai puţin convingător, îi este opusă facila poetă patriotardă „doamna Sultana col. Popescu"; lui Valeriu Damşa, fratele lui Octavian, voluntar în brigăzile internaţionale din Spania, îi este opus legionarul Modorcea şi el voluntar, dar printre falangiştii lui Franco ; caracterului ferm al doctorului Mircea Vanciu, comunist, i se opune oscilantul Livius Cosma, licenţiat în drept, proprietarul ziarului **Semenicul** etc. Procedeul prilejuieşte deseori pagini bune, dar de aici decurge inevitabil şi o anumită dezvoltare liniară, previzibilă a personajelor.

Incontestabil, autorul urmărea să facă din oraşul N. eroul central, colectiv, al romanului. În permanenţă sînt subliniate virtuţile localnicilor, tăria lor de caracter, dîrzenia. Cînd oraşul e reocupat de trupele germane, încercuit şi izolat de restul teritoriului, moment de maximă tensiune în intenţia prozatorului, energiile latente ale locuitorilor, evocate în primul capitol al cărţii şi pe parcurs, se manifestă însă anemic.

În linii generale, activitatea ilegală a comuniştilor este mai bine desenată decît în alte lucrări inspirate din aceleaşi evenimente. Totuşi cartea mai păstrează o concepţie simplificatoare despre lupta în ilegalitate a partidului. Dificultăţile ei nu sînt prezente în imaginea pe care o creează autorul. Totul se petrece prea uşor şi hazardului i se rezervă un mare rol. Ap., comunistul Octavian Damşa, urmărit de siguran. se înveşmîntă cu o uniformă de maior pusă l. dispoziţie de un căpitan al garnizoanei locale şi străbate oraşul cu o maşină militară, pentru a se întîlni. cu delegat al Judeţenei. Şoferul ştie că va duce un important activist de partid. Simpli soldaţi ştiu (ori bănuiesc) că superiorii sînt comunişti. Întîmplarea face ca manifestele lăsate în tren de Damşa la arestarea lui (în treacăt fie zis, ei nu-şi mai aminteşte vreodată de ele), să fie luate de un miner şi răspîndite în oraş. Chiar dacă sînt posibile asemenea situaţii, trebuie motivate convingător, altfel devin incredibile.

Oraşul încercuit pune probleme multe şi, fireşte, interesante, dar ele nu-şi găsesc în aceeaşi măsură şi o realizare artistică. Romanul lasă pînă la urmă curioasa impresie că nu oamenii desfăşoară acţiunea, ci timpul istoric duce cu sine eroii şi evenimentele.

GEORGE NESTOR: „Omul din parc"

În **Omul din parc**, George Nestor ratează o temă etică ce se anunţa nu lipsită de interes. „Meşteru zidar" Ştefan Jder trece prin puternice, pentru el, procese de conştiinţă. Din cauza sa o macara instalată de un subaltern la etajul unui bloc în construcţie s-a prăbuşit şi o femeie a fost accidentată. Femeia, pe nume Viorica Hătămeanu, a intrat în spital, probabil, că îşi va pierde capacitatea de muncă. De la aceste premise porneşte zbuciumul interior al eroului.

În ciuda eforturilor cheltuite, tema nu se converteşte artistic. S-ar părea că lui G. Nestor nu-i lipseşte o anumită dexteritate, uşurinţa sugerării unei atmosfere. Aşa e, de exemplu, primul capitol al cărţii (cel mai bun, de altfel). În parcul din cartierul Grant apare într-o dimineaţă, printre obişnuiţii vizitatori, un străin care stîrneşte curiozitate. Chiar un uşor aer misterios învăluie paginile. În rest, totul se derulează însă într-un mod previzibil, plicticos, cu stîngăcii de necrezut pentru un autor care e la al nouălea volum. Jder, judecat şi condamnat la şase luni închisoare cu suspendarea pedepsei, îşi dă demisia şi se străduieşte să-şi repare greşeala faţă de Viorica Hătămeanu. Mai întîi încearcă să-şi atragă pe fiul acesteia. Îl duce la meci, îi cumpără acordeon, dar Sandu, care e pionier, e supărat şi nu primeşte darul, pentru că, ne asigură scriitorul „îl condamna aspru pe cel din pricina căruia se produsese accidentul". Hotărîse — ni se spune, în continuare — să-i caute, să-i afle oriunde ar fi şi să-i spună de la obraz părerile lui, să-i arate „dispreţul său". Totul se desfăşoară monoton, într-un stil reportericesc, anost : „Şantierul unde se ridicau blocurile glisante era foarte întins şi se lucra acolo de aproape doi ani. Planul de sistematizare prevedea reconstruirea din temelie a unei şosele spre marginea Bucureştiului. etc. etc.

Personajelor li se creionează trăsături ce nu se topesc însă în caracterul lor. Matei Ursulea e un automat care, fără intenţia autorului, aminteşte pe eroii din **O scrisoare pierdută.** La şapte dimineaţa fix el vine în parc, iar la 11 fix, indiferent ce se întîmplă, pleacă din parc. Oamenii maturi se poartă ca nişte copii. Jder îi relatează bătrînului Ursulea viaţa lui la a doua întîlnire ; un muncitor îi povesteşte lui Adrian, tot un pionier, „necazul" meşterului zidar. Copiii, în schimb, au comportarea virstnicilor. Adrian are în el, cum singur mărturiseşte, „ceva autocritic". Îşi dă seama că atitudinea lui Sandu faţă de „nea Fane" e greşită şi-l provoacă la o discuţie principială, desfăşurată în termenii următori : „Atitudinea ta nu a frumoasă (...) — Tu trebuie să te transformi... (...) — Ai în tine ceva mic-burghez de care trebuie să scapi (...) — Egoismul tău nu-ţi foloseşte la nimic. El dăunează societăţii".

NICOLAE NASTA: „Dimineaţă de vară"

Cu Dimineaţă de vară se încearcă pătrunderea în lirica contemporană a unei versificaţii de o extracţie aşa de joasă încît i s-ar putea, cel mult, găsi corespondenţa în efemerii „poeţi" din jurul **Semănătorului,** ori în versificatori uitaţi. din epoca lui Maiorescu, precum Pătărlăgeanu. Drăgescu ş.a. N. Nasta dizerează monoton pe orice temă (titlurile sînt grăitoare): **Albina, Pomişoril, Degetele, Stupul, Cu sania, Muntele...** Dar lirismul, cu o mică excepţie, unde se manifestă firav **(Darul meu),** e total absent. Se versifică mereu cu seriozitate banalităţi incredibile : „Ceru-i de culoare-albastră, / Iarba de culoare verde / Albă este casa noastră, /Negru, fumul ce se pierde" sau : „Repede din munţi coboară / Izvoraşul arginţiu, / Printre pietre că pe-o scară / Ei alunecă zglobiu". Uneori se foloseşte onomatopeele : „Dum, dum, dum, e primăvară / Şi zăpada s-a topit"; „Puf, puf, puf şi iar puf, puf. / Stă locomotiva-n gară...". O astfel de versificaţie are o legătură atît de depărtată cu poezia, încît nici nu ar trebui consemnată ca atare, dacă placheta nu ar ridica o problemă de interes mai general. Punînd astăzi în mîinile micilor şcolari asemenea compuneri, cititorii maturi de mîine riscă să rămînă nereceptivi la marea literatură şi să treacă indiferenţi pe lîngă versurile lui Arghezi sau ale lui Blaga.

Ion BĂLU

UN POEM INEDIT DE ION BARBU

Ambiţia nobilă pe care a avut-o Ion Barbu de a introduce în poezie riguroase absolute ale geometriei şi de a crea „restrînse perfecţiuni poliedrale" n-a anulat niciodată la el sentimentul concretului. Varietatea şi bogăţia realităţii i-au asediat necontenit spiritul şi în îngheţatele forme pure imaginate de acesta se agită — cum am mai spus-o — un întreg univers cu infinitele-i forme şi culori, cu materialitatea lui copleşitoare : meduze care-şi plimbă corpurile verzi şi coloidale, scoici marine fumegoase, tufe de zinc, troli guşaţi, menestreli în vestminte pline de beteli, de panglici şi de funte, salepgii, gizi, fete mari şi negustători care-şi anunţă, pe voci stridente, intrarea matinală în „alba Isarlic". Aceasta-i şi distinge net pe Ion Barbu de alţi reprezentanţi iluştri ai „poeziei pure" ca Mallarme, Stephan George sau Valery. Dintr-o astfel de senzaţie ascuţită şi mereu vie a lumii cotidiene izvorăşte şi lirica goliardică pe care a practicat-o cîntăreţul „Jocului secund" şi care n-a intrat în volumele sale, rămînînd risipită prin reviste („Cîntec de ruşine", „Răsturnica", „Un personaj eteroman", „Convertire" etc.) sau printre dedicaţiile adresate de autor prietenilor şi cunoscuţilor. Aceste versuri celebrează în spiritiul genului plăcerile vieţii, situîndu-se la antipodul sublimărilor spiritualiste şi deplîngînd doar limitele fiinţei noastre pămîntene. Se ştie că lirica goliardică (după numele unui mitic poet Golias) a înflorit în Italia secolului XII printre exponenţii clerului mărunt, călugări plecaţi din mănăstiri, sau studenţi care purtau burna monahală, toţi sătui de ascetismul medieval, răzvrătiţi împotriva moralei curente şi înfrăţiţi, ca Villon, cu vagabonzii, hoţii şi prostituatele. În versuri latine, rezervate îmnurilor liturgice, ei se complăceau să trateze temele cele mai profane, fără să se sinchisească de anatemele bisericii. Tradiţia aceasta a compunerilor poetice, improvizate de obicei, în ciocnetul paharelor, s-a păstrat şi şi-a asigurat de a lungul secolelor contribuţii din partea unor nume prestigioase ca Walther von der Vogelweide, Villon, Li-Tai-Pe, Goethe sau Verlaine, dacă ar fi să citez numai cîteva dintre ele. Nici Eminescu n-a ignorat-o şi i-a dăruit strofele nepieritoare din „Umbra lui Istrate Dabija Voevod".

Am cunoscut o parte din versurile goliardice pe care le-a scris Ion Barbu, de la poet însuşi, care se îndupleca, îndelung rugat, să şi le amintească şi pornea să le spună fără entuziasm, ca un hatîr făcut ascultătorului. Repede se lăsa însă prins de vraja muzicii şi le scanda energic metrul, marcîndu-l după obiceiul lui, prin bătăi cu degetul în masă. Mustaţa îmensă de focă şi ochii iscoditori îi cîntăreau tot timpul îndărătul lor pe interlocutor, îndindu-i reacţiile. Poetul suspectă entuziasmele. mai ales la acest capitol, preţuind în schimb zîmbetul, căruia ştia să-i descifreze fără greş sensul. Avînd cinstea să-mi acorde în ultimii ani ai vieţii prietenia, am avut prilejul să le aud de multe ori. Îmi înfrîngeam cu greu timiditatea în faţa acestui spirit sclipitor şi intransigent, de o fascinantă putere rezumativă. Mi-am dat seama curînd că omul nu era deloc intolerant, dacă-i cîştigai stima. Admitea replica şi mîniile sale, nu mai puţin expresive, de cîte ori discuţia ajungea la preferinţe literare pe care el le considera aberante, se converteau într-o jovialitate imagistică de caracterizări distructive. Mi-a îngăduit să transcriu cîteva din „versurile sale de circumstanţă" în măsură să compună prin număr un volum aparte ca al lui Mallarme.

Reproduc aici, după aceste note, poemul inedit, „Berlin 1934". Ca şi altele destinate să graveze efigia „tantei Burr" care închisă-n „zinc" doi ani la moartea lui Lessing, cu „marea foame ei de hură / din spate, coate îl concură" pe autorul vestitei „Hamburgische Dramaturgie" sau să descrie muzele „Cabaretului Iordan din Amsterdam", evocă tinereţea furtunoasă a poetului, din perioada 1921—1924, cînd, student în Germania s-a lăsat, cum mărturiseşte singur „în voia demoniei literare" dar şi a virstei. Versurile sînt scrise zece ani mai tîrziu cu prilejul unei neregăsiri a atmosferei nepăsătoare din tinereţe, în oraşul din care se lăsa o încrîncenare, care nu prevestea nimica bun.

Ov. S. CROHMĂLNICEANU

Berlin 1934

Oraşul lui Friederich rămîne acelaşi, iubite Sudan :
Verdeaţa şi pietrele spîne...
Mais ou sont les neiges d'antan ?
Ah, unde e Fritzi şi Clara şi Agnés
cea lungă-n picioare ?
Apaşii ibovnici, bandiţi şi falsele multe
fecioare ?
Inima-n doliu suspine după acel Vavilon
Şi află că totul un spin e
De astăzi
lui Barbu-Villon

cronica literară

*

ION BARBU

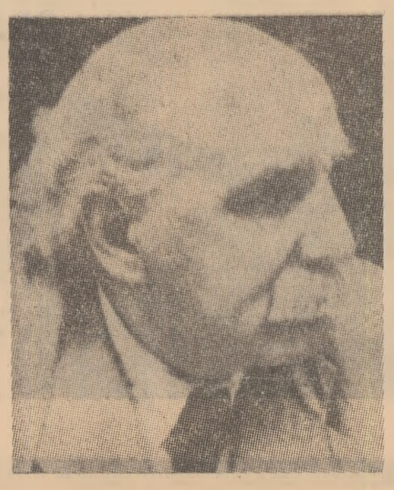

„OCHEAN"

Recunoscînd în Ion Barbu (de la a cărui naştere s-au împlinit, recent, şaptezeci de ani) pe unul dintre marii noştri poeţi, critica marxistă nu poate ocoli, firească, luarea în discuţie a orientării lui ideologice şi estetice.

Problema, de altminteri fundamentală pentru înţelegerea justă a unui creator de complexitatea acestuia, n-a fost ignorată nici de către unii comentatori mai vechi al operei barbiene. La apariţia Jocului secund (1930), Perpessicius raporta gîndirea concretizată într-o poezie ca Timbru la „armoniile geometrice" din teoriile pitagoreice ; mai tîrziu, în Istoria literaturii române contemporane (1937), reluînd idei exprimate în Critice (IX), E. Lovinescu sublinia, în elanurile dionisiace ale poemelor de debut, inserate în Zburătorul şi alte periodice, influenţa lui Nietzsche, sugerînd chiar o posibilă comparaţie între Barbu şi Dehmel Contemporanii Jocului secund invocau repetat numele lui Mallarmé şi al lui Valéry, ca punct de reper pentru definirea artei esoterice cultivate deliberat de către poetul român. Observaţiile nu depăşeau însă, de cele mai multe ori, caracterul strict enunţiativ.

Cel ce avea să pătrundă în ascunzişurile gîndirii barbiene, convertind inaccesibilul în accesibil, a fost Tudor Vianu. Faptul e explicabil. Pentru a descifra înţelesurile încifrate ale unora dintre textele Jocului secund, comentatorul trebuie să fie înzestrat, nu numai cu gust artistic, ci şi cu temeinice cunoştinţe filozofice şi estetice. Tipărind în 1935, eseul Ion Barbu, Tudor Vianu oferea pentru întîia oară în epocă cititorilor însetaţi de certitudini, mult rîvnitul fir al Ariadnei, menit să-l conducă prin labirintul construit de acest surprinzător Dedalus al poeziei române moderne. La ora cînd Vianu îşi redacta studiul, opera literară a lui Barbu era, obiectiv vorbind, încheiată. Exegetul putea recurge la clasificări, comparaţii, analize, interpretări, aducînd nu o dată clarificările necesare, acolo unde opiniile pripite ale unor cronicari anteriori atribuiseră aparenţei valoare de conţinut.

Sistematizînd, Vianu stabilea trei etape principale ale poeziei barbiene : prima (numită, îndeobşte parnasiană) e, de fapt, nietzscheiană, marcînd interesul autorului nu pentru Grecia mitologică a lui Leconte de Lisle şi Héredia, ci pentru „Grecia misterelor eleusine şi a culturilor orgiastice ale lui Dionysos" ; a doua, configurînd „ciclul baladic şi oriental", traduce atracţia izvoarelor folclorice autohtone şi balcanice, pe urmele lui Anton Pann ; în fine, a treia, „ciclul ermetic", revelează ancorarea în spiritualism, aderarea manifestă la gîndirea platoniciană şi neoplatoniciană. Oprindu-se la acest ultim ciclu, în Principii de estetică (1939) şi ulterior, în Istoria literaturii române (1941), G. Călinescu va da poemei cu care se deschidea volumul Joc secund („Din ceas, dedus adîncul acestei calme creste, / Intrată prin oglindă în mîntuit azur, / Tăind pe înecarea cirezilor agreste, / În grupurile apei, un joc secund, mai pur. / / Nadir latent ! Poetul ridică însumarea / De harfe resfrînte ce-în sbor invers le pierzi / Şi cîntec istoveşte : ascuns, cum numai marea, / Meduzele cînd plimbă sub clopotele verzi") o interpretare adesea citată : „Calma creastă a poeziei este scoasă (dedusă) din timp şi spaţiu adică din universul real (din ceas), este nu un joc prim, ci un joc secund, o imagine ireală într-o apă sau într-o oglindă. Poetul nu trăieşte la zenit, simbolul existenţei în contingenţi, ci la nadir, adică în interior, în eul absolut, care nu e efectiv, ci numai latent. Poezia e un cîntec de harfe resfrînte în apă sau lumina de fosforescenţă a meduzelor care sunt văzute numai pe întuneric, adică atunci cînd ochii pentru lumea întinsă se închid".

Tendinţa metafizică a poeziei lui Ion Barbu nu scăpa nici unuia dintre comentatorii amintiţi. Pentru Vianu, autorul Jocului secund era un „poet metafizician în toate ipostazele sale". Descoperindu-i rădăcinile filozofice şi interpretînd-o prin prisma ideologiei cuprinse într-însa, ei rămîneau, consecvent, în sfera dezbaterilor abstracte, ignorîndu-i coeficientul social. E meritul lui Ov. S. Crohmălniceanu de a puncta exegeza cu elementele ei marxiste şi de a reliefa (în studiul publicat mai anii trecuţi, în Viaţa românească) sensurile şi semnificaţiile aristocratizante ale concepţiei barbiene despre artă. Criticul sublinia „spiritualismul extrem, de coloratură magică", „alexandrinismul cultural", „caracterul mistic, dogmatic ortodox al idealismului lui Barbu". Negreşit, toate acestea sînt fapte incontestabile.

Cititorul familiarizat cu filozofia idealistă şi cu istoria doctrinelor estetice, va descifra în poezia lui Ion Barbu existenţa unui nucleu ideologic pentru noi inacceptabil. Omul studios, parcurgînd revistele vremii, va descoperi în interviurile acordate de poet idei similare acelora încifrate în poeme. Iată cîteva extrase elocvente dintr-un interviu publicat de Felix Aderca în Mărturia unei generaţii : „Helada la care aderasem acum zece ani (referirea e la aşazisa etapă „parnasiană" n.n.) era Helada lui Nietzsche : Elanul, cutreierînd dinamic fiinţele şi ridicînd extatic un cer platonician" ; în ciclul „balcanic", poetul voia să zugrăvească, în schimb, „o Grecie, simplă ipoteză morală" (anterioară venirii turcilor), „din care derivă o normă de civilizaţie şi creaţie", preocuparea coincizînd, continuă Barbu, „cu apariţia Temei fundamentale — solemnă, neaşteptată — vizitînd întîia dată versurile mele şi marcîndu-le : „Moartea şi Somnul"; într-o a treia etapă, numită de Aderca „expresionistă", scriitorul vedea o „incursiune în sfînta rază a Alexandriei", ancorarea într-un „elenism de decadenţă" (ilustrabil prin Ritmuri pentru nunţile necesare) şi o „încercare, mereu reluată, de a mă ridica la modul intelectual al Lirei" (e vorba de Uvedenrode) în care „glasul va continua glasul, cum un adevăr pe cellalt: L'hymme des coeurs spirituels". Traducîndu-şi idealul în limbaj matematic, poetul conchidea : „Existenţe substanţial indefinite : ocoliri temătoare în jurul cîtorva cupole — restrînsele perfecţiuni poliedrale". E ceea ce, utilizînd un vocabular asemănător cu al lui Paul Valery avea să mărturisească, tot programatic, şi cu un alt prilej : „Versul căruia ne închinăm se dovedeşte a fi o dificilă libertate : lumea purificată pînă a nu mai oglindi decît figura spiritului nostru. Act clar de narcisism".

**Sînt mărturisiri care, conjugate cu concluziile exegeţilor, conturează imaginea unui scriitor stăpînit de convingeri aflate, neîndoielnic, la antipodul celor care ne animă pe noi. E, atunci, Ion Barbu un poet revalorificabil şi, mai ales, vrednic a fi reţipărit? Dacă da, care sînt factorii sorţiţi a justifica durabilitatea creaţiei sale? Întrebările sînt, recunosc ,capitale. Înainte de a formula un răspuns, fie-mi îngăduit să consemnez cîteva adevăruri de alt ordin. Mai întîi: nu toate poemele barbiene sînt o ilustrare inechivocă a tezelor spiritualiste şi aristocratizante. În al doilea rînd : o sumă de compoziţii înlesnesc posibilitatea unor altfel de interpretări decît acelea propuse de către comentatorii dornici să detecteze înainte de toate mecanismul ideologic care le-a condiţionat. În al treilea rînd : numeroşi cititori percep poezia nu prin sistemul ei idealic (la Barbu, adesea obscur), ci prin cantitatea de emoţie cuprinsă în vers, prin capacitatea creatorului de a fig

OCTAVIAN GOGA

PARIS, 1916

însemnări din Spania, Italia, Franța

Spania

SPRE MADRID

Irun — gara, uniforme tip. Țara Bascilor frumoasă... oameni harnici — au ceva cu mărginenii noștri... Cu cît vii mai la vale — vezi tot mai mult aspectul unei părăginiri. Pirineii goi — frunți de piatră. Pămîntul galben sterp. Aduce cu Karstul. Treci cu trenul, abia la cîte-un cias se arată cîte-un sat golaș. Case înalte prinse una de alta — grămădite în jurul bisericii — care se înalță maiestoasă. Nici o fabrică — parcă biserica a mîncat satul. In drum citeva orașe — San-Sebastian — Burgos cu catedrala — vechea reședință a lui Cid — și Valladolidul. Pasc turme de catîri pe ici pe colo pe pămîntul galben. Țăranii rași, cu beretă roșie în cap — frumoși — mîndri se uită departe. Pe ici pe colo cîte-un șirag de plopi. Pe coama unui deal ruinele unei cetăți.

CASTILIA și LEON

sunt triste după pămîntul vesel al Franței de la Bordeaux. Tipul oamenilor din tren reoglindește urmele maure. Eleganți — gentili — «Sînteți latini»? In tren lume de tot felul: englezi — francezi — caracteristica lor. Peste 300 km. nici o pădure. Indolență latină — retorică — gesturi — individualism — lene orientală... — SPANIA... sîntem cam acasă. Trenul domol pierde vremea prin „estaciones". (Am umblat mult — se vede că strămoșii cu olle (...) mă îndeamnă — dar n-am scris impresii din călătorie — de ce? Năpădesc atîtea — și totdeauna îmi apare cîte-un neamț... Cine știe — poate e un sentiment exagerat de onestitate literară...) Pînă la Valladolid în țara asta nu se poate cînta „Frunză verde" fiindcă nu este. Nici o semănătură. A fost săcară dar au dus-o. Nici un fir de porumb. Nici o verdeață. Nici o culoare afară de sur și galben. Cel mai trist peisaj din Europa. N-am văzut nicăiri decît poate în Dobrogea noastră — stepe așa părăginite. Casele acoperite cu țigle rotunde — cam de la Cernavodă-Medgidia.

VALLADOLIDUL

trist — părăsit... case crepate — balcoane luminate de cîte-o pereche de ochi negri — ochii spaniolelor! Se ridică un palat probabil cazarmă — rest din spendoarea veche — și o enormă *„plaza de toros"*. Vezi orașele fără *absolut* nici o verdeață. Imi închipui că noaptea trebue să aibă aspect de criptă. Luna... Reînvie caballeros și senoritele din romanțe...

După Valladolid începe întîia verdeață: o mare pădure de brazi și de chiparoși. In sfîrșit... Cade bine... după patru sute de chilometri. Mă gîndesc la munții noștri...

De la Valladolid la vale se schimbă peisajul. Vine verdeața și mai vezi și semănături. Incepe șesul — satele n-au străzi ca la noi... Curte și grădină toate sînt una într-alta— numai strunele de telegraf și trenul reprezintă aici civilizația. — Parcă fuge trenul cu groază...

Am văzut cel mai trist apus de soare deasupra unui sat din Castilia.

MADRID

Un oraș fără semnificație. Căzărmi... Oameni curioși — te privesc în față — aspect trist... Pe la colțuri cerșitori. In Prado dorm lungiți o mulțime. Oameni leneși... Lumea de altfel gentilă, cum se cade. Solemni. Vestita politeță spaniolă. Cînd a plecat trenul un domn elegant cu fata și-au făcut cruce. Popii mănîncă Spania. — „Servi Domini perdidere Hispaniam". — Viața începe numai seara. Se strigă ziarele: El mundo — A.B.C. imparcial. Gazetele destul de bine redactate. Despre tauri rubrică specială, descriere amănunțită — ca la oamenii politici — *aversion*. Biet popor copleșit de gesturi — „Congreso de los deputados" casă cazarmă cu fațadă grecească. Lipsă de vegetație. Orașul golaș. Numai Prado — parcul „El Buen Retiro" — geometric împărțit — acați — platani — chiparoși — Monumentul lui Alfons XII în fața lacului. Prado — Muzeul — singurul lucru — care-și arată toată gloria moartă — Sarcofagul gloriei spaniole. Velasquez — Rafael slab — Tizian portrete bune — Carol V trist. Teniers și Brueghel multe bune — Snyders asemenea, — cocoși. — Rămîn Velasquez și Goya — doi deschizători de drum. — Velasquez naturalist — aduce viață. Portretist. Notă străină. (...indescifrabilă). Și a lăsat numai curți, ci n-a pictat decît pe secul Filip al IV. Dragoste pentru grotesc (pitici) — de altfel asta se remarcă și la alții — Goya — Zuloaga — Frumos portretul lui Esop. — Goya — tatăl impresionismului, om îndrăzneț în concepție. Grăbit în esecuție. Improvizator. Culori vii la început — mai tîrziu gri-negru. Neglijarea desenului. D-un verificat simț pentru etnografie (la gobelinuri) Temperament cu totul profan — fără înclinările misticismului spaniol; Contesa de Alba. — Viața lui — note — Buza groasă. — Ribera sombru. El Greco. — Temperament violent. — Puține culori — tragic — impresionist — trebuie scris mai mult. Murillo — cam zaharisit — dulceag. Madonele — copiii — „agnus dei" — Stofe frumoase. Fața linsă. — Palatul regal — mare renaștere — Eticheta spaniolă; grădini în jur.

ESCORIAL

Drumul — Sierra de Guadarrama. Stînci sure. Gol, — este cîte-un brăduț. Escurialul iese din stîncă — cam monoton, arhitectura monumentală totuși. — Inclinările ascetice ale lui Carol V. Suflete obosite. Plimbare pe terasa de piatră.

TOLEDO

Soare pe ruine. — Cetate. — Ziduri — roșul cărămiziu — nici o vegetație — numai jos în vale în jurul riului Tajo cîtiva pomi olivi. Casa unde a stat Cervantes han — catîri în ea. Localul închiziției asemenea. Catedrala. Casa lui Greco, popi — 800 teologi — 23 biserici — la 10.000 de oameni. Porțile Visagra se restaurează. Aspect de cetate. — Oameni indolenți — Nu lucrează nimeni. Femeile stau în ferești. (Cum vorbesc de la fereastră fetele — Romanul lui Blasco Ibanez). Mîncare multă la hotel. —

CORDOBA

Sierra Morena — stînci prăpăstioase — arămii roșii. Ici colo un sat eșit din piatră — fără nici un arbor. Se schimbă aspectul, cu cît ne apropiem de Andaluzia. Apar cîmpii mai roditoare — dealuri întregi de maslini. Răsar cavalcade — pe catîri cu frînele lucrate în culori — cu pălării largi, cu fața rasă — părul negru. Din ăștia răsar luptătorii de tauri. — Femeile au grație. Cactus și aloe — smochini. Cîte-un castel pe culmi.

CORDOBA

Alah e mare. Dacă ar fi să judeci legile după monumentele lor de artă — atunci Mohamed nu rămîne mult în urma lui Crist. MOSCHEIA — una din marile emoții ceam simțit în viață. Șiret sufletul arab. Monumentalitatea rezultată din efecte optice. Sălbăticia creștinilor. Nici aici n-a fost pietate — ca la iconoclaștii cei vechi. Corul zidit în Moschee a introdus lumina în misterul templului unde se păstra coranul califului. — Au vîndut minunatele lampe de argint — „los bandidos" — cum le zicea la popi simpaticul ghid arab — au zidit cele 19 porți și-au introdus în Mihrabul lui Almanfor pe maica domnului — dulceagă, rotundă, — Carol al V-lea a protestat se zice. Nicăiri crucea n-a fost mai vinovată ca aici.

Acum se restaurează bine — are să fie o minune. — Podul e frumos peste Guadalquivirul care curge obosit... Mori arabe. — Ruine — Țigani — Cerșetori. — Nicăiri n-am văzut atîtea cafenele. — Oameni grași. Pavaj prost de pe vremea maurilor. Servitorii dorm în fața stăpînului care motăie și el. La cafenea și în holul hotelului șeslonguri. Totul e făcut pe lene — pe siestă. Omnibusul întîrzie, — domnul cu biletele deschide ghișeul tîrziu. — Trenul care se formează în gară pleacă cu întîrziere. Nu-i nimic — ieri am ajuns cu „expresul" cu o oră 1/2 întîrziere — nu s-a mirat nimeni. (Ce-ar face aici un om cu-o corectitudine de la nord? Ar lua lumea în cap — Ori ar fi ridicol). Prăvălii numai de lucruri de lux. Pe pereți afișuri cu toreadori cari străpung tauri. Intr-un colț un afiș care anunță o conferință: Una corrida de toros.

Casele zidite în stil mauric. Curțile închise în afară. Curtea cu flori — fîntînă săritoare. Ideia: familia la mauri. Poate era mai frumos. Impresia ultimă: e Cordoba un sarcofag...

SEVILLA

Drumul pînă la Sevilla, — aceleași cîmpuri goale — ici colo, cîte un oraș alb cu biserica mare pe vîrf de deal... Cîmpuri de olivi, cactus — agave — palmieri — cei dintîi palmieri... Peisajul cîștigă în verdeață — ceriul e mai senin.

ANDALUZIA

Descriere — Andaluzia nu e țară cu vegetație bogată cum ne spun cărțile nemțești — poeziile ...„Am Ufer des Manzanares"... Sevilla, — un oraș viu — în opoziție de Cordoba. — La Cordoba se visează — la Sevilla se petrece: Strade strîmte zidite în stil maur cu patio etc... Murdărie destulă. Caprele pe mijlocul străzii principale — în fața Alcazarului — ca și cînd ai vedea în Viena pe Kärtnerstrasse turmă cu clopote... — Măgarii împodobiți ca de nuntă. Oameni leneși și aici. Dorm pe la colțuri de stradă. In seara cînd am sosit la hotel pe *plaza* Sanfernando — sub palmieri enormi — mulțimea se uita la cinematograf, vre-o citeva mii de oameni — muzica militară cînta pînă la 12 noaptea. Asta așa în toată seara, — Pe stradele strîmte copii cu droaia îți țin calea: Cerșitori — curățitori de ghete, — ici colo cîte-o sevillancă trece... ochii sevillancelor... Grația lor — Șal. Ce zice Gautier despre ghetele nemțoaicelor... Biserica gotică — proporții mari. Chipul lui Murillo. Sf. Antoniu frumos pictat, cu mai mult realism — se ținea missă — cîntau organele... Mistic... La altarul deschis se ridica fumul de tămîie — suna clopoțelul de argint în tăcerea misterioasă — cam paganist cultul ăsta.

ALCAZAR

Decorativ. Fațada, stilul mudéjar*. Interiorul etc. sălile locuite în care ne-a condus ghidul austriac cu barba despărțită — (slujește de 37 de ani) tatăl lui a fost sub „Reina Isabella". Reproducții nemțești — un Christ de Uhde etc. Ciudat. Grădina Alcazarului frumoasă — Basinul Mariei de Padilla. — Petru cel crud.

GIRALDA

Muzeul Murillo: Zurbaran. Un Greco frumos. Casa Pilar — ca și Alcazar. (Spaniolii n-au artă proprie — descriere aici: Au tot împrumutat de la toți).

Descrierea unei *„corrida de toros"*. Bombita — Revistele despre „taureria". — Frumosul gest al Sevillanelor cu evantaliul. Euritmia mișcărilor. Promenada pe malul Guadalquivirului plin de corăbii — palmieri frumoși — parc mare. Trăsuri și în ele cucoane cu ochi negri.

Plugul de lemn ară încă Spania.

Sunt unii cari scriu repede tot ce văd — proces de creațiune rapidă — imediat după concepție fac — și seamănă cu fotografii. Arta pretinde o intimitate cu subiectul. — Am pribegit mult dar n-am putut scrie impresii.

ALHAMBRA

Ornamentație geometrică — sinteză geometrică — mii de complicații..

Sufletul modern admiră dar e obosit — nu poate fi strivit în formulele astea geometrice, cari puteau să desfăteze ochii arabilor și puteau să facă plăcere cavalerilor războinici — cari după bătaie venind acasă își alintau ochii lor de șoimi cu muzica asta a liniilor.

Totul făcut în ghips. Nu-i marmură. Aceiași șiretenie arabă de-a salva totul prin mijloace optice; reliefuri nu-s.

GRANADA

Poziția cu totul diferită. Sierra Nevada — gheață — trei mii de metri — se vede zăpada. Vegetație. Agave — cactus — chiparoși — rododendroni. — La poalele muntelui răcoare ca la noi.

Casele stil arab — mare parte moderne. Se văd și astăzi.

Poporul gentil — frumos — tipul maur se vede. — Părul negru al femeilor cu șal de dantelă pe cap. — Ce spune Gautier —

ALHAMBRA

Din afară — lipsă de unitate arhitecturală. — Și aici creștinismul a greșit — palatul lui Carol V.

GENERALIFE

Parcul cu trandafiri etc., cedrii de sute de ani. Catedrala cam goală... stilul renașterii... frumoasă *capilla reale* cu Ferdinand și Isabela — Filip cel frumos și Ioana nebuna. Vizita din Hecaibin (indescifrabil). Dansurile țigancelor. Bătrîna țigancă care trecea... cu norocul din palmă „Il caballero ha un gran secreto". Procesiunea deschisă de un pluton de jandarmi călări în ținută de mare gală. Muzică de copii cu fanfare — melodie proastă — pe de margini copii cu lumînări aprinse și bărbați... Christoși de lemn crucificați — purtați de mai mulți oameni. Un Christos cu mijlocul încins în catifea roșie brodată cu fir. Cruci de argint masiv — cununi. După fiecare Christ un conduct de popi în odăjdii de mătasă roșie. Suita lor. Cardinalul sub baldachin — cu tiara în cap ducînd o icoană în mînă. Om bine făcut de cincizeci de ani... — Trei popi îi duceau trena de aur. Ți se părea că vezi un Nerone... Ți se punea întrebarea oare de aceia s-a răstignit Christ ca să tragă leafă atîta putere de om gras? Cei mai mulți preoți sînt grași... — Procesiunea, — o nouă probă că Spania e distrusă de popi. Bietul popor cu fantezia lui meridională inundată de strălucirea argintului și de culoarea praporelor — cînd va face o revoluție?

Are să vie
Gîndul îmi spune că e partid republican mare —
Cît or fi cheltuit oamenii ăștia săraci pentru lumînări numai —
Granada o vezi cum rămîne în urmă ca o oază.
Popii și toreadorii stăpînesc Spania.
Vacile 30 de clopote la git... Măgarii aduc apă de beut..
Poporul bigot; cum se ruga o femeie în catedrala din Granada.

* stil introdus de maurii rămași vasali regilor creștini (n.r.)

POETUL ÎMPREUNĂ CU AUREL VLAICU

(Din colecția de fotografii Dan Grigorescu)

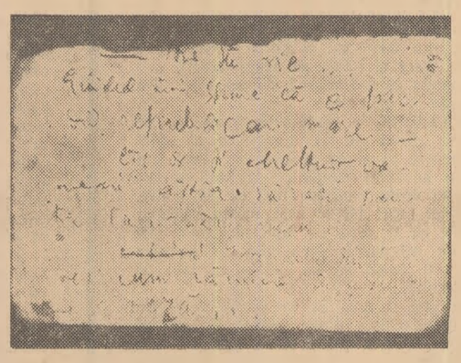

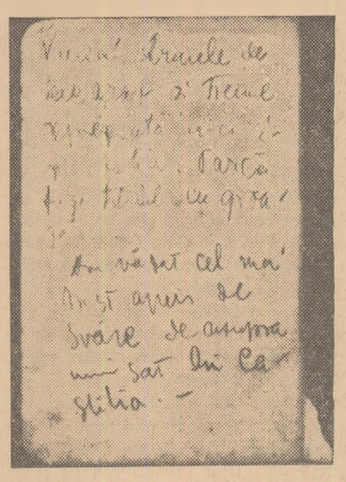

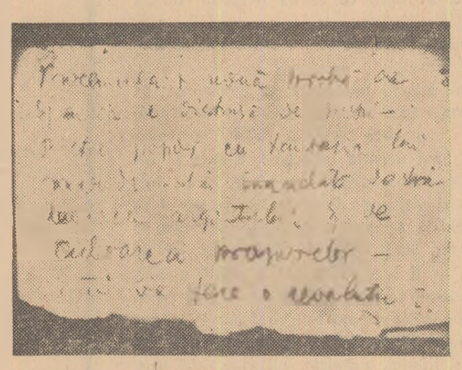

FASCISMILE DIN JURNAL

Cîteva cuvinte

Schițate „pe genunchi, din mers", cum ne spunea soția poetului (bunăvoinței căreia datorăm textul, fotogratia din 1916 și fotocopiile din această pagină), însemnările de călătorie făcute de Octavian Goga într-un carnet (firește, fără intenția de a le încredința în acea formă tiparului), prin caracterul lor spontan și intim, aduc adăugiri pline de interes portretului spiritual al poetului. Fiind legate de o epocă în care scriitorul (de la a cărui naștere s-au împlinit, la începutul acestei luni, optzeci și patru de ani), era adînc contopit cu idealurile poporului său, notele de călătorie din preajma primului război mondial ne permit o înțelegere mai profundă a gîndirii artistice și a concepțiilor sociale ale lui Goga.

Scriitorului nu i-au scăpat, chiar din goana trenului sau chiar din scurtele popasuri, aspecte esențiale privitoare la gravul dezechilibru social din Spania acelor ani, la prăpastia despărțind autoritățile laice, militare și clericale de păturile largi ale poporului spaniol. Parcurgînd, după o jumătate de veac, paginile modestului carnet cu coperți albastre, ai simțămîntul amar că ele continuă, deocamdată, să-și păstreze actualitatea.

Comentariul laconic, fugar, implică largi rezonanțe; linia, creionată abia, devine adeseori memorabilă metaforă, condensînd o vibrantă critică socială.

In drum spre Madrid, poetul notează: «Nici o fabrică, – parcă biserica a mîncat satul». Prin satele văzute «numai sîrmele de telegraf și trenul reprezintă (...) civilizația»; iar mai departe: «Servi domini perdidere Hispania», «Plugul de lemn ară încă în Spania». Prevestirea revoluției, admirația pentru partidul republican, adaugă elemente noi la cunoașterea concepțiilor poetului în acea perioadă. Lumea străinătății este privită în raport cu realitățile românești, atît de dureroase pe atunci: locuitorii din Țara Bascilor au ceva din hărnicia mărginenilor noștri, pînă la Valladolid «nu se poate cînta Frunză verde **fiindcă nu este», peisajul este apropiat de cel dobrogean, Parisul și orașele italiene îi stîrnesc reflecții pline de îngrijorare pentru destinele culturii noastre naționale.**

Bătrînul carnet cu copertă albastră, scris în urmă cu peste cincizeci de ani, ne prilejuiește o nouă întîlnire cu poetul Octavian Goga.

Tiberiu UTAN

Italia

VENEȚIA

Puterea tradiției — o piatră dintr-un portal vorbește mai mult decît întreg Ardealul. — Dantele, marmură, bronz, biserici, Tizian... — Descrierea unei priveliști de pe piața San Marco — într-o după masă cu soare, stînd pe-un scaun la cafeneaua Florian... Muzică, cîntă orchestra din Trovatore — cornul răsună departe... Marmura albă a procurațiilor și arcadele dantelate ale bisericii San Marco dau ecoul... De departe un aeroplan... îmbină trecutul cu muzica viitorul... Le-ascult și simt că eu n-am nimic cu toate astea... Neamul meu n-are nici o înrudire... Mă ridic și plec învins... cel mai sărac om de pe piața San Marco — un intrus.

MILANO

Galeria Vittorio Emanuele. Un colț de București. Inrudirea noastră cu spiritul latin. Gest — ironie — nervi... Descrierea nemților greoi — ordonați — cu Baedekerul subsoară. Baedekerul, tipica carte nemțească. Fac dungă în Baedeker fabricanții... Cum i-au îndrumat pe ei la Roma și în Italia Goethe, Schiller și alți clasici și cum s-a provocat în spiritul public o dragoste de Italia și chiar o artă (Vos — Feuerbach* — chiar Böklin uneori) — hibridă, — care miroasă a carte...

Nenorocirea noastră cari ne hrănim de cultura germană cu care n-avem înrudire și ca să fim bătuți cu totul de D-zeu o primim prin retortă (...strălnă?) — ca și cînd am vorbi cu gura strîmbă.

GENOVA

Libertatea în opoziție cu sălbăticia habsburgică.

*Anselm Feuerbach — pictor german (1829—1880; n.r.)

Franța

PARIS

Inima pămîntului. Babilonul. Sentimentul unui om care vede că e părtașul unui neam care nu are nimic a face cu evoluția universală... Senzația pe care-o ai cînd stai în fața problemelor unui neam mare... Strămoșii cu binefacerile lor... Ei au făcut revoluția mare. Sărăcia ta... Binefacerile asupra individului. Muzee. Artă. — Legătura între orizonturile individuale și raza geografică a neamului din care faci parte. Robinson — Spiritul de coloniști. (...)

Resemnarea unui autor român.

Sărac în țară săracă. (Otravă sigură pe care-o picură străinătatea. Cum primează problemele umane asupra micilor frămîntări de-acasă).

Rătăcirea în largul lumii te individualizează. Devii tu oarecum un centru în univers. Ți se pun în față problemele umane cari te ridică deasupra frecărilor din microcosmul tău de-acasă. Cînd îi vezi pe toți din toată lumea rătăcind în jur — tu singur între ei — pipăi pămîntul și ți se pare că ori și unde te-ai duce ești frate cu luna, cu soarele... Cîștigi o seriozitate în fața morții...: Vezi că trec toate...

Imi vine în minte J. Orth..
Cum s-a topit el în univers..
Apoteoza acestei topiri fără nume..: în fața eternității. Ce are a face că cei douăzeci de ani cît mai trăiești te chiamă Archiducele cutare sau J. Orth.

versuri de
RADU BOUREANU

TOTUL RENAȘTE CU MEMORIA

Timpul se-ntoarce-n timp, nu moare nici o clipă ;
Cheltuitor de vis, avar de amintiri.
Te-a îngrădit tăcerea cu marile clădiri
Dar ceru-ți face semne cu larga lui aripă ;
Timpul se-ntoarce-n timp, nu moare nici o clipă.

Cheltuitor de vis, avar de amintiri,
În tot colanul serii, atîrnă-l de grumazul
Statuiei de lumină care și-a-ntors obrazul
Că întîrzii privirea sub șold cînd o admiri,
Cheltuitor de vis, avar de amintiri.

Te-a îngrădit tăcerea cu marile clădiri,
Dar dincolo de ziduri vibrează orga vieții,
Dar dincolo de trepte-n mareea dimineții
Ca-ntr-un plămîn mecanic există și mai respiri,
Te-a îngrădit tăcerea cu marile clădiri.

Dar ceru-ți face semne cu larga lui aripă ;
Peste cetate-n țară e veac de semne mari ;
Aleargă nori și vîntul lungește albi ogari.
Înaremenești în vîrstă și ancorat de pipă.
Dar ceru-ți face semne cu larga lui aripă.

Timpul se-ntoarce-n timp, nu moare nici o clipă ;
Avar de vis, coboară din munți de amintiri.
Și ancorează-n sîngele singurei iubiri.
Cînd îți deschide golful cu caldă lui aripă ;
Timpul se-ntoarce-n timp, nu moare nici o clipă.

VULTUR CĂZUT

Cei ce mă cred căzut și năpîrlit
Dînd leșului iluziei tîrcoale,
Privind speriat orbitele ei goale,
Pe prea sărac răboj m-au socotit.

Săgeată dreaptă între pisc și poale,
Simbol de pe cupolă deslipit.
Cu aripi strînse vidul l-am trăsnit
Și prada-n ghiare am simțit-o moale

Dar nu a fost cadavru trupul greu.
Iluzia mai palpita rănită.
O stea de foc îi strălucea-n orbită

Și-am smuls-o și cu aripi larg întinse
Din smîrcuri am suit spre creste ninse
Cum din adînc înfern urca Orfeu.

ADUNĂ-TE

La vîrsta amintirii, a lacrămilor plînse
Adună-te cu vreascuri, cu frunze ce căzură
În anotimpul toamnei adînci care stinse
Dar nu culege verdea, venemica datură
Ce crește-n umbra oarbă a dușmăniei tale ;
Pocalul vîrstei drepte cînd l-ai băut socratic
Nu-ți mai întoarce somnul pe negrele sandale
Să-ți coloreze fruntea amurgul de iăratec
La vîrsta amintirii, a lacrimilor plînse
Risipă fă-n comoara avar îngrămădită
Și dăruie-le celei ce vatra nu ți-o stinse,
Întîia încălzind-o deși tîrziu sosită.

PLECAREA CARIATIDELOR

Rînd pe rînd ne părăsesc, ne lasă
Marile coloane, cariatide,
Rămîne un cer așezat peste casă
Peste propilee translucide.
Rămîne opera noastră tăiată
Cu dăltile gîndului în coloane de piatră,
Umbrele noastre-n amiază măsoară
Întinderea gîndului culcat peste țară.
Pînă departe-n azur călătoresc înaltele, dăltuitele
Făpturi ce ne lasă și ne rămîn ;
Uluitoare, umane, stalactitele
Staturilor lor cît coloanele unui templu păgîn
Rînd pe rînd ne îmbogățesc și ne lasă
Umane coloane cariatide ;
Zestrea de cobalt ne apasă ;
Rămînem schimbul de sprijin
Cu umerii îndurerați ce se pleacă
Ascultînd cum lumina îmbracă
Pornitele coloane translucide.

MITOLOGICĂ

Dormi, cîntecul meu de carne și oase !
Furtuna din mine pornind s-a întins peste case.
Pădurile oarbe au zbîrlit blană imensă de fiară
furtuna din sufletul meu s-a întins peste țară.

Dormi, cîntecul meu de lumină și carne,
luna s-a răsturnat somnul pe lume să-l toarne,
liniștea ne-a adîncit într-un ocean de tăcere,
luna sau pîntecul tău joacă lumină de miere ?

Cîntecul meu s-o trezi lîn legănîndu-și piciorul,
lebăda trupului tău o voi opri să-și ia zborul ;
voi învia pentru noi o mitologică scenă :
lebăda fi-voi, tu Leda din amintirea elenă.

CUMPLITELE APE

Cumplitele ape
zac undeva
de pragul tăcerilor aproape.

Cumplitele ape
în albii domoale
dau pămîntului tîrcoale
scriindu-i rotund frumusețea.

Cumplitele ape
cînd vor porni
la porțile secetei se vor opri

La porțile secetei
cumplita mea dragoste
dată uitării
o să răstoarne cedrii de umbră
care se întind pînă în marginea mării

Pînă în marginea mării
cumplita mea dragoste
o să te-ngroape
sub cedrii de umbră
cu geamăt de ape.

DOUĂ CÎNTECE

pentru doi papucei jeliți odată lîngă mare de o fată mică...

PAPUCEII DIN BALCIC

Cineva într-o ureche
din hotar de paradis
mi-a trimis, fără pereche,
papucelul tău din vis.
Calcă numai prin petunii
din argint și din nimic ;
poate-i papucelul lunii
rătăcit pe la Balcic.
Cine ți-a-ncercat papucul
și l-a pus în raft, pe cer ?
Dar perechea lui, uitucul
a pierdut-o și i-o cer.
Că mi-e drag să-i am pereche
și prin timp să ți-i aduc ;
și eu sînt într-o ureche
și din vis să-l iau mă duc.

VIZIUNE

E ca o pernă marea, albastră, din atlas
și două lotci săltate la țărmul de argint
sînt parcă papuceii fetiței, ce-au rămas
de-atunci în amintire, pe valul în alint.
E țărmul prea departe cu vîrstele din noi,
de mult pieduți, acuma, par fabuloși papucii
brodați cu perle albe de lacrămi joacă goi
pe larg oftat de mare pornit din piept de fată ;
sînt două lotci papucii ce i-ai jelit odată ?
Îi văd, oftează marea ?... Foșnesc pe dealuri nucii.

cealaltă față a lunii

Ținea într-o mînă scrisoarea și cu cealaltă își pipăia năucă obrazul. **Dar de seara cu ploaie și rom îți mai aduci aminte ?** Dumnezeule mare, nemernicul, se plimbase cu ea, băuseră împreună într-o crișmă ! Și ea știa cum e ploaia, cum te adună. Își închipuia ce-i spusese el, cuvintele, gesturile, frazele lui de demult. Imaginile acestea pierdute acum se căzneau să-și taie drum spre înțelegerea ei, dar totul se încetinea, ca un titlu de cinema proiectat nu deodată, ci rar, literă cu literă, încît în momentul în care totul s-a împlinit, uiți ce-a fost înainte, înțelesul piere în intervale, goluri, întîrzieri... Așa dar, o furase, o fura minut cu minut. În minte îi răsări acum și o poveste comică, comică și îngrozitoare cu un „menaj perfect" și cum el, „un bărbat model" a venit într-o zi la ea cu un băiat de 17 ani : „Dragă trebuie să-ți prezint pe fiul meu". La întrebarea ei : „Bine dragă, dar **cînd ai avut timp să-l faci ?**". Chiar ! Ce mai poți să întrebi cînd viața celuilalt, ce cunoști tu, e un lanț arhiștiut de ore în care n-ar mai încăpea un ac ? Nu se știe, nu se știe niciodată ce i cu bărbații ăștia ! Stau cuminți lîngă tine și cu anii, nici nu prinzi de veste cînd, încep să-și sape galerii de fugă ; sapă, dispar, apar, tuți, grăbiți, ca hîrciogii, parcă un asediu, frica unei ierni lungi fără provizii, i-ar sili să răzbească undeva, cine știe unde, **(dar unde-or fi punînd ei atîta pămînt săpat ?)** Și-ntr-o bună zi, prea tîrziu ! pe unde calci, sună a gol, parc-ai avea sub tine beciuri, hrube, un labirint...

De-ar veni, ah, de-ar veni o dată mai repede ! Tremura. Cu scrisoarea pe jumătate citită, își turnă apă într-un pahar, apa însă dusă la buze era ca ploaia, paharul îi pică din mînă, pe covorul roșu aprins, culoarea se închise ca romul, și atunci în vale se auzi cheia, el intră, ea tipă și-i zvîrli în obraz scrisoarea...

Era vară, arșilă, el venise cu haina pe-un umăr, o mînecă îi atîrna în jos, si-așa, cu somnolența verii de-afară pătrunse în zbuciumul ei. se aplecă zăpăcit, ridică hîrtia pal-albastră, scrisă des, o întoarse, văzu iscălitura : nebuna ! scrisese ! de unde-i aflase adresa ? Întîi se gîndi să se supere că-i deschisese scrisoarea, dar asta era prea de tot — arde casa, vine pompierul și tu „ce-mi spargi, domnule, ușa ?" apoi fulgerător se gîndi la Dorel. „Eu îl iau pe nu în brațe: nu și nu, zicea Dorel — eu ? făcea arătîndu-se uimit cu degetul — nooo ! nici pomeneală". Ce să mai negi ! Și ea tipa, nu reușea să strecoare un cuvînt Dragă, începea... stai puțin... stai să-ți explic, spunea, privind hîrtia pal-albastră desfăcută, și, cu capul în jos, îi veni să rîdă, fiindcă vorbele lui sunaseră ca un cuplet. Treptat, violența ei se ducea, se făcea ironie, venin și întinerea, obrajii i se colorau, ochii își regăsiseră tonul lor de odinioară, verzui, de monedă cochilă — abia revăzîndu-i verdele vechi din pupile, își dădu seama cît suferea și asta, nu se știe de ce, îl bucură. Plecase atunci în deplasare la T. nu-i nici o dramă, da, acum trei săptămîni, și acolo se întîlnise cu un fost coleg de liceu, regizor, care îl invitase la teatru, la o repetiție — se repeta Pescărușul lui Cehov, și fata care juca rolul Ninei juca fals, se silea ea, dar nu ieșea bine și colegul lui îi spusese că actrița n-avea experiență, abia terminase institutul, apoi seara se duseseră cu toții la un local, și acolo, bînd, îl întrebaseră ce-i plăcuse și ce nu-i plăcuse, iar el spusese o tîmpenie ; ce poți să zici în cazurilea astea ? că un rol, mă rog, că să-l joci bine, trebuie întîi să-l trăiești, în viață, nu ? chestii de-astea și atunci Nina... „Aia care ți-a scris scrisoarea ?" „Da, Nina-n piesă — Nina și-n viață, ca să vezi nimereală — Nina deci spusese că ea nu iubise pe nimeni niciodată și că prin urmare juca prost — și avea dreptate, juca aiurea, teapănă, parcă juca o dramă a ei, personală, nu aia a lui Cehov. Ceilalți erau perechi, numai ei doi erau singuri și la plecare o condusese spre casă, normal, nu ? pe drum începuse să plouă și... „Ai sărutat-o !" „Euu ?... făcu și începu să rîdă — făcuse exact ca Dorel. Nu s-ar putea zice că era frumoasă, era mai curînd... „Și i-ai spus că ești însurat ?" Nu, cum să spui, așa, din senin, asta se-ntreabă mai tîrziu. „Și ?" Și intraseră într-o crișmă, băuseră ceva, din senin, asta se-ntreabă mai tîrziu. „Și ?" Și intraseră într-o crișmă, băuseră ceva. „Rom ?" Da, rom, parcă, scrie-n scrisoare ? Sigur, rom, era un birt amărît. „Și ploua ?" „Ploua — am spus, nu ?" ploua și vorbiseră despre teatru. Știi cum sînt actrițele, ce vor ele să joace, visul, pasiunea lor, parcă nici n-ai vorbi cu ele, parc-ai asculta niște fantome, niște nenăscuți, care abia se pregătesc undeva să apară pe lume. Și auzind că el pleacă a doua zi, tinuse să-l conducă la gară, nu condusese la gară nici un bărbat — era o scenă, naiba știe, voia să știe probabil cum e. Nu voise să tasă pe peron, zicea că-i banal, se despărțiseră-n spatele gării, culoarea se închise ca romul, și atunci în vale se auzi cheia, el intră, ea tipă și-i zvîrli în obraz scrisoarea...

Ținea încă în mînă hîrtia pal-albastră, iar ea, ca să nu mai rămînă nimic din ce **fusese**, îi luă scrisoarea și începu s-o citească din nou, tare, de la capăt, mimînd vocea unei actrițe. El se trîntise într-un fotoliu și asculta rablelților, era o răzbunare, știa ceva de înțeles la o femeie, apoi trecînd de jumătatea citită, spre sfîrșit glasul ei deveni treptat normal și cînd privirile i se opriră asupra lui, îl văzu ridicat din fotoliu. **Cînd ai plecat la N.** — reluă rar pasajul din urmă — **spuneai că te întorci acasă peste trei zile cu acceleratul de noapte, și eu ți-am spus dragul meu că te aștept în gară, la T. trenul trecea pe la trei dimineața. și-ai uitat pe semne ori ai luat alt tren, și eu avusesem un spectacol într-o comună, ne-am întors tîrziu și-l grăbeam pe șofer, toți știau de ce, dă-l bătale, dă-l bătale, și mi-era o rușine... Am ajuns la timp, dar trenul a intrat încet în gară, vai, ce încet, pe peron nu era nimeni, a stat un minut, n-a coborît, nu s-a urcat nimeni, vagoanele aveau geamurile albe, parcă erau bandajate și eu am crezut că pe-ntuneric nu mă vezi și mi-am desfăcut părul și mi-am fluturat părul, știi, părul meu e blond natural, luminează, se vede...** „Erai în tren ?" — murmură ea privindu-l... „Ce făceai, dormeai ? „Chitila ! șopti el. Dormeam în cușetă și cînd m-am trezit, era Chitila. Clar ! — strigă — te scoli, te uiți pe geam : „Chitila !" „Și ?"... „Cum și ?" Venise acasă...

„Ți-e foame ?" șopti făcînd un pas spre bucătărie. Ceva ar fi mîncat, sigur...

„Supă-ntîi ?" Supă. Ducînd lingura la gură, în tăcerea lor atentă ca paza unui bolnav, el își aminti acum limpede — unde dracu zăcuse pînă atunci ? — cînd ieșise din birt noaptea. Piața era pustie, ploua mărunt, asfaltul ud era ca marea liniștită, noaptea. „Sînt o mică sirenă, spunea ea, agățîndu-se cu amîndouă mîinile de brațul lui, nu știu să merg, nu știu să merg ; acesta-i pămîntul ? se oprea, rotindu-se-n loc, acesta-i uscatul ? sînt o mică, o biată sirenă, spunea, acum am ieșit din apă, învață-mă, învață-mă tu să merg, repeta, împiedicîndu-se, șchiopătînd pe tocurile cui peste crăpături nevăzute.

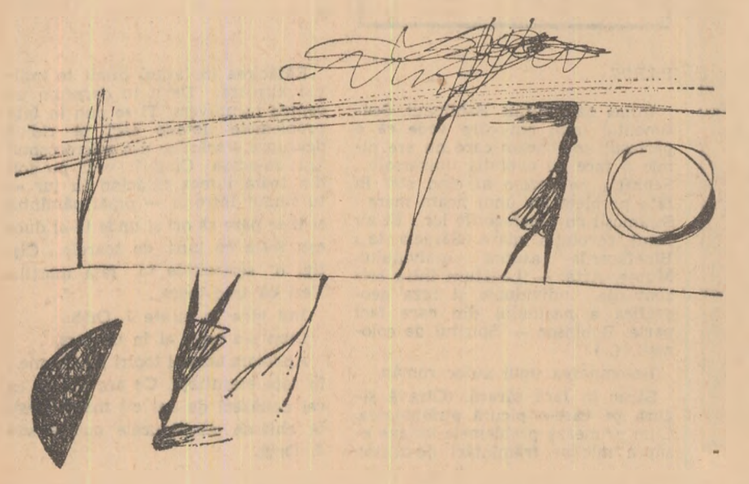

Trei schițe de **CONSTANTIN ȚOIU**

lucrurile

Toate ferestrele erau la fel și le număra atent de la stînga la dreapta să nu se înșele. Fereastra ei era a cincea cu o perdea albă de tul. La șase, cum îi spusese, cele două bătrîne ieșiră din gangul de lîngă bloc, ea apăru la fereastră și arătă cu degetul în jos : rămăsese singură, putea să urce. Cele două bătrîne treceau pe trotuar legănîndu-se, și pe una din ele o urmări lung cu privirea ; cea mică, mai mică decît își închipuise și cu pălărie neagră. era maică-sa, n-o cunoștea, acum o vedea întîia oară și ce curios ! ea era aproape de două ori mai mare și totuși se despărțiseră una din alta, — cel puțin așa îi spusese ea, și n-avea motiv să n-o creadă, că cea mai mică și cu pălărie neagră,ieșind din gang la ora șase *va fi* maică-sa...

Se cunoscuseră dîntr-o greșeală de telefon, vorbiseră o săptămînă, încercînd, pe fir, să afle cum sînt, pe urmă își dăduseră întîlnire. „Cum am să te recunosc ?" „Sînt un bărbat mărunt, serios, dar foarte simpatic", spusese el și ea spusese că *dacă stai și te gîndești bine*, numai bărbații serioși sînt cu adevărat simpatici, bărbații serioși și mărunți. Amîndoi aveau în urmă destui ani și nu destui înainte ; nici ea nu iubise, nici el, tot ce încercaseră erau numai lipituri, lipituri prost făcute care mereu căleau ; amîndoi rămăseseră lîngă mamele lor, legați de ele, ca și cum, de fapt, nici unul nici altul n-ar fi îndrăznit să se nască, și nașterea lor nehotărîtă, prelungită, ar fi cerut neîncetat o grijă în plus, îmbunătățiri, pînă ce ar fi reușit să fie, într-o zi, față de ceea ce erau — altceva : vrere, ciocnire, curaj, cutezanță...

El mai privi odată fereastra, să se asigure ; acum urca la ea prima oară. Cu arătătorul împunse aerul spre bărbie, în sus. Ea îl contempla dintre perdele, cu un fel de regret, cu un fel de mirare, apoi clătină din cap și cu brațul descrise încet un arc, arătîndu-i intrarea, — deși îi explicase în amănunt drumul — pe urmă fața ei dispăru, perdelele filfîind se unir㠄 și în dosul petei albe și nemișcate acum era, ca de mult, de mult de tot, făgăduința...

Decis, trecu strada. La mijloc se opri în vîrtejul căldură cu miros de eter, de lac de unghii stîrnit de viteza unei mașini ; cu mirosul acesta în nări, pătrunse în gangul întunecos prin fața gherelei cu stilouri și ochelari, prin fața atelierului mic de pălării de damă — multe stilouri, mulți ochelari, multe pălării de damă. Trecu tiptil printre pubelele înșirate la intrarea scării de servici, primind onorul lor tăcut și fetid ; trecu pe lîngă plasa liftului stricat, pipăind pereții, căutînd comutatorul, sub degete întîlni ceva zgrunțuros, o zdrelitură în tencuială, fața aspră a unei cărămizi, o teavă rece, apoi un gemuleț și un obiect lung, rotund, care nu se mai termina și care, fără îndoială, era extinctorul. Mîna descoperi comutatorul automat de lumină apăsă pe butonul elastic și butonul tăcăni înutil în beznă. Atunci renunță, renunță la lumină și puse piciorul pe prima treaptă, măsurînd prudent înălțimea treptei a doua, să știe cît să-și ridice mai departe piciorul, sui cinci trepte, apoi dintr-o dată nu mai fu nici o înălțime și călcă în vid. Ținîndu-se cu o mînă de parmalicul coșcovit, sui în spirală un etaj, două, parmalîcul pieri brusc și se trezi ca-n fundul unei gropi ; căută parmalicul învîrtindu-se în jur, dar nu-l mai găsi : era ca o trădare în toiul luptei, pe un cîmp de bătălie, noaptea, o trădare perfidă care te lasă pe neașteptate singur cu inamicul în față. Înainta orbește cu capul dat pe spate, cu mîinile întinse, făcînd pașii mici, cît mai mici cu putință ; era o înaintare înșelătoare, întoarsă parcă spre el, și atunci în vîrful degetelor simți că îl împinge îndărăt zidul. Se întoarse, o apucă la dreapta, bîjbîind, pașii începură deodată să-i scrîșnească, trecea, în mod cert, peste cioburi ascunse de sticlă și asta-l făcu să se oprească cu răsuflarea tăiată. Trebuia să se întoarcă, se rătăcise, și o luă într-o parte, pipăind de-a latul peretele pas cu pas, mîna îi lunecă pe tăblia de lemn a unei uși, pe un lacăt ce atîrna desfăcut într-un belciug și care scoase un clinchet ușor.

Cine e ? strigă cineva dinăuntru. *Cine e ?* repetă. *Nu-i nimeni* — spuse altcineva — *curentul. Nu-i nimeni,* — spuse — *curentul, ți s-a părut...*

Iar el, speriat, păși mai înainte, sau mai înapoi, un susur se auzea, ca de izvor într-o pădure întunecoasă, se îndreptă după sunet spre apă, spre sursa ei vorbitoare, puse palma sub robinetul deschis, sub curgerea lui rece, subțire, țîrîind pe fonta chiuvetei și apa îi dădu un semn de curaj. Porni mai departe orbecăind, nimeri în alt gol de ciment și urină, se retrase, răsturnă o găleată, o măturâ cu coadă care-l lovi peste șold și atunci o luă la fugă. O luă la fugă și picioarele îi alunecară în jos și se rostogoli pe o scară. Se ridică, scuturîndu-se făcu la stînga, la dreapta, învîrtindu-se amețit în loc, urcă treptele pe care căzuse și iar simți mirosul dinainte și iar se întoarse cu brațele întinse ca și cum ar fi cerut, ar fi implorat ceva ; o țîrîdă umedă, răcoroasă, ca un naos de biserică veche îl chemă înăuntru, și se izbi de ceva tare ; putea să fie un iconostas înțelept și sever, ori un simplu godin și godinul cu focul lui flecar iarna, sporovăind vesel, îl îmbrînci dușmănos. Toate lucrurile îl mînau acum înapoi, pas cu pas, parmalîcul jupuit, scara în spirală, plasa liftului, pubelele, pălăriile, stilourile, ochelarii...

Afară era seară, din fericire, doar seară, se vedea ce era de văzut și asta îl mai liniști, dar nu mai putea, abea se mai ținea în picioare. Trecu greoi strada, se așeză pe locul de la început și privi perdelele nemișcate. „Atîtea încurcături !" — se gîndea. Totdeauna între el și ce dorise erau atîtea încurcături, încît, de livezile rîvnite, de frunzișul lor blestemat de frumos, de merele lor sunînd ca niște guri de șerpi ascunse, căutătoare, de care încerca să se apropie, se apropia gîfîind ori în genunchi. Apoi perdelele filfîiră și ea apăru violentă în fereastră strîmbîndu-și gura, strigînd ceva după ecranul geamului, și îi arătă iar drumul cu brațul.

El o privea de jos nemișcat. „E o măgărie" — izbuti să îngîne înainte de a se urni din loc, ăsta nu-i drum, nu e un drum — șoptea, nu înfuriat, niciodată nu se înfuriase, ci resemnat, cu resemnarea onestă, sinceră aproape, a unuia trîntit la o materie la care știe bine că nu s-a pregătit destul. Trecînd pe trotuar, se aplecă asupra lui să-și audă inima, măcar inima, și inima i se păru că scoate un clinchet ușor ca lacătul legănat în belciug și tot ce era în el erau acum lucruri, numai lucruri, lașități mici, resturi, sfărîmături zvîrlite pe maluri de fluviul învingător, tenace și liber.

pădurea tînără a lui aprilie

Întîi am vrut să-l înecăm pe Terente. Era un cîine lingușitor, galben, mic, hoț și fricos și-i ziceam Terente, în ris, fiindcă era găinar nu haiduc. Nu se bătea niciodată cu ceilalți cîini, fugea schelălăind pe labele lui crăcănate, scurte, cu urechile pleoștite, cu coada între picioare, ațîndu-se îngrozit îndărăt — mai mult de-asta voiam să-l înecăm — și mai mînca și ouăle din cuibar. Baba Rusca îl prinsese într-o zi ieșind din coteț cu botul plin de albuș de ouă și țipase că pune ea mîna odată pe el și-l îneacă în butoi. Și acum cu Lică împreună îl încolțisem lîngă șira de paie, pusesem mîna pe el și-l aruncasem în butoiul cu apă de ploaie de sub streașina casei. Ședeam lîngă butoiul plin de ploile lui Aprilie, scînteietor în soare, cea dintîi zi cu soare după ploile lungi ale primăverii, și ne uitam la Terente cum se zbătea în apă urlînd cu capul în sus. Din cînd în cînd îl împingeam cu capul la fund, ca la bolez, în cristelniță și-atunci a sărit baba Rusca și ne-a gonit. „Vezi cum sînt femeile ? bombănea Lică — mîloase ! mai mult gura e de ele..."

Cu ultimele lui puteri, Terente se agățase de marginea butoiului, sărise jos, ud ca un șobolan de gîrlă, scuturîndu-se, strănutînd, tăvălindu-se, apoi a ieșit încet pe poartă, încet, crăcănat, legănîndu-se mîndru, ca și cum el doar pentru asta venise la noi în curte în ziua aceea, în prima zi cu soare, să facă o baie și-atît.

Pe urmă ne-am plictisit. Ne-am dus din nou la bordeiul nostru din căpița veche, înaltă, ridicată în fundul curții cu paiele negre de ploile verii, de ploile toamnei, de ninsorile iernii și iar de ploile lungi ale lui Aprilie. Din căpiță jilavă, din mormanul de gunoi și de bălegar de lîngă ea ieșeau aburi subțiri primăvărateci și partea aia din fund a curții ne plăcea cel mai mult fiindcă mirosea a paie putrede și a cățel abea fătați. Înăuntru, în bordeiul întunecos, sfredelit în burta căpiței, o țineam pe Steluța care fătase nouă cățel deodată, cei mai mulți din tot tîrgul. Pusesem o taxă la intrare, lumea venise la început să-i vadă, strînsesem ceva bani și cumpărasem becuri arse de la Pîngilică, mecanicul uzinei din tîrg, care era mut. Mută era și uzina domnului Stănicel de la primărie, care mai mult stătea decît mergea și noi voiam să facem în curte o uzină electrică, a noastră, care să nu se mai strice și din care să întindem fire în tot tîrgul, pe degeaba. Sîrmă ne mai lipsea, dar cu ișprava Steluței acum am fi scos-o la capăt. Cînd nu aveam mușterii, ședeam cu Lică și vorbeam ceasuri întregi. Ne plăcea să stăm în gura bordeiului, în mirosul de paie putrede și de cățel, s-o păzim pe Steluța care, culcată, în întuneric, slabă, supusă, se gudura cu ochii cînd ne vedea, numai cu ochii, suptă voinicește, răsturnată de nouă frați deodată. Vorbeam cel mai des despre cer și pămînt. El zicea că e în cer e și pe pămînt și invers. Că noi amîndoi, stînd acolo în gura bordeiului, cu Steluța, mai stăteam o dată, încă o dată, la tel, sus, în cer. la fel — la fel, și că tot ce spuneam noi atunci pe pămînt, spunem, îngînîndu-ne, și în cer. Dar el nu credea că pămîntul e rotund și nici că se mișcă și din cauza asta ne certam. El credea că pămîntul e un pandișpan sau o lipie mare băgată la cuptor și într-o zi cînd lipia asta are să se coacă bine, cineva flămînd are să muște din ea și s-o mănînce. „Și dacă ar fi rotund și s-ar mișca, am mai sta cum stăm ? — zicea el — n-am cădea ?" și se făcea că aluneca și cade într-o parte. „Uite, spuneam măturînd cu mîna firele de paie de pe jos, săpăm acilea o groapă, și bătem tare cu palma în pămîntul moale, nezbicit. Săpăm o groapă adîncă pînă dincolo, dedesubt, ...în, cam ce ar fi acolo ? Polinezia..." „Săpăm !" aproba repede Lica. „Și eu mă bag cu capul înainte și cînd ajung în Polinezia, nu cad *în atmosferă*". „De unde știi ?" căsca ochii Lică. „Garantez ! ziceam. Dar hai s-o sucim — îl dăscăleam rabdator, știind ce căpățînos era — și să zicem că noi doi acum sîntem tocmai în Polinezia" „De ce în Polinezia ? clipea Lică. Nu sîntem în Polinezia". *„Zicem că sîntem...* zicem că sîntem și facem încoa' o groapă lungă și ajungem încoa' la bordei", — și proptindu-mă bine cu palmele de pămîntul neted, mă ridicam ca la circ cu picioarele în sus. „Ei vezi, vorbeam cu capul în jos, privindu-l de-andoasele pînă îmi năvălea tot sîngele-n ochi și nu mai vedeam nimic ; ei vezi — spuneam — am ajuns acilea, și uite nu cad, nu cad, spuneam. „Nu cazi pentru că nu vrei tu" zicea tîfnos Lică uitîndu-se la mine, cu picioarele pe pămînt și cu capul în sus, cum stă toată lumea — nu vrei *tu* să cazi și te ții bine, asta e..."

Ne certam rău și nu ne mai vorbeam pînă seara. Seara, de oboseală, sau fiindcă venea noaptea, — se lăsa noaptea și nu ne mai vedeam, ne împăcam totdeauna.

Acum nu mai știam ce să mai facem și era soare, ne puturosisem. Atunci a venit Zizi să vadă cățeii. Îi mai văzuse de zece ori și venea mereu, dar ei nu-i luam nici un ban, ne făcea de mîncare, clorbe de pămînt cu apă, și era și prea mică, la toamnă abia o primea la grădiniță. Zizi intrase în bordei și o auzeam cum vorbea încet cu Steluța în umbra dinăuntru, ca două prietene.

— Și ce mai facem acum ? a întrebat căscînd plictisit Lică. El totdeauna întreba : *Și ce mai facem acum ?...*

— Să bombardăm, am spus.

— Da, să mai bombardăm niței, a aprobat el și sculîndu-ne înviorați și scuturîndu-ne pistoalele cu dopuri din buzunare, ne-am îndreptat spre grămada înaltă de gunoi de alături pe care zăcea o mașină de gătit spartă, zvîrlită, cu un ciot de burlan. Trăgeam rînd pe rînd cu pistolul în cuptor, care bubuia, iar fumul ieșea pe burlan, ca pe o gură de tun.

— Ce sînteți voi azi ? a întrebat Zizi ieșind din bordei speriată, ea care știa că în fiecare zi noi eram altceva.

— Generali ! am spus într-un glas, cu picioarele înfundate în gunoi. Doi generali nesupuși... iar Lică încărcîndu-și din nou pistolul strigă foc ! și mai trase odată.

— Au ! făcu Zizi, astupîndu-și fricoasă urechile — și de ce trageți, în cine trageți ? țipa stringînd palmele peste urechi.

— Facem revoluție, am strigat, ne răsculăm. Sîntem pe baricadă și-nu-ne-predăm !

Atunci, tocmai atunci, Zizi, cum ședea cu urechile astupate, cu ochii spre stradă, a țipat : „Trece scaloianu'" și a fugit spre poartă.

Pe stradă, printre salcîmii, vișinii înfloriți venea încet, ca după mort, un alai de copii. Eram în aprilie, luna scaloianului, duceau scaloianul la gîrlă și cîntau sub crengile de liliac pe care le țineau sus în mîini, buceau scaloianul, și am fugit și noi, am intrat în mirosul dulce de liliac, cîntînd cu ceilalți : „Scaloiene-ene, te caută mă-ta prin pădurea verde..."

Moroiul de lut galben culcat într-o cutie de pantofi noi de paști avea înfipte în ochi două flori mici de liliac, ca ochii lui Zizi și boabe de grîu și de orz lipite de trup ca niște solzi, uzi, lucioși de vinul turnat. Talomița venise umflată din mal în mijlocul turbure de ploile primăverii. Curgea nebunește vrăjitoarea, talomița veche, păgînă. Felii groase de clisă se desprindeau, se rupeau din coastele ei însorite și cădea plescăind în bulboane și am lăsat scaloianul pe apă și ne-am luat după el la vale, cîntînd pe mal, prin cătină, prin crînguri către pădurea verde din față, pădurea tînără, luminoasă a lui Aprilie în care am pătruns cu vocile noastre și din care n-am mai ieșit niciodată.

Desene de EUGEN MIHAESCU

NUVELĂ DE NICOLAE BREBAN

o dimineaţă friguroasă

Desen de DAN CIOCA

În echipă lucrau doar două femei: Maria, fostă măturătoare şi Victoriţa, cu care nu prea vorbea nimeni, cu excepţia lui Caramihu, pentru că era privită ca o uşuratecă. Maria, care era încă elevă-sudor, era o femeie înaltă, cu un corp dreptunghiular ca o scîndură verticală, cu o faţă mare, osoasă şi cu nişte sprîncene groase, negre, strălucitoare. În ciuda înfăţişării, era iubită pentru aerul ei taciturn, neostentativ, — deprins în aproape cincisprezece ani (era în jur de treizeci) cît slugărise prin diverse case, spălătoreasă şi în sfîrşit măturătoare în uzină), aer de care nu se putea dezvăţa. Maria măturase hala a două secţiei de vagoane cîţiva ani în şir pînă ajunsese să califice sudoriţă — era şi membră de partid dar nu se apropiase de nimeni dintre lucrători. Era şi privită de unii, în ciuda corectitudinii ei duse la extrem — sau tocmai pentru asta — drept ciudată şi într-un fel ocolită, lucru care se pare că-i convenea. Dar, spre surpriza tuturor, de cum începu să lucreze cu Cupşa în echipă, Maria se ataşă de el într-un fel atît de direct şi de neechivoc, încît abia atunci deveni limpede izolarea ei de pînă atunci. Dar şi în această împrejurare, ea îşi păstră caracterul de sălbăticită şi timidă fundamental, pînă la crispare, deoarece nu se apropie de Cupşa în mod firesc, de la egal la egal — mai ales că ei doi erau colegi — ci sub semnul unei aserviri mohorîte şi tăcute, evidentă însă din prima clipă.

Cupşa, la început fu oarecum încurcat de zecile de dovezi mărunte şi sigure prin care Maria îi dovedea prietenia ei ciudată, dar apoi, văzînd că e un lucru serios şi că toată lumea îl observase, se înfurie de-a binelea şi o repezi în cîteva rînduri, cu brutalitate, pe biata femeie.

Maria însă nu se resimţi de acest tratament — se pare că îl aştepta sau că era de mult obişnuită cu aşa ceva — şi continuă să-i arate lui Cupşa afecţiunea ei, răsărită atît de inexplicabil, — dar într-o formă mai ferită, în aşa fel încît să nu-i mai dea lui ocazie s-o bruftuluiască. Încăpăţînarea ei, îl miră pe Cupşa şi i se păru cu atît mai de neînţeles cu cît în această manifestare de caracter, Maria avea multe asemănări cu el însuşi, poate doar într-o formă mai ostentativă. Dovadă, faptul că reacţia lui Cupşa, brutală, faţă de dovezile ei de prietenie, ea nu o găsi nepotrivită, ba chiar se aştepta la ea, găsind-o „firească", deoarece prietenia ei nu-i aducea lui Cupşa nici un folos imediat, ba mai atrăgea şi atenţia oamenilor asupra lui.

Cealaltă femeie, uşurateca şi mereu vesela Victoriţa, nu remarcă în vreun fel deosebit prezenţa lui Cupşa în echipă. Avea şi ea în jur de treizeci şi corpul, faţa, părul, braţele, rîsul, frazele, privirile, mersul şi celelalte se găseau mereu într-un echilibru stabil între nici gras — nici slab, nici înalt — nici scund, nici brun — nici blond, nici repezit — nici lînced şi aşa mai departe. Fizicul şi personalitatea Victoriţei se găseau într-un punct unde se întretăiau atîtea direcţii posibile, încît ea strălucea tocmai prin lipsa absolută a vreunui sens, a unei calităţi sau a unui defect marcat. Singurul ei fel de a se remarca era prin limbaj, şi anume prin debit, impresionînd într-adevăr printr-o vorbărie care, ca o cascadă abundentă, te îneca. Dar şi aici intervenea compensaţia neutralizatoare, deoarece, cu cît vorbea mai mult şi mai uluitor, cu atît frazele Victoriţei îşi pierdeau încet-încet înţelesul şi în cele din urmă, cînd buzele şi limba ei ajungeau să percuteze continuu ca o mitralieră, cuvintele ei ajungeau să fie lipsite complet de sens, de parcă ea ar fi vorbit într-o limbă necunoscută, iar silabele se legau între ele — acum, cînd asociaţia lor nu mai însemna nimic — în nişte grupe şi tonalităţi cu totul ciudate, aproape muzicale. Victoriţa era însă prost privită în echipă, fiindcă, în afară de norma ei, nu mai făcea nimic (or, trebuiau acoperite lipsurile aproape permanente ale lui Scarlat, şeful echipei, uneori, urgenţele, absenţele) şi cum echipa nu se putea baza în astfel de cazuri niciodată pe ea, o ocoleau, numind-o uşuratecă.

E adevărat că Victoriţa — neavînd simţul colectivului — după ce-şi termina treaba, pe care o făcea mai repede decît mulţi alţii, începea să umble încolo şi încoace prin ateliere, vorbind fără alegere cu băieţi şi fete şi, cum nu era măritată, avea unele „istorii sentimentale", dar uşuratecă nu era, pentru că nu era capabilă de aşa ceva, cum nu ar fi fost în stare nici de reţinere şi castitate.

Caramihu însă nu o ocolea neavînd nimic grav să-i reproşeze şi nelăsîndu-se tîrît, în judecata sa, de-un automatism gregar.

Cupşa îşi dădu seama însă de la început că Victoriţa era desconsiderată de cei din echipă şi se conformă imediat — prin obişnuitele sale reacţii de apărare — spiritului echipei, neîncercînd să-l analizeze. Pentru acest motiv i se păru lui la început — şi rămase la această convingere — că sudorul, Caramihu, era un ins lipsit de „demnitate" o dată ce accepta să se întreţină îndelung cu Victoriţa şi apoi convingerea lui în privinţa lui Caramihu se întări, cînd observă că acesta şi faţă de el se purta altfel decît faţă de majoritatea sudorilor. (Faptul că sudorul se purta bine cu el nu-l impresiona pe Cupşa deloc, deoarece, în ochii lui, a te purta „bine" sau „rău", a fi „prost" sau „deştept" depindea strict de felul în care foloseai pentru tine forţa socială de care dispuneai. Aşa procedau „cu toţii", aşa proceda şi el, Cupşa, ca să se apere şi să supravieţuiască iar cei care nu procedau aşa din cine ştie ce motive, Cupşa ştia prea bine că conform unei experienţe milenare, sînt sortiţi pieirii, şi deci nu meritau nici o consideraţie. Cel mult puteau fi folosiţi, aşa cum îi „folosea" el pe Chilian şi apoi pe Caramihu, fără să-şi bată mult capul).

În consecinţă, Cupşa adoptă de la început faţă de Victoriţa atitudinea pe care o aveau faţă de ea majoritatea sudorilor şi el mimă poziţia lor atît de bine, atît de nuanţat, încît pînă în cele din urmă atitudinea lui faţă de Victoriţa deveni cea „exemplară" şi el fu socotit de către toţi şi chiar de către ea însăşi ca primul ei observator, eventual inamic.

Lui Cupşa însă, atît persoana ei cît şi comportamentul ei nu-i inspirau nici o aversiune, iar atunci cînd, după vreo două luni, începu s-o placă cu adevărat, nici el neştiind cum de ajunsese pînă acolo, lucrurile se încurcară într-adevăr.

Pe soţia lui, Cupşa nu o iubise niciodată — o luase înainte de a face armata, căzînd într-un fel de „capcană", lucru care el nu i-l iertă niciodată şi nu şi-l iertă nici lui însuşi.

Mai avea numai cîteva luni pînă la încorporare, avea şi hîrtia în buzunar — nici nu împlinise optsprezece ani (era în ultimul an al războiului), dar nu mai ajunsese pe front. Şi atunci începuse să vorbească cu viitoarea lui nevastă care se ţinuse multă vreme după el dar n-o băgase niciodată în seamă, pentru că era fata crîsnicului de la biserică, a „fătului" — aşa-i şi spunea, Gafiuţa Fătului — şi tat-su nu prea avea pămînt, decît o livadă de pruni din care făceau horincă şi din care n-ar fi dat un pom. Găfiuţa avea o soră mai mare, tot nemăritată, care era şi mai frumoasă decît ea, aşa că, în ciuda faptului că fata cea mică îl urmărea peste tot cu privirile şi îi ieşea mereu în cale, Cupşa nu vorbi cu ea nici măcar o dată.

În cei cîţiva ani din urmă lucrase cu o îndîrjire mare, nu numai în sat, ca nopsamoş, dar şi la căile ferate, la terasamente, cum făceau şi alţii de la el din sat, şi în ultimul timp muncise ca acar la căile ferate, voind cu orice preţ să clintească din loc sărăcia care i se lipise de opinci şi de care se lovea peste tot, ca de un aer. Acar, lucrînd mai mult de noapte, iar ziua, pe la unul, pe la altul, cu eforturi neobişnuite reuşi într-adevăr să prindă ceva cheag şi începu chiar să adune lemne şi var şi să-şi facă o casă în spatele celei bătrîneşti, neîncăpătoare — cînd perspectiva frontului şi a morţii, îl scosese deodată din iureşul îndîrjit şi confuz al muncii aceleia precipitate, îndepărtînd brusc din jurul lui toate micile obstacole şi ţeluri de care se sprijinea şi lăsîndu-l ca într-un loc gol, luminat şi neted. Asta îl zăpăci şi cum toţi cei care plecau cu el împreună se amuzau într-un fel, el, negăsind pe altcineva mai potrivit, o luase pe Găfiuţa Fătului de care se lovea mereu şi de care i se urîse înainte de a o cunoaşte mai de aproape.

Cînd ajunse la această concluzie şi chiar din primele zile cînd se duse în casa în care ştia că o va găsi — ea mai în toate serile venea la o prietenă a ei care avea albeaţă la ochiul stîng — (una din fetele lui Bud Teodor, ajutorul de primar), Cupşa se gîndea mereu la sora ei, care-i plăcea mai mult. Îşi propusese chiar să se folosească de cea mică ca să se apropie de cealaltă, dar în curînd se petrecu ceva neaşteptat: chiar din prima săptămînă cînd începu el să vorbească cu Găfiuţa Fătului, se întîmplă să audă că înaintea lui ea se mai avusese bine cu cineva cu care se mai vedea şi acum. Fu uimit şi în sinea sa nu crezu, convins fiind că fata era în al şaptelea cer, o dată ce el catadicsea să umble cu ea, după atîţia ani în care nu-i dăduse atenţie. (De altfel, cel despre care era vorba, „rivalul", era un om care mai fusese însurat o dată şi era şi nenărăcos, or, încă în vremea aceea, nedeformat de muncă, Cupşa, deşi sărac, era „chipeş şi viteaz").

Cu prima ocazie, el o întrebă totuşi pe fată, dar fără prea mult interes, fiind sigur că avea a face doar cu un zvon răutăcios şi că ea va sări în sus de la primele lui cuvinte, dar spre stupefacţia lui creşcîndă, ea nu fu deloc scandalizată, cînd el îi aduse la cunoştinţă cele auzite, şi confirmă în întregime ceea ce lui i se păruse o invenţie cusută cu aţă albă. Cupşa atunci se montă şi îi porunci — mereu însă plictisit de toată afacerea şi gîndindu-se la sora ei, mai înaltă, mai veselă şi mai puţin negricioasă la faţă — să rupă imediat cu celălalt şi din nou fu uimit cînd ea nu se grăbi să-l asigure că îl va asculta. Pe scurt, din acea clipă Cupşa începu să se îndrăgostească de fata aceea mică, repezită în mişcări şi negricioasă, care îl deruta complet prin afecţiunea vădită şi lipicioasă pe care i-o arăta şi în acelaşi timp, manifestînd o anumită neatîrnare sentimentală, ca un fel de domeniu îngrădit pentru el.

Într-o lună o duse acasă la el şi se însură apoi — în ciuda faptului că trebuia să plece în armată şi a tuturor piedicilor de tot felul —, ca să afle la întoarcere, peste mai bine de un an, că ea continuase să-l vadă pe „celălalt". Asta îl plictisi la culme şi îl înfurie împotriva lui însuşi, cu atît mai mult cu cît sora mai mare a nevesti-si — la care se gîndise tot timpul şi pe care o prefera net — încetase să-l mai intereseze.

Abia după cîţiva ani, cînd el îi reproşă aceste lucruri, ea îi replică rîzînd că ea nu avusese de gînd să se mărite cu el, ea îl „plăcuse" doar şi că se gîndise tot timpul la „celălalt" ca fiind mai „potrivit" pentru aşa ceva, mai înţelept decît Cupşa şi chiar mai bogat. De aceea — îi spunea nevastă-sa — ea rămăsese prima, uimită cînd el îi propusese atît de pripit să-l ia de bărbat şi se gîndise chiar să-l refuze. (Aici Cupşa îşi ieşise din sărite şi îi venise să se arunce pe jos cînd îşi dăduse seama că fusese atît de aproape de o umilinţă atît de mare: să fie refuzat de una care se ţinuse mereu după el şi pe care o acceptase în silă şi cu acea uşuratecă judecată pe care o au toţi cei trimişi pe neaşteptate să moară pentru o cauză indiferentă).

Cu toate acestea — continua nevastă-sa — ea nu l-a refuzat, nici măcar nu l-a amînat (la acest cuvînt, Cupşa trăi din nou furia unei umilinţe trecute şi ignorate), ascultîndu-l şi măritîndu-se cu el, deşi „celălalt" o ceruse de nevastă.

Cupşa văzu atunci că ea spunea adevărul, că făcuse într-adevăr o jertfă luîndu-l pe el, în perspectiva imediată de a rămîne singură şi abia atunci îşi dăduse seama că se însurase din gelozie. Asta însă îl uimi de-a binelea, pentru că pe nevastă-sa el nu o iubise niciodată — tot timpul el se gîndise „la cea mare", chiar şi în ziua nunţii, dar cum nu-şi putu explica în alt fel actul grav şi pripit pe care-l comisese, trebui să admită în cele din urmă că fusese gelos pe o femeie pe care n-o iubise. Fiindcă însă nu putea înţelege acest lucru, „să fii gelos pe o femeie pe care nu o iubeşti în nici un fel", şi bătîndu-şi mereu capul, ajunse la concluzia că el o iubise totuşi — dacă nu atunci cînd începuse să vorbească cu ea, cînd era evident că se gîndise la cea mare — înainte de asta, atunci cînd ea încerca mereu să-i stea în drum şi el o ocolea cît putea. „Da, da — gîndea Cupşa, în felul lui — pe vremea aceea cînd îmi tot ieşea în drum, nu-mi era silă de ea, numai o ocoleam, aşa că se poate s-o fi fost iubită atunci".

Şi tot gîndindu-se la asta, hotărî că-şi iubise nevasta atunci, în acei ani, cînd ştiuse că Găfiuţa Fătului îşi tot rupea gîtul după el, ceea ce-i făcuse oarecum şi plăcere, dar o evitase totdeauna cu indiferenţă. Ceea ce îl mai înfuria — în afara acestei „capcane" în care căzuse — fu şi faptul că-şi pierduse „cîştigul moral" pe care-şi închipuise că-l dobîndise în faţa ei, acceptînd s-o ia de nevastă. În chiar clipa cînd se însura, el se gîndea că, oricum nevastă-sa îi va rămîne îndatorată şi aservită pînă la moarte, căci el îi făcuse „voile" şi se lăsase „purtat" de ea; acum, cînd aflase adevărul, trebui să recunoască, necăjit, că făcuseră amîndoi o afacere proastă şi dacă cineva avea vreun drept la recunoştinţa celuilalt apoi acela era ea, deoarece ea fusese mai lucidă şi jertfa ei, deci, mai mare.

Aceste fapte îl uscară sufleteşte — mai ales chinul acela neobişnuit, de a îngrămădi o iubire întreagă într-un timp trăit indiferent şi abrutizant — căci el fusese într-adevăr gelos, dovadă: se însurase, deci iubise într-adevăr.

Şi Cupşa începu să-şi treacă multe ceasuri scormonindu-şi memoria şi amintirile acelui timp sterp — căci el nu era un spirit complicat şi nu-şi putea închipui că gelozia poate avea şi alte cauze decît dragostea.

Cînd însă, după atîţia ani cînd se crezuse scăpat de „pacostea" iubirii, care îl costase atît de mult, fără măcar s-o trăiască, semănînd cu unul care plăteşte mereu dobînzile unui împrumut niciodată făcut — şi începu s-o placă pe acea sudoriţă, pe Victoriţa, el se înfurie într-adevăr şi fu bucuros că toată echipa, inclusiv ea, îl socoteşte duşmanul ei numărul unu, pentru că acest lucru îl obliga să se supravegheze şi mai mult.

Cupşa se simţea hăituit şi în luptă cu toată lumea şi de aceea refuza de la început şi cu brutalitate ideea că el ar fi putut place o femeie din acea echipă, „care îl duşmănea pe el şi încerca să-l arunce afară". Iubirea l-ar fi descoperit şi l-ar fi făcut vulnerabil, tocmai cînd trebuia să fie mai tare, să se prefacă mai bine şi să-şi ţină cît mai ascunse şi mai neştiute adevăratele porniri şi sentimente.

Cupşa considera drept un mare ghinion faptul că i se întîmplase tocmai lui să se îndrăgostească de Victoriţa şi avea un fel de ciudă oarbă şi neputincioasă, cum au copiii cînd sînt încredinţaţi că toate obiectele însufleţite şi neînsufleţite ale universului se „vorbesc" ea să le facă lor şicane. Din clipa cînd deveni conştient de „pericolul" pe care îl constituia pierderea puterii lui de stăpînire şi prefacere, cum arăta în ochii lui Cupşa, dragostea, el începu s-o duşmănească pe Victoriţa „de-anume", adică nu numai imitînd, cum făcuse pînă atunci, pe cei care aveau autoritate în echipă. El hotărî în sinea lui că, pentru binele său, unul din ei doi trebuie să plece din echipă şi încercă să facă în aşa fel ca femeia să fie cea jertfită.

După un incident cu unul din lucrătorii echipei, Fane Popescu, şi după ce acesta fu îndepărtat din echipă şi nu el, Cupşa simţi o primă tresărire puternică a propriei forţe de care abia atunci lua cunoştinţă şi tocmai pentru că era un lucru inedit şi abia tîrziu născut, explodă în conştiinţa lui de două ori mai tare.

În calea acestui orgoliu care se năştea cu repeziciune, se instală deodată alarma cauzată de ivirea acelui sentiment atît de surprinzător, pentru Victoriţa şi, deodată, Cupşa simţi din nou amenînţarea slăbiciunii, a inferiorităţii şi se jură să lupte împotriva acelei femei. Această luptă era, bineînţeles, complicată, deoarece se ducea, într-un fel, şi împotriva lui însuşi.

Cupşa începu să lucreze mereu în apropierea ei, căutînd pe cît putea să n-o scape din ochi. Ea nu observă eforturile lui de a fi mereu lîngă locul ei de lucru şi prima uimire a lui Cupşa fu că ea lucra repede şi bine. Lucra însă dezordonat, cu dese întreruperi, se plimba mult de colo pînă colo şi, ceea ce îi părea lui mai grav, ea se purta cu toţi deopotrivă, răspunzînd cu tot atîta nepăsare şi veselie uşoară lui Scarlat, lui Bică, lui Tugulea sau lui Mihalache (lucrătorii cu autoritate din echipă) ca şi celorlalţi, chiar şi lui care era cel mai nou şi încă nici nu era lucrător. El condamnă cu asprime, în sinea sa, această purtare egală a Victoriţei şi îşi explică şi în acest fel desconsiderarea ei în echipă. Fiind însă mereu în apropierea Victoriţei, se găsi de multe ori în situaţia de a vorbi mai des cu ea şi chiar de a-i face unele mici servicii, de la care nu se dădu în lături, deoarece aşa o putea cunoaşte mai bine şi-i putea descoperi punctele slabe.

Ea, la început, păru că nici nu-l bagă în seamă, apoi, agasată oarecum de statura lui masivă, şi de expresia lui încremenită, întunecată, îl botează „Mutule!", poreclă care prinse. El luă aceasta ca o dovadă de răutate, deşi ea nu era capabilă de răutate susţinută, dar n-o lăsă să observe aceasta. Victoriţa însă, văzîndu-l mereu prin preajmă, începu să-l tachineze şi apoi chiar să pălăvrăgească cu el — atît cît putea cineva să „pălăvrăgească" cu Cupşa — şi în cele din urmă îl consideră cu mult mai puţin duşmănos „decît i se păruse pînă atunci". Ea nu observa că avansurile erau toate ale ei, ca şi vorbăria şi celelalte, semănînd unei case care se sprijină pe un singur perete. Dar la această impresie greşită părea de nezărît chiar şi în lumina galbenă a becurilor.

Înconjurată de metalele acelea colosale, întunecate, neprietenoase, Victoriţa se plictisea în acea singurătate, aşa că fu aproape fericită cînd îl zări apropiindu-se pe Cupşa, care urca dinspre vestiare.

— Bine că venişi, mutule! — îi strigă ea încă de departe — ia vezi ce-i cu caloriferul ăsta de-aici, că se-nţepeni...

Cupşa nu-şi arătă mirarea că o găseşte la ramă la acea oră, o întrebă totuşi, negrăbindu-se să examineze caloriferul:

— Da' cum de vii aşa de dimineaţă, domnişorucă?

Ea nu răspunse, rise fără rost şi-i trase şapca pe ochi, repede (îşi mişca atît de repede şi de alandala mîinile, trupul şi capul, în toate părţile, încît era foarte greu să-i prevezi mişcările şi să te aperi de ea).

— Mutule! —spuse Victoriţa din nou, rîzînd tot timpul într-un fel care devenea neplăcut, dar care nu-i displăcea lui Cupşa.

— Du-te, prostule, şi vezi de calorifer, că-nghet aici ca o găină jumulită! — îl îmboldi ea, văzînd că el se aşezase şi începuse să-şi cerceteze cu atenţie un bocanc — hai, du-te, mişcă-te!

Cupşa înălţă capul, o privi cîtva timp, apoi fiindcă ea continua să-l îndemne şi să-l ghiontească, moartă de frig, el spuse posomorît:

— Mie nu mi-e frig, n-ai decît să te... — dar se opri deodată şi în felul lui greoi se ridică totuşi, aduse de undeva o rangă de fier şi lovi de cîteva ori cu ea în paletele caloriferului de perete, iar caloriferul, la a treia lovitură, începu să zbîrnîie.

— Acum, pînă s-o încălzi!... — făcu ea nemulţumită şi începu să sufle în palmele mici şi înţepenite de frig.

— Da' cum de-ai venit, nici Maria văd că nu-i p-aici şi dumneata te-ai şi... spuse el, lăsîndu-şi fraza neterminată, cum făcea adeseori; se aşezase din nou jos, pe cărămida pe care stătuse şi îşi scoase din nou bocancul, cercetîndu-i cusăturile.

Victoriţa, ca de obicei, nu prea îl asculta, dar auzi cuvîntul „dumneata" — unul din puţinele lucruri care îi plăceau la acest ţăran greoi şi întunecat, faptul că el n-o tutuia — şi găsi, în aceasta, un nou motiv de rîs.

— Dar tu de ce vii aşa de dimineaţă, ca strigoii — spuse ea, ca să zică ceva — voi iarna dormiţi pe cuptor, ori prin grajduri, la căldură... eu am venit că am dormit la o verişoară de-a mea, care lucrează la o boiangerie şi schimbul ei începe taman la şase şi m-a dat afară... tu unde dormi, mutule? — sporovăia ea mereu, suflîndu-şi în palme, topăind pe lîngă el, care stătea liniştit jos şi-şi vedea de petecele bocancilor ori de numeroasele rupturi ale nădragilor.

Văzînd că nu-i răspunde, îl lovi cu genunchii în spate:

— Ai mă, ce, n-ai gură... zi şi tu ceva, prostule, că murim de frig aici!...

El nu răspunse şi, fiindcă îşi terminase cercetarea nădragilor, începu să fluiere o melodie săltăreaţă, care însă repeta cu atîta încăpăţînare aceeaşi frază melodică, la nesfîrşit, încît o agasă pe sudoriţă.

— Taci, că mă enervezi! — spuse ea după o vreme — hai mai bine să stăm de vorbă... ce dracu, încă nu s-arată nimeni?

— Pînă la jumătate — spuse el — nici nu prea vine nimeni, dintr-ai noştri poate Maria să pice, da' văd că...

— Mi se pare că te cam place Maria asta — întrebă Victoriţa, mereu ghemuită, dar trăgîndu-se mai lîngă perete, unde bătea caloriferul mai bine.

El nu răspunse nimic, şi ea continuă:

— Nu zici nimic, mi se pare că pînă la urmă mai faceţi o pereche, că vă şi potriviţi... numai că ea-i mai lungă ca tine şi cînd o să vă bateţi o să-ţi scuipe în cap!

— Ce pereche? — întrebă el, greoi şi rărind cuvintele ca atunci cînd se simţea ameninţat în vreun fel şi căuta să se apere. — Eu am acasă nevastă şi copii, nu-mi arde mie de...

— Nu-i nimic, ce dacă ai, îţi mai iei una şi-aici, crezi că nevastă-ta e proastă şi stă noaptea cu poza ta în pat!

Cupşa dădu din cap, privind din nou în pămînt şi ea înţelese că-l indispunsese şi atunci începu din nou să-i tragă şapca din cap, să-l îmbrîncească, să-l lovească cu genunchii, ca să-l înveselească. Ea rîdea mereu, cu rîsul ei curat şi insipid, lung ca o aţă şi el o prinse deodată de amîndouă mîinile şi i le strînse şi i se uită în ochi, de-aproape, încruntat, cu sprîncenele lui negre, sclipitoare, coborîte puternic peste ochi.

— Hei! strigă ea, uşor, rîzînd încă — dă drumu', au, ce dracu, crezi că umbli cu plugu'! prostule... dă drumu', — îi porunci ea, apoi, cu o voce ascuţită, privindu-l o clipă, mirată, şi cînd el o lăsă, ea începu din nou să se foiască, uitîndu-se dacă nu apar lucrătorii.

— Dar Maria de ce nu vine să măture? — întrebă ea, după un timp.

— Vine ea... — zise el — nu-i încă nici jumătate...

— Ce trece şi timpul ăsta aşa încet, ca o mîrţoagă... — şi Victoriţa căscă lung, lung, scoţînd un sunet subţire ca un mieunat. — Încă nici n-am început şi m-aş şi duce acasă... m-am săturat de meseria asta. uite cum mi-am ars mîinile! — şi ea îi întinse o clipă mîinile — ce, asta-i ocupaţie pentru o doamnă?

— Da' ce... — făcu Cupşa şi începu să rîdă — eşti doamnă?!

Victoriţa îl privi iute dintr-o parte, ca o pasăre, apoi îi dădu una cu atîta iuţeală încît îl răsturnă pe Cupşa de pe cărămida pe care stătea.

— Vezi că sînt doamnă, prostule! — strigă ea cu voce ascuţită, în timp ce el se aduna de pe jos — învaţă să vorbeşti cu o cucoană! Eu stau de vorbă cu tine, dar nici mîna nu ţi-aş da-o să mi-o săruţi, ardelean prost!

Cupşa se aşeză din nou, privind-o cu satisfacţie şi-apoi spuse cu un fel de veselie:

— Da' ce, regăţeni proşti nu sînt? Numa' cîţi am întîlnită eu, atîţia bani de-un leu să am şi n-ar fi rău!...

— Ia uite la el! — făcu Victoriţa, începînd să se plictisească — face şi bancuri... da' nu eşti prost, te-ai dat bine pe lîngă Caramihu?

— Ce? — întrebă Cupşa, din nou mohorît, greoi, ferindu-se — ce-am eu cu Caramihu? Eu îmi fac treaba mea, el pe-a lui şi nici unul n-are ce...

— La-lasă! — făcu ea, bîlbîindu-se uşor, nu eşti tu aşa de prost cum vrei să te arăţi!...

— Cine se arată prost?... — întrebă el, privind-o dintr-o parte, atît de întunecat deodată, încît ea izbucni în rîs.

Cupşa mai repetă de vreo două ori:

— Cine se arată prost?!... primind mereu hohotele ei de rîs şi cîte-o îmbrîncitură, drept răspuns şi atunci, cînd ceasul pontator de la intrarea halei arăta şase şi douăzeci şi cinci, apăru şi Maria. Trecu pe lîngă ei, dînd scurt din cap fără să spună o vorbă, dar Victoriţa strigă tare:

— Bună dimineaţa, bună dimineaţa! Ai cam întîrziat azi dimineaţă, uite că-ţi luai locul! — şi izbucni imediat în rîs, părîndu-i-se plin de haz ceea ce spusese.

Maria trecu însă înainte, fără să spună nimic, spre partea stîngă a halei, unde îşi avea dulapul ei încă de pe cînd era măturătoare, şi dispăru pe după rama mare de fier, ridicată pe capre iar Cupşa aproape se întoarse cu spatele spre Victoriţa, căutînd ceva într-un carnet de-al lui, lunguieţ, cu pătrăţele, în care avea îndesate tot felul de hîrtii.

Victoriţa se apropie de el şi i se lipi de spate, uitîndu-i-se peste umăr, să-i vadă hîrţoagele, dar el, deşi nu se mişcă, i se păru nesuferită povara ei şi răsuflarea sîcîitoare de lîngă ureche.

— De ce umbli cu toate actele la tine, mă? — întrebă ea, uitîndu-se mereu în hîrtiile lui pe care el le lua încet cîte una şi le desfăcea — nu pe toate — cu băgare de seamă, deoarece unele erau deja rupte de vechime şi de o prea deasă împăturire. — Ce te tot uiţi în ele — continuă sudoriţa să-l pisălogească — nu le ştii pe dinafară?!... — şi-apoi, din plictiseală, văzînd că el nu-i răspunde, îi prinse cu degetul un smoc de păr de la ceafă şi trase scurt de el, rîzînd în felul ei, exagerat şi inexpresiv.

Cupşa mai despături vreo două hîrtii, apoi îşi băgă carnetul la loc în buzunar şi se ridică, ducîndu-se sub ramă. Victoriţa privi în urma lui, prinsă de urît, apoi se ridică şi ea şi veni după el.

— Ce faci — spuse ea — te-apuci de lucru?

— Nu — făcu posomorît Cupşa — caut ceva...

— Ce cauţi? Ai pierdut ceva, ieri, aici, ai?

— Da, caut p-aci, poate că... fereşte puţin!...

Victoriţa îl urmări cîteva clipe, apoi se îndreptă şi sprijinindu-se în coate de o traversă a ramei, începu să îngîne un cîntec.

— Cupşa — spuse ea deodată, fără să se mişte — niciodată nu mi s-a părut atît de lungă o zi întreagă de lucru ca ceasul ăsta, pînă cînd se adună ăştia... ce zici? Tu vii aşa, chiar în fiecare dimineaţă, cu noaptea în cap?... Eu n-aş putea suporta, mi-ar fi un urît de moarte!... Eu nu ştiu ce dracu am de nu suport singurătatea, cred că e ceva născut... îmi place să aud mereu mişcare şi gălăgie pe lîngă mine, nu mă deranjează de fel... pot să şi dorm pe muzică, cît de mare. auzi, mă? Ce dracu tot faci acolo? — întrebă ea dar nu se întoarse, continuînd să stea rezemată cu braţele de ramă, cu corpul uşor frînt, în unghi, mişcîndu-şi mereu genunchiul stîng într-o pendulare mică, inconştientă, cu ochii mari, rotunzi, fixaţi cu placiditate în gol.

— Azi cînd ajung acasă — continuă ea — îmi fac o budincă din cremă de vanilie, cît de multă şi mănînc să mă satur... altceva nici nu mai mănînc şi după aia mă culc să mă satur de somn!... — adăugă ea cu satisfacţie şi căscă leneş încercînd să-şi lungească cît mai mult căscatul, scoţînd din nou sunetul acela moale şi tinguitor, ca un mieunat.

Atunci îl simţi pe Cupşa lîngă umărul ei drept şi-l întrebă, fără să întoarcă capul:

—Ei, ai găsit ziua de ieri, prostule... — dar în aceeaşi clipă se simţi prinsă de braţele lui lungi, strivită şi trasă jos. dintr-o mişcare. Victoriţa se sperie atît de tare încît îi veni să rîdă — la ea era un fel de boală asta, rămasă din copilărie, cînd o bunică de-a ei o lovise, furioasă, pentru cine ştie ce, cu un parazol în cap; de-atunci, de cîte ori încerca o emoţie bruscă şi puternică, avea spasme de rîs atît de violente, încît se gîndea mereu că din asta i s-ar putea trage şi moartea.

Acum păţi la fel şi în timpul cît Cupşa o muşca, o săruta, îi strivea sînii şi coapsele cu mîinile lui mari ca nişte furci de fier, ea se zbătea în spasme de rîs, un rîs înecat, neauzit, care o împiedica să respire aproape cu totul. Făcu un efort disperat să scape de el, el o lăsă o clipă, buimăcit parcă, apoi, în timp ce ea era încă în genunchi şi se pregătea să se ridice, o prinse din nou pe la spate şi o sărută ca un apucat, violent, pe ceafă şi pe umeri, pătrunzînd cu dinţii prin cele două pulovere groase pe care le purta ea. Spasmele ei de rîs se transformară deodată într-un plînş stins, neputincios, dar în aceeaşi clipă, ca prins de-o mînă puternică de la spate, Cupşa plecă de lîngă ea, tuşind.

Victoriţa se răsuci dintr-o mişcare dar apoi rămase acolo, privind uimită după el şi continuînd să plîngă, simţind lacrimile reci care-i curgeau neîntrerupt pe faţă, ca o relaxare şi o binefacere, după rîsul acela scurt, brutal, înecăcios, cu un gust al morţii.

În scurt timp, apoi, locul se umplu de oameni şi lucrul începu.

CRONICA DRAMATICĂ

ÎNTÎLNIRE CU ÎNGERUL

de SIDONIA DRĂGUȘANU ● TEATRUL NAȚIONAL „I. L. CARAGIALE"

Reprezentarea tot mai asiduă a lui Ionescu, Frisch, Dürrenmatt, frecventarea dramaturgiei brechtiene și în general contactul cu tendințele tot mai pregnant inovatoare și „antiteatrale" ale teatrului contemporan din ultimul deceniu — creează un tranșant decalaj cu formele „clasice", „pro teatrale" ale unor piese consacrate ; de aceea uneori ni se pare desuet chiar teatrul lui Anouilh ca să nu mai vorbim de Giraudoux. Și poate din aceleași motive unii au reacționat violent la **Întîlnire cu îngerul**, ultima piesă a Sidoniei Drăgușanu. Temă arhicunoscută, subiect mult prea mult tratat, melodramă ! Dar — așa cum remarca nu de mult un cunoscut regizor — compasul ce cuprinde diversele tendințe ale dramaturgiei noastre e larg deschis, el atingînd cele mai variate teme, forme și expresii. Publicul e divers, gusturile așișderea și o reală problemă de viață, artistic transpusă în scenă, merită tot interesul !

La a patra ei scriere dramatică, Sidonia Drăgușanu demonstrează o consecventă devotiune față de ceea ce numim în termeni gazetărești și nefericiți „problemele vieții personale". Cu un ascuțit simț de observație, cu sensibilitate, ea înregistrează seismele psihologice ale vieții intime și repercusiunile lor pe planuri vaste, sociale, examinînd calitatea relațiilor umane. În **Întîlnire cu îngerul**, ca și în celelalte piese ale Sidoniei Drăgușanu, circulă o lume modestă, aparent anodină, dar nu anonimă, cu reale și grave frămîntări, ce solicită și reține atenția publicului. Și de astă dată cu o anume sensibilitate proprie prozei sale din trecut, scriitoarea urmărește să rezolve „cazul" psihologic, împărțind mustrări, avertismente sau condamnări fără drept de apel.

Pivotul piesei îl constituie în aparență „triunghiul". Desigur, tema nu e nouă — ba foarte veche — dar calitativ nou este punctul de vedere, poziția autoarei, mărturia sa în acest mult prea mult dezbătut proces etic asupra căruia, așa cum ne atestă și ultimul premiu Louis Delluc al cinematografiei franceze, se aruncă noi lumini. E vorba de filmul regizoarei și scenaristei Agnès Varda, semnificativ intitulat **Fericirea** și care dezbate aceeași problemă. Fericirea maliției propusă de Agnès Varda este acceptarea compromisului, căsnicia în trei, convietuirea amorală prezentată ca unică și senină soluție. Deci tema este azi la modă chiar și în cinematografia „noului val". Amoralității, din societatea „modernă", cinismului drapat cu inocență în înțelepciune îi replică dur Sidonia Drăgușanu ; fără didacticism, fără moralizări schematice, simplificatoare, ci cu ajutorul rîsului ce exprimă intransigența judecății colective, climatul etic tonifiant aducînd un deznodămînt firesc dramei sau melodramei pe care o trăiește eroul piesei, arhitectul Grigore Mîrza.

Cu o îndemînare care o caracterizează, autoarea aduce pe scenă cîteva tipuri uman autentice, le situează într-un conflict bine condus, susținînd cu un dialog spiritual chiar momente de o substanță dramatică nu prea profundă. Pendularea eroului între fidelitatea conjugală și necontenite aventuri, între teama pentru reputația și integritatea sa exterioară și nevoia unor vanitoase și mărunte satisfacții masculine sînt privite cu o ironie de bună calitate, cu un spirit polemic cuceritor. În piesă apare și un personaj inedit oarecum în peisajul dramaturgiei noastre din ultimii ani, dar care a circulat pe multe scene „între cele două războaie" : Gina Beiu „îngerul", seducătoare de profesie și expertă în cunoștințe erotice predate amatorilor de diferite vîrste. Caracterul nociv psihologic al personajului e agravat și de violente tare sociale, demonstrîndu-se cu subtilitate că acest tip socialmente condamnat, este de fapt o victimă a unei mentalități masculine, retrograde, prezente și azi în atitudinea arhitectului Grigore Mîrza față de celălalt sex. Accentele profunde, grave, care aduc în dezbatere problema fericirii, a adevărului și minciunii din viața intimă, polemica valoroasă la adresa imoralității și reziduurilor mentalității burgheze, alternează însă în piesă uneori cu replici de scăzută ținută literară, cu reflecții mediocre, vulgarizatoare în esența lor. Sfaturile în problemele sentimentale și matrimoniale abundă, nereușind totdeauna, în ciuda formulărilor satirice, să se convertească artistic, integrîndu-se în desfășurarea dramatică a piesei.

Sincer vorbind, ne așteptam la o mai nuanțată, mai fină dozare a acestor accente satirice din partea talentatului regizor Mihai Berechet.

Spectacolul Teatrului Național constituie o reprezentație de succes. Remarcabile sînt creațiile actoricești. În primul rînd, Irina Răchițeanu-Șirianu, într-o fericită întîlnire cu „îngerul", compune un savuros tip comic, nu lipsit de accente dramatice. Personajul e interpretat cu mijloace inedite, actrița parcurgînd cu rafinament și măsură fragilul hotar dintre afectare cinică și sinceritate autentică.

O altă prestigioasă și de asemenea nouă ipostază actoricească ne-o oferă Geo Barton. Satirizîndu-și fără menajamente dar cu finețe eroul, el trece cu o fermecătoare dezinvoltură de la postura de soț sincer, realmente afectuos și tandru, la aceea de jalnic Don Juan ; interpretul combină cu tact artistic inteligența și prostia personajului făcîndu-l să eșueze într-un lamentabil fiasco final, plin de strălucire. Un real ajutor în ridiculizarea acestui tip de suficiență masculină i l-a oferit Simona Bondoc (Stela), impunînd în rolul soției o prezență discretă, delicată dar fermă, manifestînd o demnitate autentică, fără ostentație în atitudinea nouă a femeii conștiente de calitatea ei civică. Pe o egală linie de sobrietate discretă se înscrie și rolul doctoriței Liliana Botez, susținut cu eleganță de Anca Șahighian.

Pedalînd asupra situațiilor comice, regia a condus cu brio personajele episodice, care fiecare în parte au realizat o siluetă pitorească, memorabilă. Coca Andronescu (Rodica) drăgălașă, inocentă cu perversitate, amuzantă schiță de „gîsculiță" sentimentală. Actorul-student Dan Tufaru (Remus) își afirmă un talent promițător, construind un tip simetric pe coordonate masculine. Savuros comică apariția cuplului Draga Olteanu, N. Enache (Jeny și Jean), dar gratuită. De altfel, întreg tabloul III, în al cărui cadru intră și această pereche (des întîlnită în caricaturile „Urzicii"), s-ar fi putut elimina din spectacol neprejudiciindu-i. O contribuție eficientă la culoarea satirică a montării o aduce Gabriela Nazarie printr-o scenografie funcțională, capabilă să solicite un surîs ironic binevenit. Cu un amendament : decorul tabloului II, locuința Lilianei Botez. El contrastează violent cu caracterul personajului ce-l locuiește austera și intransigenta doctoriță ; imensul pat alcov ce domină scena, ca și amorașul de bronz de la căpătîi adaugă o nedorită nuanță de vulgaritate scenei Gina Beiu-Remus Nițescu. În acest tablou solicităm regiei mai multă sobrietate, mai multă discreție.

Mai grav decît lasă să pară aparența sa facilă, spectacolul pune întrebări spectatorilor. Solicită un răspuns, o angajare morală, și acesta este cel mai substanțial elogiu pe care și-l pot dori autoarea, regizorul și actorii.

Mira IOSIF

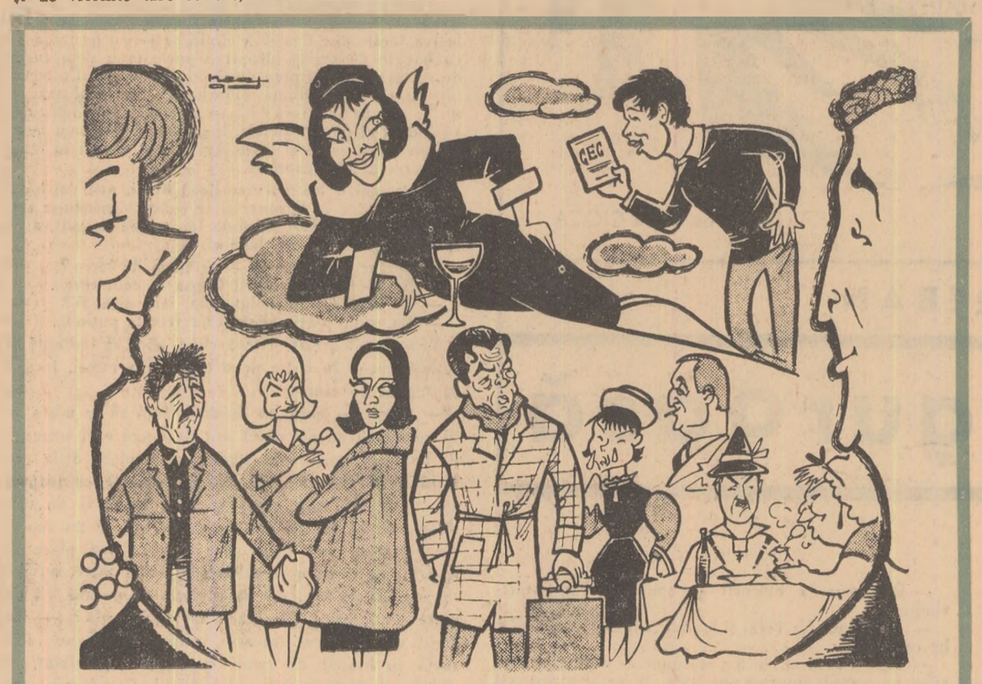

De la stînga, primul plan : Sidonia Drăgușanu (autoarea), Al. Alexandrescu-Vrancea, Anca Șahighian, Simona Bondoc, Geo Barton, Coca Andronescu, Virgil Popovici, N. Enache, Draga Olteanu și Mihai Berechet (regizorul).
Planul al doilea, sus : Irina Răchițeanu-Șirianu și Dan Tufaru.

Văzuți de NEAGU RĂDULESCU

LOEWENDHAL

„Portret de țăran"

S-a împlinit un an de la moartea pictorului George Loewendhal. Dacă criticul plastic ar putea, în locul meu, să evoce cu mult mai multă competență personalitatea artistică a acestui mare pictor, să se oprească amănunțit asupra tehnicii lui, să-i analizeze priceput mijloacele, căile de expresie, să-l situeze în nu știu ce școli sau dincolo de ele, eu cutez numai să mărturisesc, în cuvinte neabile, impresia și emoția pe care tablourile lui Loewendhal le trezesc în iubitorul de artă. Pentru că arta se adresează în primul rînd celui care are nevoie de ea, traduce pentru el niște adevăruri esențiale într-un limbaj mai lesne sau mai greu de înțeles, — într-un limbaj, fără îndoială, nu într-un cifru, — comunică niște sensuri, trezește gînduri și înfioară sensibilitatea, năzuind s-o amplifice. Socotesc că pictorul pictează pentru privitorul lui necunoscut, nu pentru criticul pe care îl cunoaște și care va desluși mai tîrziu cum a ajuns artistul la propria lui formulă, care va analiza această formulă și o va categorisi.

În fața tabloului însă, cu pricepere sau fără, cel care primește un dar, simte datoria să mulțumească uneori cu voce tare. Această mulțumire vreau s-o aduc azi lui Loewendhal, mai ales pentru portretele lui. Pentru acea nesfîrșită galerie de tipuri de țărani, realizată de el înainte de război, țărani care, cu chipurile lor emaciate de suferință, torturate de lipsă, de îndelungată răbdare, privesc spre viață cu durere, cu stăruință, cu întrebare și cu o încă statornică nădejde. Bătrînii lui nu sînt încă doborîți, tinerii lui știu cît mai pot încă, femeile lui își cunosc forța. Din fundul dezolării acestor oameni, răsare și pîlpîie o flacără sumbră și cerbice, flacăra nerenunțării. Dacă la bătrînii lui Rembrandt bătrînețea e cumplită pentru că ea înseamnă abdicare dureroasă de la tot și de la orice, bătrînii lui Loewendhal scormonesc încă cu privirea lor neostoită de țărani îndurători și nepotoliți, și îmbină în sufletul lor tragismul cu o căutare dîrză de altceva decît ceea ce le-a fost dat să trăiască. În smerenia lor e mîndrie, e demnitate, în simplitatea lor e noblețe.

Loewendhal are un desen desăvîrșit, un desen de mare maestru din Renaștere, are atîta culoare cît îi era necesar să întrupeze adevărul unui chip sau al unui peisaj. Dar și culoare, și desen, oricît ar fi de perfecte, nu trăiesc în sine decît pe o rochie de vară. În adevăr, acolo culoarea și desenul au o independență absolută și nu servesc decît plăcerile ochiului, decît exigențe artistice minore, oricît ar fi de rafinate. Loewendhal aduce în pictură, dincolo de perfecția meșteșugului, un adevăr omenesc pe care îl poți găsi numai la marii pictori, la marii scriitori. Oamenii, îi poți găsi numai la marii pictori, la marii scriitori. Oamenii, adică un interes pentru om, o apropiere, o dragoste de el, o revelație a naturii lui celei mai adînci, care dacă m-a făcut mai mult să-l apropii de Rembrandt decît să-l apropii de Tolstoi sau de Balzac. A zugrăvi o pătură întreagă a unui popor cu ceea ce are ea mai caracteristic, mai profund și mai durabil — mă gîndesc la aceeași stăruință și forță care apare în țăranii și muncitorii zugrăviți sau desenați de Loewendhal după război. și care de data asta e străbătută de o lumină nouă — înseamnă a trasa acestui popor, într-o tresă cu sute de chipuri, un unic chip. monumental, a traduce într-o formulă de artă istoria sufletului lui, istoria obidelor și victoriei lui.

Cunoscută de unii și necunoscută de alții, recunoscută de mulți și nerecunoscută de puțini, pictura lui Loewendhal — oare de altfel există în cîteva din cele mai mari muzee ale lumii — a însemnat o muncă uriașă, pătimașă, continuă a acestui pictor, care din tinerețe pînă în ultimele lui zile a colindat țara, a străbătut locuri neumblate, a cercetat, a iubit peisaje și oameni, n-a cunoscut valoarea banului crezîndu-l cînd prea mare, cînd prea mic, nu s-a cruțat și nu s-a răsfățat. A fremătat, s-a zbuciumat și a pictat.

Tablourile lui au rămas printre noi. Putem, oricînd, să citim acest mare scriitor, care scria cu cărbunele și cu pasta.

Lucia DEMETRIUS

Pădurea spînzuraților

CRONICA FILMULUI

S-au făcut sute de filme despre războiul din 1914—1918, dar în nici unul n-a fost zugrăvit un beligerant foarte interesant, mai în măsură ca toți ceilalți să exprime absurditatea acelui război. Fiecare pretindea că luptă pentru civilizație, pentru justiție și cultură, Antanta avînd ca vajnic apărător al drepturilor omului dictatura țaristă, iar Triplicea vorbind în numele unui imperiu, care oprima o duzină de națiuni gata de răscoală. Pe frontul austriac se împușcau sîrb cu sîrb, rus cu rus, român cu român.

Rebreanu a descris această dramă. Ciulei a avut meritul să recunoască în ea o temă nouă, capabilă să intereseze orice public ; de aceea, împreună cu Titus Popovici, a ecranizat-o. Ei au împins puțin mai departe situațiile din roman. La dînșii eroul, mai mult decît cel din carte, are o conversiune mai adîncă și se apropie ceva mai mult de o concepție justă asupra războiului. Ca și în roman, răsare, licărește ideea că românul care trage într-un francez sau într-un muscal necunoscut comite un act tot atît de absurd și inuman ca și românul care împușcă un român. În film această idee apare; apare puțin, dar apare. O aduce un neamț. Este simplu soldat și socialist. Ceea ce e foarte potrivit. Nici cartea, nici filmul nu fac greșala să meargă cu „actualizarea" temei pînă la concepția antibelicismului categoric. Eroii rămîn în limitele mentalității lor, făcînd să apară numeroasele contradicții ale „patriotismului" burghez scoase la iveală cu violență de război.

Finalul filmului este o adevărată piesă de antologie.

Locotenentul Apostol Bologa (Victor Rebengiuc), în închisoare, așteaptă să fie dus la ștreang. Iubita lui, logodnica lui, mica țărăncuță maghiară (Ana Szeles) reușește să pătrundă în temniță. Nu efuziuni, vorbe patetice, îmbrățișări în stil de eternitate. Ci despachetarea, cuminte, dintr-un coș, a unor farfurii, tacîmuri și de-ale-mîncării. Ilona, încet, îngrijit, pune masa. Se așază amîndoi. Stau față în față și tac. El începe să mănînce. Tac înainte. Ea îi sărează mîncarea. El continuă să înfulece în tăcere. El, ca o „întoarcere de poliție", repetă gestul ei de presărare cu sare a mîncării. Și nimic alt ceva.

Dar această scenă zice cît o carte de 1000 de pagini asupra dragostei, căsătoriei, a mediului rural și evoluției sentimentului amorului. Încîntătoarea țărăncuță fusese introdusă în scenă încet, treptat, stendhalian, dialectic, cu o artistică perseverare. De vreo zece ori o vedem traversînd în diagonală ecranul, grăbită să împlinească o treabă domestică oarecare (să ducă un braț de lemne, să pună masa, să facă patul, să aprindă focul etc.). Spectatorul, de fiecare dată, e contrariat că această fermecătoare fetiță trece așa de iute. Refulările spectatorului corespund înregistrărilor succesive pe retina și în conștiința locotenentului. Așa că atunci cînd el, de la o absență totală de relații cu dînsa, trece brusc la îmbrățișări și la hotărîrea de a o lua de soție, avem acel proces de „cristalizare" descris de Stendhal, acel salt calitativ așa de frecvent. Același lucru e și în sufletul ei. Ea acumulează nu înregistrări pe retină, ci servicii casnice, acte de tandru devotament domestic, anticipări asupra zecilor de gesturi mărunte din care e făcut traiul conjugal și armonia casnică. Aceeași cristalizare stendhaliană la ea, ca și la el, dar cu alte materiale, cu gesturi sobre și eficiente de soție iubitoare. Iar în scena finală, ultima întîlnire a lor înainte de moarte, ea, în loc de vorbe dramatic literare, îi va oferi tăcerea, nemișcarea, privirea atintită pe a lui, toate astea precedate de pusul mesei, aranjarea tacîmurilor, așezarea farfuriilor, și urmărirea cu ochii a „soțului" care mănîncă. Este pateticul rezumat al întregii lor vieți viitoare, așa cum nu avea să fie, așa cum nu putea să nu fie dacă ar fi fost să fie. Și mai este aici o emoționantă sinteză de antiteze. Avem din partea ei o supunere absolută. Dar care nu are nimic slugarnic. Este supunerea din iubire, și nicidecum milenara robie a femeii. Supunere fără supușenie, servire fără sclavie. Grațioasă imagine a soției de la țară care „ajută" pe bărbat cu solicitudinea ei casnică și-i ușurează viața. Asta a vrut Ilona să-i aducă iubitului, în coșul ei de paie, la această întîlnire de dincoace de groapă. Și nu este oare minunat cum autorii acestui film românesc au găsit un asemenea răscolitor și delicat limbaj pentru a exprima dragostea cea adevărată, curățată de ceea ce în lumea bazată pe exploatare era înjositor, umilitor, nedrept ? Privind această scenă, spectatorului îi revine în minte o înduioșătoare frază spusă de Ilona, înainte, pe cînd se afla în brațele lui Bologa. Îi zicea așa : „Dac-ai ști ce geloasă eram pe ordonanța ta că îți văcsuia cizmele !".

Acest magistral final mai e legat și altfel de întreaga poveste. Războiul de pe acel front este un război înfundat în glod, în așteptare, mizerie și întuneric. Am mai avut o asemenea ambianță în excelentul film englez „Pentru țară și rege". Dar acolo murdăria și monotonia erau exprimate printr-o fotografie ea însăși monotonă și murdară. În filmul nostru, maestrul Gologan pictează luminos întunecimea, zugrăvește cu o netă acuratețe murdăria și în sclipiri clare noroiul. Gologan știe că prima condiție în artă este să exprimi urîtul folosind alfabetul frumuseții. De aceea a reușit să evoce halucinant atmosfera de trai animalic, de instabilitate, de aventură, fără romantism, de spaimă, desfășurate în mizerie și în mediocritate, de anormalitate fără panaș. În asemenea condiții omul aspiră nu la măreție, ci la viață simplă și trai liniștit, la o existență regulată, la vremuri de pace și timpuri normale. Scena finală, cu tacîmurile și fața de masă curată, cu nevasta cuminte așezată la masă, pe lîngă tilcurile de care am mai vorbit, exprimă și nostalgia unei reveniri la tihnă, gospodărie și cotidiene periodicități.

Impresionant e și modul cum a fost tratat un alt episod fără prea mare întindere în roman. Este povestea cu reflectorul, devenită în film acea simbolică tortură prin lumină, o lumină enormă care descoperă pozițiile adversarului, dar în același timp distruge pe dușmanul cel mare : întunericul, noaptea fizică și sufletească. Fraza : „Vrei să ucizi lumina ?" este tulburătoare ; iar realizările fotografice ale orbitoarelor întermitente explozii de reflector sînt adevărate inovații în arta imaginii cinematografice.

Ciulei știe să lucreze cu actorii, fără a mai discuta atît de bogata în nuanțe, interpretare, pe care a conferit-o lui Klapka. Rebengiuc găsește aici cel mai bun rol din cariera sa cinematografică, iar creația lui Kovacs Gyorgy este de mare clasă. O întreagă bucată de istorie moartă trăiește în vorbele, gesturile, ifosele lui. Soldatul Müller (Emeric Schäffer) este exact imaginea, singura imagine care ne vine în minte cînd ne gîndim la cum putea arăta pe atunci un asemenea soldat prost și intelectual inteligent. Este de prisos să semnalez perfecția de joc a lui Ciubotărașu, dar nu și să amintesc perfecta potrivire între personaj, interpretare și făptura fizică la locotenentul de husari Varga (Andrei Csiki). Sigur că un asemenea film poate fi obiectul unor analize amănunțite a tuturor elementelor componente (muzica lui Th. Grigoriu, decorurile lui G. Tincu, sunetul A. Salamanian, montajul Iolandei Mîntulescu), despre calitatea muncii echipei. „Pădurea spînzuraților" este un film românesc de un înalt nivel artistic, care obligă cinematografia noastră.

D. I. SUCHIANU

CONSTANȚA: DIALOG LITERAR

În constelația dobrogeană, steaua activității literare e mai mult decît o simplă scînteiere de lumină : e un frate de luceafăr !

Un cenaclu de literatură „Fiii munților sîrbu" și un grup de ucenici la călimară și condei, studenți, funcționari, muncitori, profesori, sintetizează preocupările majore ale Casei regionale a Creației Populare. Dobrogea, pe direcțiile drepte ale unor aspirații și realizări de proză și de poezie frumoasă. În substanța lui sufletească, cenaclul constănțean este și un atelier și un laborator de lucru pe gînd și pe idee, unde tînărul debutant sau mai-marele confrate alcătuiesc poema unei temeinice munci laolaltă.

Asistăm la discuțiile acestui cenaclu, cunoaștem membrii lui, răsfoim lucrările tipărite sau în pregătire, punem oarecari întrebări.

— Cenaclul nostru a luat ființă în primii ani de după Eliberare și s-a consolidat pe parcursul a peste 15 ani de activitate, ne răspunde tov. A. Matache, lector la Institutul Pedagogic de 3 ani din Constanța și conducător al ședinței de lucru... Avem peste 140 de membri, dintre care 40—50 sînt cei mai activi, iar vreo 10 sînt studenții institutului nostru...

— Activitatea publicistică a Cenaclului se realizează fie prin volume editate de Casa regională a creației, fie prin publicarea în revistele literare mari... Cea mai bună gazdă a fost și este Tribuna de la Cluj și Luceafărul din București... Volume tipărite : ultimul Dialoguri pe malul mării, apărut în august 1964, cuprinde în aproape 400 de pagini versuri și proze ale tinerilor noștri scriitori... Altele, Epistole de pe malul mării, Pagini din istoria nouă a Dobrogei, Trepte...

— Se poate vorbi de un stil dobrogean ?

— Ca expresie literară încă nu... Ca subiect poate că da, pentru că foarte multe dintre temele abordate sînt legate de atmosfera marină și dobrogeană, de Litoral și arheologie, ca să nu mai vorbim de aspectul realizărilor materiale, prezent și el ca idee și subiect.

Prezidările literare ale tov. St. Cismaru, secretarul literar al cenaclului constănțean, stabilesc atît nivelul posibilităților de exprimare ale tinerilor scriitori dobrogeni, cît și aprecierea valorii scrierilor lor.

— Există un aport al cenaclului în presa și viața culturală locală ?

— Ziarul nostru Dobrogea nouă, publică din cînd în cînd unele dintre producțiunile noastre literare, dar încă nu în mod continuu și satisfăcător, deși există o pagină culturală săptămînală și deși activitățile noastre din regiune și Constanța sînt multe și complexe, aducînd un aport substanțial în viața și actualitatea culturală a satelor și orașelor dobrogene, ne răspunde tov. Matache... Cenaclurile din regiune, unde există rezultate bune, nu apar decît rareori în presa noastră... Proiectăm o discuție la masa rotundă cu redacția literară a ziarului nostru, unde vom dezbate această importantă problemă atît pentru cenaclu cît și pentru ziar... Autori și materiale interesante avem : tov. St. Cismaru, Fătu, Const. Novac sau D. Mureșan, Fati, Priscăcaru, de exemplu, pot contribui substanțial în rubricile literare ale ziarului... Un sprijin concret l-am primit din partea Uniunii Scriitorilor prin participarea citorva scriitori în cadrul cenaclului, tov. T. Balș, H. Zincă, Ion Gheorghe precum și regretatul Mihu Dragomir...

— Activitatea cenaclului înafara sediului său ?

— Organizăm și șezători literare, ne informează tov. Ion Răspopa, membru al cenaclului, în deosebi în regiune... Ultimele noastre deplasări au avut loc la Cochirleni, Agigea, Eforie, Jurilofca, unde s-au citit versuri și proză și au avut loc convorbiri cu publicul...

— Care sînt formele activității cenaclului ?

— Noi socotim cenaclul o școală serioasă de literatură, răspunde tov. A. Matache, fiind preocupați de înfrumusețarea pesajului literar, de stimularea idealului estetic, de încurajarea genurilor care corespund mai bine tinerilor debutanți... O formă de activitate corespunzătoare și unei metode de lucru este profilul literar, adică prezentarea complexă a unui membru al cenaclului, cre, ionarea personalității lui artistice, citarea celor mai bune valori literare ale lui... Am relatat pînă acum nouă asemenea profiluri... Cuprindem și o activitate literară pentru copii ca și pentru brigăzile artistice de agitație... Sprijinul total din partea conducerii Casei regionale ne asigură realizările, dorințele ca și extinderea preocupărilor noastre... Ne mai sprijină mult de asemenea cadrele didactice ale Institutului de 3 ani. Două lucrări științifice vor cuprinde studii asupra prozei și poeziei dobrogene din ultimii ani... Pregătim un volum Dobrogea în literatură și literatura despre Dobrogea care va fi, sperăm, o foarte interesantă antologie...

Discutăm cu doi dintre membrii cenaclului. Tînărul Vasile Petre Fati, student în anul II, a debutat la 16 ani, iar azi, la 20 are predat la Editura pentru Literatură un volum de versuri, în timp ce colegul lui de pană Abdișa Abdișa își pregătește un nou ciclu de versuri...

La Medgidia îl cunoaștem și pe însuflețitorul cenaclurilor literare din regiune, tov. M. Porumbescu, publicist și culegător de folclor din satele cele mai îndepărtate. El toc, mai găsise o baladă care nea recitit-o cu arhaicul sentiment al năsocotirului de vorbe frumoase. El e și autorul culegerii de folclor poetic contemporan Dobroge, mîndră grădină, editată în 1963...

Cărți și volume, manuscrise și preocupări, gîngășie și perseverență, ți, nerețe și entuziasm dobrogean, în timp ce de peste mare veneau cocorii primăverii noastre albastre ..

Baruțu T. ARGHEZI

Erata — O grabă de condei a modificat, în precedentul articol dobrogean numele frumos al inimosului pictor Gh. Fircă în Firoiu. Scuzele tardive obligă o rectificare cuvenită.

obiectiv ARMSTRONG

Louis Armstrong este artistul care și-a dus opera la bun sfîrșit, a încheiat-o, și acum o contemplă cu neretinută mulțumire, așa cum ai contempla un glob de cristal. A făcut o școală peste care nu se poate trece, și această școală se manifestă pretutindeni. Nu poți să-ți imaginezi trompeta fără Armstrong. El a devenit o unitate de măsură maximă, un barem — cel mai ridicat.

Jazzul accesibil, neabstractizat, și de o fantezie imediată, aproape materială, așa cum ni l-a impus Armstrong, a căpătat o aură clasică. Fenomen de adolescență, el a împietrit așa, și e greu de crezut că i se mai pot aduce modificări. E semnificația unei etape, prima poate, spre armonia de tip simfonic. Funcția de relaxare, de improvizație strict controlată, cu un timbru la urma urmelor jovial, a trompetei „de aur", acordă o dimensiune acestui instrument, altfel destul de strident și monoton.

Iată deci, trompeta („goarna"), obligată la sublim. Ea este chiar admonestată cu mormăituri de tigru răgușit, rămase și ele celebre și imitate furibund. Evident, numai o trompetă poate suporta un dialog ca stare, în limitele, totuși, ale melodiei. Mi-e mai greu să-mi închipui un recital de harfă contrapunctat. cu strigăte de bas, joase pînă la înfățișarea vibrației în sine. Armstrong a știut cu o intuiție strălucită să-și valorifice și această particularitate, hai să-i zicem așa, a vocii lui.

Nu ne rămîn, electrizate, decît exclamațiile, martori sonori, ai dialogului.

Place și omul, pururea în poză de o degajare jucată. La 65 de ani Armstrong e de un dinamism uluitor. Rîsul lui, cu toți dinții, e parcă suma a o mie de hohote de rîs. Stilul amical, dialogul cu sala, toate au un hallo personal. Un prieten mi l-a caracterizat cel mai bine : Armstrong e un Alexandru Dumas al jazzului. A inventat un stil dar și un tip. Cine-l aude, îl ține minte. Cine-l aude și-l vede, nu-l mai uită niciodată.

Nichita STĂNESCU

SPORT

DE TOATE LA UN LOC

● Handbalul românesc a trecut din nou în triumf prin Europa. Sincere felicitări lui Mozer, Hnat, Ivănescu, Costache II și colegilor de echipă pentru victoria repurtată la Lyon. Pași la fel de buni în viitor.

Iată o ramură a sportului în care știm să ne cioplim statui. Orice formație a lumii ne poate invidia.

Imbatabililor băieți din strada Ștefan cel Mare, sănătate. Vă mulțumim.

Din primăvara cu păsări de umbră, rupem o floare sărutată de austru și v-o dăruim odată cu dragostea noastră.

● Spuneam, în urma meciului cu Galatasaray, că echipa de volei Rapid-București e cea mai bună formație de club din lume. Prompt, un prieten de inimă, mi-a atras atenția în presă că Nicolau și ceilalți vrăjitori din Giulești sînt în cumplit declin și cerea să se ia măsuri de urgență. După înfrîngerea suferită la Moscova, am avut o clipă de îndoială. Duminică, în sala Floreasca, elevii lui Ponova au demonstrat tuturor că rămîn marii favoriți ai zeilor. Echipa condusă de Cesnokov — mi-l închipui idolul fetelor din Moscova — a plecat steagul (pentru a cîta oară ?) în fața iureșului rapidiștilor.

Cupa de campioni europeni la volei-băieți (echipe) va rămîne în continuare în București.

Bine-ar fi ca și fetele de la Dinamo...

● La fotbal, Rapidul a trecut în fruntea clasamentului. Avînd în vedere forma pe care o dețin în momentul de față, cred că, în sfîrșit, anul acesta, își vor vedea visul împlinit.

Scoruri mari (21 de goluri marcate) și busculadă în zona lanternei. Casierii, contabilii, inspectorii de bancă și funcționarele C.E.C. zîmbesc cu subînțeles. Progresul nu mai e singur. Lui Mateianu, revenit în formă de glorie, i se înalță osanale prin toate *localurile de bărbierit clienții*. Ferească Dumnezeu să încerci o schimbă de împotrivire, riști să simți ceva foarte ascuțit pe sub bărbie. Mateianu, după părerea mea, este, la ora aceasta, unul din cei mai buni jucători ai noștri și cred că selecționerii i-au și făcut invitația de rigoare. Nu știu cum stă el cu federația și cu cel care singur decide ce e bine și ce e rău în fotbalul nostru — dacă a strîmbat din nas în vreo împrejurare oarecare, sau dacă a fost văzut pe stradă cu Eugen Barbu, Dan Deșliu sau Fănuș Neagu, aleluia, nici să nu-i treacă prin cap că va fi chemat la lot.

14 din cele 21 de goluri ale etapei le-au primit cluburile studențești. Ce părere aveți ? Ieșenii, cu o echipă în care doar trei-patru inși sînt dăruiți pentru fotbal, nu puteau să facă mai mult. Teașcă știe de toate (știe chiar prea multe și de aceea e trimis cît mai departe de București), dar cu cine să lucreze ?! A muncit un an să formeze o linie de înaintași și-a pierdut-o într-o clipă.

Steaua—Farul, meciul vedetă din cuplajul bucureștean, se înscrie printre cele mai stupide jocuri din ultimii zece ani. E de-a dreptul inuman să pierzi 90 de minute din viață urmărind hărțuiala dintre Kozka și Neacșu. Punct.

Fănuș NEAGU

POEZIA ȘI COMANDA SOCIALĂ

(Urmare din pagina 1)

desc întotdeauna că acolo este poezia însăși, după care urmează poeții. Creatorul bunurilor materiale nu greșește căutîndu-și publicul. Cine fabrică undițe nu va încerca niciodată să le vîndă în Sahara, nu oferi grîu în Bărăgan și cărbune în Valea Jiului. Creatorul bunurilor artistice își mai încurcă adresele. A știi care este auditoriul tău, cui îi ești stăpîn și sclav totodată, — de aici începe conștiința poetică.

Istoria consacră conștiințele poetice numai în funcție de auditoriul real. În mod curent, aceasta se numește nemurire, și mai toți poeții mediocri își distrug viața vrînd să-i siluiască legile. Poeții adevărați nu-și pun, însă, problema efracțiunii, ci încearcă să cunoască legile istoriei și să le folosească.

DESPRE MESAJ

Orice poezie trebuie să ducă oamenilor un gînd. Dacă soldatul de la Maraton ar fi plecat în istorica sa cursă doar pentru a dobori un record, sînt puține șanse să-l fi pomenit în zilele noastre. Au mai fost, doar, destui realizatori de performanțe în jocurile olimpice! El se supunea însă unor legi sociale, mai puternice decît legile clasice ale corpului omenesc. Știa că poartă un mesaj care se identifica pentru al lui cu viața însăși. Astfel, intrînd cu acest mesaj în cetate, el a intrat în conștiința oamenilor, care, trecîndu-l în simbol, l-au transmis istoriei, într-o cursă fără sfîrșit. Poezia care nu reușește să intre, asemeni soldatului de la Maraton, în conștiința socială, a ratat cursa.

Ne oprim cîteodată la versul unui poet, contemporan sau mai vechi, dar memoria nu ni-l restituie, apoi, decît estompat, nesigur. Credem că l-am reținut, dar a doua zi trebuie să-l căutăm în cărți. Parcă ar fi un întreg, și nu este decît o jumătate. N-avem neapărată nevoie de el, deoarece nu ne-a adus mesajul după care tînjeam, nu ne-a adus, ca soldatul de la Maraton, vestea victoriei. Alte versuri se instalează în noi tiranic, le citîm fără voie, însușindu-le în vorbirea zilnică. Sînt versurile cu facultățile aerului, luminii, hranei. Le întrebuințăm, ca și cînd le-am fi comandat, după gustul nostru. Dacă eu, cel ce am nevoie de aceste versuri, sînt un muncitor al construcției socialiste, poetul care le-a scris a ascultat comanda clasei mele, a executat-o, este poetul construcției socialiste. Mult prea multe vorbe în această problemă denotă confuzie, sau dorința de confuzie.

LOGICĂ ELEMENTARĂ

Evidențele nedorite sînt numite de unii banalități. Iată o asemenea banalitate. Ne putem imagina un mare eveniment în viața unui popor fără să fie celebrat în versuri? Manualele de istoria Greciei antice sînt înțesate de versurile homerice. Primele lecții din istoria națională sînt mai întotdeauna poezii despre fapte sau eroi. Cînd rostim 1848 ni se desfășoară în minte, involuntar, o pleiadă de poeți. Cînd rostim 1877, de asemenea. Și dacă, din eveniment în eveniment, ajungem pînă astăzi, vom constata că am parcurs, pe lîngă istoria propriu-zisă, și istoria literaturii. Pentru că istoria unei literaturi este un alt text al istoriei naționale. Îndepărtînd din Alecsandri, Bolintineanu, Coșbuc, Macedonski, Goga, Arghezi, tot ceea ce este legat de istoria poporului, îi vom desființa. Îndepărtînd din Eminescu tot ceea ce este legat de sufletul poporului, va lipsi o parte chiar din sufletul poporului. A susține, deci, că poezia trebuie să fie ferită de tumultul vieții publice, echivalează cu a nega, în întregime, istoria literaturii noastre, și pe a fiecărui popor în parte.

Și dacă poezia s-a manifestat întotdeauna ca o forță socială de ce ar fi altfel tocmai astăzi? Logica elementară și simțul istoric ne arată că trebuie să continuăm drumul celor ce ne-au premers. De ce, atunci, se risipește atîta energie pentru fabricarea unor teze încăpățînîndu-se să demonstreze contrariul?

DESPRE FRUMOS

Domeniul poeziei este frumosul. Omul n-a creat poezia pentru a-și sluți viața. Edgar Poe își fixează arta poetică astfel: „Plăcerea cea mai intensă, cea mai înaltă, și cea mai pură, rezidă în contemplarea frumosului". Cu greu putem admite neaderarea unui poet la această definiție. Dar fiecare se va grăbi să precizeze propria sa accepție a frumosului. Unul crede că frumosul este „puritatea neființei", și cultivă ideile și formele rarefiate, se încîntă contemplînd abstractul, chemările neauzite ale neantului. Altul crede că frumosul este dragostea, și caută infinitul într-un sărut. Altul crede că frumosul este obscurul, misteriosul, și pîndind vuietul subconștientului, trancrie lungi criptografii psihanalitice. Ceea ce este frumos pentru unul poate fi urît pentru altul, și poezia tinde să cuprindă sfera frumosului general, care se confundă cu idealul întregii umanități. Există clipe frumoase și există un frumos suprem, poezia trebuie să treacă prin amîndouă aceste focare, între surîsul trecător al omului care urmărește voalele grațioase ale norilor și cîntecul plămădit din toate visele omenirii. Noi credem că frumosul suprem este priveliștea unei omeniri fericite, și numai cel care este pregătit să-și dea și viața pentru acest ideal este aproape de sensul real și neschimbător, general și în același timp concret, al frumosului. Priveliștea acestui frumos suprem nu mai este, astăzi, cețoasă, himerică, trăim în realitatea ei obiectivă, o realizăm subiectiv, o desăvîrșim și ne desăvîrșește.

Cei ce vor să atribuie comunismului numai caractere politice și economice se tem, de fapt, de caracterul lui plenar, de uriașa dezlănțuire de energii, printre altele și poetice, pe care o provoacă revoluția, eliberînd omenirea nu numai de mizerii, ci și de incertitudini și de „noroiul greu al prozei". Muncitorul brutalizat de grija zilei de mîine este prădat de partea lui de frumos. Muncitorul care, în fiecare zi, înaintează în comunism, este un participant conștient la realizarea frumosului suprem, este, deci, un poet. Orice om are partea lui de poezie, și comunismul i-o dezvăluie, tinzînd să pună semnul identității între poezie și omenire.

Nimic din ceea ce a fost și este frumos nu va rămîne, deci, necîntat. Dar pentru a surprinde adevărata melodie a ploii trebuie să înțelegi gravele acorduri ale oceanelor, fluviilor și zăpezilor care nasc norii și fulgerele. Vom cînta fluturarea părului iubitei, crepusculul, vinul și florile, dar întrebuințînd cuvintele omului care știe că, mai frumos decît orice, în țara noastră, este astăzi țăranul care a uitat să mai umble cu picioarele goale, ciobanul în halat alb, mulgînd oile la lumina electrică, muncitorul ajuns inginer, pescarul deputat, femeia-președintă de gospodărie agricolă colectivă, o țară condusă de cei ce muncesc pentru comunism, adică de poeți.

CVADRATURA CERCULUI

Există și teoreticieni care, recunoscînd în comunism frumosul suprem, rămîn în cerurile teoriei, practica fi scîrbește. Manifestul comunist i-a cucerit de mult, dar minerul tîrîndu-se pe coate prin bălțoace puturoase le produce repulsii. După cum sus nu există decît în raport cu jos, purul nu există fără impur. Teoreticienii „puri" vor, de fapt, construcții fără praf, urile și noroaiele șantierelor, orașe fără canalizări, fructe fără semințe, marș fără oboseală. Ca în romanele fantastice ale lui Wells, ei ar coborî sub pămînt tot ceea ce e efort, lăsînd la suprafață doar pajiști pentru dansuri grațioase. Comunismul nu este însă o reverie, ci un adevăr concret al vieții, și poezia comunistă trebuie să îmbrățișeze viața, așa cum atmosfera îmbrățișează globul pămîntesc. Pentru unii, comunismul se confundă cu viața, și pe aceștia trebuie să-i urmăm. A fi de acord cu principiile, și a duce o altfel de viață, a spune „proletari din toate țările uniți-vă" și a scrie într-o limbă cifrată, este a căuta să rezolvi cvadratura cercului, a găsi relația inexistentă dintre un cerc și un pătrat cu suprafețe egale. Consecvența poetului comunist se referă, în primul rînd, la poezie, și nu voi înțelege niciodată un comunist necomunist în artă. Acordul se poate stabili, la unii, după obositoare căutări și insuccese, dar pînă cînd nu răsună triumfător, rămînem tot la cvadratura cercului.

POEZIA SCRISĂ LA „COMANDĂ"

Unul din cei mai injurioși termeni rezervați poeților comuniști este „poezia scrisă la comandă". Schematizînd, unii își închipuie poate că activitatea poetică se desfășoară cam după următoarele norme: fiecare poet își împarte apartamentul cu un activist de partid, care îi furnizează idei, teme, sfaturi, și apostila finală pentru publicarea poeziei. Ne înclinăm în fața adevărului. Așa se întîmplă la noi. Dar poetul și activistul de partid sînt una și aceeași persoană, pentru că toți poeții noștri adevărați sînt, pe mărimea talentului lor, activiști ai ideilor și strădaniei partidului.

UN AN DE LA MOARTEA LUI MIHU DRAGOMIR

CÎTEVA ARGUMENTE ISTORICE

Fiind singur, Crusoe nu avea nevoie să-și clădească un oraș. Poetul adevărat nu poate construi decît orașe. Poezia, ca și orașul, este o noțiune prin excelență socială. Simplificînd, comanda socială este relația dintre poet și auditoriul său, relație care are funcțiunea unei legi de fier, pe care marii poeți nu numai că n-au căutat s-o înfrîngă, dar, cunoscînd-o, au folosit-o din plin.

La comanda cui a scris Vergiliu glorioasa sa **Eneidă**? Epopeea descrie istoria fabuloasă a poporului roman, iubiri și dezamăgiri, bătălii și aventuri, cea mai mare parte inventate, încă de pe acea vreme, în legendă. (Să notăm, însă, că legenda era istorie reală pentru oamenii acelui timp). Dar voia Vergiliu să vorbească numai despre trecutul mitic, voia să scrie o epopee care să colecționeze povești frumoase despre oameni și zei? Nu, pe el îl interesa prezentul, și de aceea îl trimite pe Enea în infern, cu ajutorul sibilei din Cumae, pentru ca Anchises să-i poată spune, adresîndu-se întregului popor roman: „Alții cioplească vieți, prin artă, dînd suflet aramei, / Alții! Și scoată scobind din marmur o vie făptură, / Vorbe mai tari să rostească-n județe, și-n mînă cu cercul / Afle-ale stelelor căi și-ale cerului margini rotunde: // Tu să domnești stăpînind ale lumilor neamuri, romane, / Asta ți-e arta pe veci! Și păcii să-i fii tu străjerul, / Crută pe cel umilit și doboară pe cel îndărătnic".

Oare nu sînt oglindite, în aceste cîteva versuri-cheie, toate caracteristicile politicii romane de dominare asupra lumii antice? Auditoriul lui Vergiliu, generalii, tribunii, senatorii, toată aristocrația Romei sclavagiste, se regăsea în acest îndemn către cucerirea lumii, pe care o și începuse. Pacea, pe care Roma trebuia s-o aducă nu era decît supunerea fără crîcnire a celorlalte popoare. Iar crutarea celui umilit era doar înregistrarea lui în statutul sclavilor. Nu este comandă socială mesajul lebedei din Mantua? Cîtă încărcătură socială au aceste versuri, au simțit din plin, nu mult după moartea poetului, dacii cei „îndărătnici", nevoitori să se plece jugului, doboriți mai pînă la unul de puternicele armate romane.

Luînd locul lui Enea, Dante a coborît și el în infern, smulgînd din adîncuri nemuritoarele pagini ale **Divinei commedii**. Să-l întrebăm pe De Sanctis despre comanda socială pe care a ascultat-o Dante (...). „...Dante, intrînd în regatul morților, duce toate pasiunile celor vii, trage după el tot pămîntul. Uită că a vrut să fie un simbol sau o figură alegorică; și este Dante cea mai puternică personalitate a acelui timp, în care este adunată toată viața, cum era pe atunci, cu îngustimile ei, cu extazuri, cu pasiuni impetuoase, cu civilizația și barbaria ei. La vederea și la cuvintele unui om viu, sufletele renasc pentru o clipă, simt din nou vechea lor viață, redevin oameni; în eternitate reapare timpul; în sînul viitorului trăiește și se mișcă Italia, toată Europa acelui veac. Astfel, poezia îmbrățișează întreaga viață, cer și pămînt, timp și eternitate, uman și divin; și poemul supranaturalul devine uman și pămîntesc, cu apariția omului în timp. Reapare natura pămînteasc... Reapare accidentalul și timpul, istoria și societatea, în viața ei exterioară și interioară; apune tradiția virgiliană cu Roma capitală a lumii și monarhia prestabilită; și intră, ca un cadru al istoriei, timpul: Bonifaciu al VIII-lea, Robert, Filip cel frumos, Carol de Valois, Cerchi și Donati, noua și vechea Florență, istoria Italiei, urile, antipatiile, războaiele, amorurile, simpatiile".

Dacă acesta este, conținutul **Infernului**, cît de bine a înțeles Dante comanda socială a timpului său! Auditoriul său, italienii claselor de mijloc, sătui pînă în gît de tirania medievală, tocmai „istoria Italiei" cu „urile, antipatiile, războaiele, amorurile", voia s-o vadă biciuită de geniul dantesc. Și nemuritorul florentin a pătruns atît de adînc în esența acestei societăți, încît ne-a lăsat pentru vecie un tablou al neîmpăcatei bătălii dintre lumini și bezne.

Iată-l pe bătrînul ostaș Cervantes, acasă la el oriunde, de la un capăt la celălalt al lumii. Despre Don Quijote s-au scris biblioteci întregi, comentariile au străbătut în toate sensurile întreaga gamă a interpretărilor posibile. De ce a fost scrisă această carte ciudată, gravă și hazlie, naivă și plină de amărăciune? Să-i lăsăm o clipă pe exegeți și s-o deschidem. Nu știu cum se face, dar iscusitul hidalgo, nebun de-a binelea de-a lungul aventurilor sale, devine deodată înțelept cînd vorbește despre adevăr: „și vreau să mai știi, Sancho, că dacă la urechile stăpînitorilor ar ajunge adevărul gol-golut, fără vestmîntul minciunii, apăi alte vremuri am trăi noi acum, iar cele de demult ar trece drept mai de fier decît ale noastre care, așa cum se petrec lucrurile, ar fi de aur". O vorbă printre altele, s-ar spune. Și de unde știm că nu este tot o ticneală a lui Don Quijote? Dan Don Quijote discută chiar despre **Don Quijote**, chiar despre cartea cu acest nume, și interlocutorul lui, bacalaureatul Samson Carasco, definește astfel rostul acestei opere: „e atît de limpede, încît n-ai de ce să te poticnești într-însa: e în gura copiilor, flăcăii o citesc, bărbații în putere o înțeleg, bătrînii o slăvesc... n-ai să găsești tindă boierească unde să nu se afle și un **Don Quijote**; unii-l lasă și alții-l apucă; ăsta-l zmulge, ălălalt îl cere". Și iată și părerea lui Don Quijote însuși: „Dacă ar fi de scris în alt fel s-ar fi chemat că nu scrie adevăruri, ci minciuni, iar povestitorii care se folosesc de minciuni ar trebuie să fie arși de vii ca și capulzanii. La drept vorbind, după mintea mea cea proastă, domnule bacalaureat, eu zic că pentru a alcătui istorisiri sau orice alt fel de cărți, e nevoie de multă socoteală și de o minte coaptă. A povesti plăcut și a scrie cu duh este treabă de om înzestrat, nu glumă. Dintre toate obrazele comediei, cel mai mintos este al nerodului, pentru că acela care face pe prostul nu trebuie să fie prost cu adevărat". Și iar despre comedie: „...comedia însăși, cu care aș vrea, Sancho, să te împaci și să-ți fie la mare preț; și pentru același temei, la fel să socotești și pe cei ce-o înfățișează, și pe cei ce-o ticluesc, pentru că toți sînt niște unelte prin care se aduce un mare bine obștei, punîndu-ne la tot pasul o oglindă dinainte, în care se văd întocmai faptele ce umplu viața oamenilor; și nu se află pe lume nici o altă asemănare care să ne înfățișeze cu mai mult adevăr ceea ce sîntem și ceea ce avem să fim decît comedia și comedianții".

Dacă mai adăugăm și cunoscuta discuție din casa lui Don Diego de Miranda, asupra muncii poetice, avem un rezumat mai mult decît grăitor asupra concepției lui Cervantes despre misiunea artei. Să Extragem cîteva noțiuni: adevăr, uncalță, obște, oglindă, viața oamenilor. Critica stilistică ar putea lesne să dovedească însemnătatea frecvenței acestor cuvinte. Bătrînul Cervantes cam știa ceva despre comanda socială... Și nu este de fel lipsit de importanță faptul că tocmai despre asemenea discuții se pronunță Don Diego de Miranda asupra iscusitului hidalgo: „atîta doar pot să-ți spun că l-am văzut făcînd lucruri care-l arată a fi cel mai trăznit de pe lume și totodată l-am auzit scoțînd vorbe atît de înțelepte, încît acestea îi șterg și-i dezic faptele".

Dar să ne oprim asupra unui poet aparent mai puțin social, glorie a literaturii engleze, orbul și atît de piosul Milton. Multele mii de versuri ale **Paradisului pierdut** ne aduc în față cețoasele tablouri biblice, pe care poetul le zugrăvește cu toată ardoarea unui devot. Îngeri, demoni, rai și iad, tatăl fiul și sfîntul duh, toate nebuloasele misticismului foiesc în poem, groase, axfixiante aproape. Și întinderea poemului, și conținutul lui, au făcut ca încă de la apariție să fie cu greutate parcurs în întregime. O biblie era deajuns, nu mai era nevoie de încă un text sibilinic. Chateaubriand, el însuși credincios și admirator al lui Milton, traducător al **Paradisului pierdut** — își poate închipui oricine ce înseamnă o asemenea muncă de traducere — recunoștea, cu mai mult de un secol în urmă: „Cîteva bucăți alese din **Paradisul pierdut** sînt în memoria tuturor; dar, cu excepția a o mie de versuri de acest fel, rămîn unsprezece mii de versuri care au fost citite în grabă, cu greutate, sau n-au fost citite niciodată". Încercînd să explice soarta celor unsprezece mii de versuri abandonate de lectori, Chateaubriand le pune pe seama greutăților de limbă, specifice versului miltonian. Și totuși, uriașul poem a rezistat, datorită geniului lui Milton și datorită mesajului său, desigur conținut în cele o mie de versuri care „sînt în memoria tuturor". Dar ce mesaj social poate avea un poem de inspirație biblică? Să deschidem poemul la cartea a doua, și să ascultăm comentariul autorului la discuția demonilor adunați în Pandemonium, hotărîți să pornească o nouă ofensivă împotriva forțelor divine: „Rușine oamenilor! Demonul s-a alăturat demonului / într-o înțelegere hotărîtă; numai oamenii / dintre toate creaturile gînditoare, nu se pot înțelege, / deși speră și ei în grația divină; Domnul a proclamat pacea, / dar ei trăiesc între ei în ură, dușmănie și certuri, / ei duc războaie distrugătoare, / devastează pămîntul pentru a se distruge unul pe altul; / ca și cînd (fapt care ar trebui să-i unească) / omul n-ar avea destui dușmani înfernali / care zi și noapte îi pîndesc distrugerea".

Deci Milton nu urmărea să descrie, pur și simplu, lupta între îngeri și demoni! Profunda semnificație umană — atît de actuală, din păcate — a versurilor citate, se răsfrînge asupra tuturor versurilor realizate ale poemului. Cu ochii săi orbi, acest Homer englez vedea relele societății în care trăia și lansa, în nopțile cînd dicta surorilor sale, un înflăcărat apel pentru pace și concordie. **Paradisul pierdut** nu este versificarea măiastră a legendelor biblice, ci a fost scris dintr-o uriașă pornire de a atrage atenția societății asupra relelor ce o bîntuiau. Nu este, oare, vorba tot despre comanda socială?

Și dacă acești zei ai modestului meu altar au călcat în păcat, de ce să mă feresc tocmai eu? Sînt, desigur, un necioplit, față de ei, dar pot fi tot atît de bun cetățean, dar mai mult, parcele mi-au dăruit norocul de-a trăi în anii cînd comunismul cuprinde omenirea și, prin partid, am cîștigat o claritate a drepturilor și datoriilor, cum n-au putut avea cei dinaintea noastră. Și pentru că iubesc trecutul, și pentru că trăiesc din plin prezentul, și pentru că pătrund cu sete viitorul, nu-mi las condeiul să se plimbe razna pe hîrtie, și mă supun comenzii de a lupta în rîndul întîi, pentru triumful comunismului.

Natura lucrurilor a făcut ca, pe neașteptate, să ne aflăm în fața unei noi promoții de tineri poeți și înainte de a încerca să prezint sintetic trăsăturile specifice comune, aș dori să le descifrez în cîteva cărți.

Cel de-al doilea volum al lui Ilie Constantin „Desprinderea de țărm" — îmi aduce în memorie sculptura lui Rodin „Vîrsta de bronz", în care trecerea de la copilărie la adolescență e sugerată ca trezirea dintr-o stare de somn. O stare de somnie stăruie încă în versurile tînărului poet, ca ceața de dimineață, e momentul trezirii la viață, al intrării în viață, al desprinderii de țărm. De altfel, cartea s-ar fi putut numi „În zori": ...Apune luna; e o ceață-n lucruri, / un început prin arbori, / de parcă lumea e-nvelită, toată, / de-o pînză visătoare, — acoperind / statui ce încă nu-s desprinse / pe deplin din piatră". Pentru tînărul poet nu apune soarele, ci luna, nu declină ziua, ci noaptea. „O, sfîșierea zorilor! Duioasa / alunecare-a nopții spre apus!" („În zori"). Ov. S Crohmălniceanu descoperea „o senzație a fluidității lucrurilor", mai evidentă, cred, în noul volum unde nuanța și semitonul au o însemnătate mult crescută. Sentimentul politic profund se manifestă în descoperirea de spații noi. În conștiința poetului tînăr nici un obstacol nu se ridică, amenințător, în viitor, orizontul e limpede, atmosfera senină ca după o rodnică ploaie: „De-atîtea zboruri zarea se mutase (...) Iar noi umblam pe frunze ruginii, / Pe-un drum pornit și el spre miazăzi, / Și totu-n jurul meu era în pantă", („Zboruri de dragoste").

Zorile aspiră la claritate: „Lumea-i scrisă doar cu linii drepte / La apropierea umbrei tale, / Zugrăvind un orizont de trepte / Ridicate-n calea ta agale". („Versuri de dragoste"). O lume a începuturilor e Delta, unde se-ncrucișează marile drumuri de păsări, unde apa și lutul sînt încă amestecate; universul primordial nu are însă nimic terific, fluiditatea elementelor e însorită și rodnică: „spărturi de nai curg în aer / ca mierea, / lentă, solară, de pretutindeni" („Zei vechi și noi în Delta Dunării"). Spuneam că dominantă mi se pare acea „Senzație a timpului / la intrarea în ziuă" („De anotimpuri și dragoste"), noaptea e un anotimp obscur al somnului, adică al copilăriei, o regresiune lentă: „...timpul / rulează mult încetinit, / și mișcările toate par respinse / ori încep spre înapoi, / poate spre copilărie..." (id. XII). Toamna nu e a despletirilor umede și îndelung bocitoare ci „portocaliu anotimp" vreme colorată a roadelor, a clarităților fluide" // ...Vine un semnal de răcoare / o încuviințare a fructelor înfăptuite, / vara se sfîșie cu o ploaie, / cu o dimineață rece, / cu o noapte de alte stele" („Impodobitul Septembrie"). Noaptea, ziceam, provoacă spaime („Sub greutatea întunericului / focul se retrăgea în crengile ude") dar cîmpia e calmantă, invită la somn, adică la copilărie. În „Rotirea domoală a zării spre somn" apare o viziune a cîmpiei ca liniște transparentă și odihnitoare.

În cea mai frumoasă poezie a cărții, — „În îmbrățișarea de ceață a pădurii" — se manifestă poate cel mai bine această fluiditate liniștită și limpede a elementelor, lumea de la începutul creației cînd toate se pregătesc să fie ele însele, iar poetul intră în tinerețe. E o lume a încrederii, a viitorului, a desprinderii de țărm, în care orizontul e translucid și calm și cheamă la drum. Am amintit aici versuri pe care le-am crezut semnificative și realizate. Poeziile ce-mi par a contura un univers poetic propriu, în care expresia reușește să transmită o sensibilitate reală, sînt destul de numeroase: „Zboruri de dragoste", „În zori", „Versuri de dragoste", „Zei vechi și noi...". „De anotimpuri..." V, VI, XII, „Impodobitul Septembrie", „Caii", „Rotirea domoală a zării spre somn", „În îmbrățișarea de ceață a pădurii". Ele confirmă un talent presimțit în volumul anterior, ce începe să-și constituie o lume poetică proprie. Despre celelalte poezii nu s-ar putea spune că sînt rele, există la Ilie Constantin, aproape mereu, o sensibilitate în vibrație și o exprimare prîcepută ce-l oprește să scrie rău; dar, cum observam și despre precedentul volum, ele dovedesc o polisoricitare, firească vîrstei, ce-l împiedică să pătrundă însă mai adînc în lumea respectivă. Cîteva versuri promițătoare despre frumusețea obișnuitului schițează o mișcare, repede părăsită. Ilie Constantin pare preocupat de figura enormă a Constructorului și cele cîteva încercări în această direcție nu sînt lipsite de interes; păcat doar că momentele respective nu se organizează, pînă la urmă, într-o viziune proprie. E admirabil momentul pornirii la drum — și poetul a surprins artistic, clipa — numai că după aceea, trebuie să și pornești.

În ansamblu „Desprinderea de țărm" e superior volumului anterior și prin reușitele sale — mai numeroase, mai categorice, — și prin clarificarea unei viziuni artistice proprii. Ceea ce-i trebuie acum, tînărului poet, e o mai mare concentrare a sensibilității asupra unui obiectiv artistic statornic și important.

Paul GEORGESCU

CARTEA POETULUI TÎNĂR

PE MALURILE CIBINULUI

(Urmare din pag. 1)

rug. Pînă la începutul secolului XVIII, învinuirea de vrăjitorie implica ipso facto **condamnarea la moarte.**

Nimic din ceea ce e monument istoric nu se clintește în Sibiul de astăzi. Însuși centrul orașului e aproape în întregime un monument. Nici o plombă modernă nu umple interstițiile vechiului stil de case. Un singur cartier a căzut sub cazmalele demolării, pe tot malul Cibinului: așa-zisul Terezianum, mahalaua sărmanilor; acea adunătură de case-cazarme, joase, înghesuite în careuri, își sfîrșește sub ochii noștri istoria filantropiei imperiale. Pe o parte a Cibinului s-au ridicat, în locul vechilor ateliere „Riegler", halele uriașe ale uzinei „Independența", iar pe celălalt mal, cartierul blocurilor marchează, pe harta istorică a vechii așezări, un Oraș Nou, afară de Orașul de Sus și Orașul de Jos. Verde-galben, albastru-vernil, ocru-alb, culorile blinde aureolează pastelat arhitectura contemporană.

În orașul cu istoria marcată de statutele breslelor, „Independența" și „Mecanica" sînt făurăriile moderne de pe valea Cibinului. Țesătoriile de astăzi folosesc, filtrată prin vreme, îndeminarea pînzarilor care și-au ridicat odinioară propriul lor bastion de apărare, și tăbăcăriile dezvoltă industrial arta populară brodată pe șerparele locale. Cît despre cîntare, nu știu dacă există vreun document care să aducă mărturia unor meșteșugari prîcepuți în arta balanțelor. Dar poate că întemeierea primei fabrici de măsurători, la sfîrșitul veacului trecut, e legată tocmai de iscusința localnicilor în această privință. În orice caz, pe locul primelor ateliere, minuscule, risipite într-o curte mărginașă cu atîta noroi încît nu o puteai traversa toamna decît în cizme lungi de cauciuc, s-a ridicat în anii noștri unica sursă de aparate de măsuri gravimetrice din țară. De la simplele cîntare romane ale „Alimentarelor", la balanțele etalon sensibile chiar și la greutatea unui fir de păr, de la cumpenele analitice pînă la basculele pentru industria siderurgică; de la cîntarele pentru urmărirea creșterii sugarilor pînă la podurile basculante de o sută de tone din portul Constanța, tot ceea ce măsoară greutatea în țară se fabrică astăzi sub zidurile vechi ale Sibiului. Ba, s-ar putea spune printr-o metaforă, că un taler al „Balanței" se apleacă spre Cibin, un altul spre Gange! La rafinăria de petrol construită de noi în India, basculele poartă inscripția made in Rumania.

În acest oraș al culturilor și artelor străvechi, o umbră familiară și-a lăsat conturul pe străzi: umbra lui Lazăr-Inginer. Prima etapă a vieții lui o regăsești în tîrgul natal, la Avrig, printre țăranii cu trăsăturile dacilor de pe Columna lui Traian, în școala unde străinepoata lui îi continuă profesia. A doua etapă a activității dascălului s-a desfășurat la liceul sibian vechi de aproape trei veacuri, care a primit numele distinsului său elev, și a treia, în marginea orașului, într-o clădire cu un cat, avînd în mijlocul fațadei cîteva sugestii de turnuri. Aici a predat viitorul întemeietor al școlii românești, primele sale lecții înainte de a trece munții. Și e de neînțeles cum poi edilii, în acest oraș care respiră istoria, să lase în asemenea paragină o amintire culturală care ar merita soarta monumentelor culturale.

Despre cei trei Van Eyck ai Muzeului Bruckenthal, identificați după îndelungi cercetări, au epuizat ziarele tot ceea ce era de spus. Ceea ce m-a izbit în acest lăcaș în care un nobil îndrăgostit de artă a reunit capodopere, a fost prezența a zeci de pictori olandezi și a trei generații succesive de Breugheli, pregătind în sute de variante capodoperele lui Pieter cel mare. În fața peisajelor hivernale, cu parcul înghețat, cu patinele și sănile sătenilor, cu țărani în bonete și cumetri dialogînd glumeț, reîntîlniți în mereu alte nuanțe înaintea marelui prag, simți ceea ce se cheamă timpul necesar gestației unei mari opere de artă.

În Sibiul unde pînă și numele vechi ale străzilor atestă un trecut cultural (care oraș se poate lăuda cu o stradă a Filosofilor?) există două biblioteci cu îndelungă tradiție: cea a baronului de Bruckenthal, adunînd în majoritate incunabulele latine și gotice ale evului mediu tîrziu și ale Renașterii, și Biblioteca centrală, înființată acum mai bine de un veac de Asociația transilvană „Astra", posesoarea primelor tipărituri coresiene (1580), a edițiilor princeps din Psaltirea lui Dosoftei (1643), a „Divanului sau gîlceava înțeleptului cu lumea", publicată de Dimitrie Cantemir în 1698, și toate edițiile prime ale operelor eminesciene, caragialiene, ale poeziilor lui Alecsandri și Coșbuc.

Într-un oraș mare, instituțiile sociale se află atît de risipite, încît cu greu îți dai seama de această țesătură zilnică a grijii unei orînduiri create pentru slujirea omului. Într-o cetate cu o sută de mii de locuitori cum e Sibiul, ajungi ușor de la Maternitatea dintre bastioane la Casa copilului, și de la Căminul bătrînilor la Cooperativa perierilor fără vedere. Aici, în apropierea gării, am căutat-o pe Leonora, fata de pe Liscov, al cărei chip suferind mi-a întristat cu ani înainte sufletul, ori de cîte ori veneam în sat. Acum am aflat-o într-o sală cu aspectul primelor manufacturi, în care foștii absolvenți ai școlilor de orbi, cazați în cămine speciale, își cîștigă prin muncă un salariu și o nouă demnitate umană. Leonora mă prezenta colegilor ei, bucuroasă, și convorbirea noastră decurgea ca între egali. O clipă, la plecare, am ezitat să spun: „La revedere!" Fata din fața mea însă, mi s-a adresat atît de firesc: „Cînd ne mai vedem?" încît eu însămi am ridicat capul, mirată, întrebîndu-mă dacă nu cumva începuse într-adevăr să vadă. Lumina privirilor era interioară.

În cadrul atît de pitoresc al orașului funcționează cea mai bine înzestrată școală populară de arte. Cei șapte sute de elevi anual, devin ei înșiși membri statornici ai ansamblurilor artistice, urmează mai departe Institutul, ajungînd pictorii frumuseților natale. Un studio de cameră obișnuiește pe viitorii actori să înfrunte tracul; cei cincizeci de centimetri ai scenei îi despart de pămînt, mutîndu-i asemenea coturnilor antici, pe planul ficțiunii. Mai greu de rezolvat la început, problema cadrelor didactice și-a găsit o soluție cu timpul: printre profesori, se numără și foști elevi ai școlii. Iar în expoziția cursului de pictură, compozițiile istorice ieșite din comun ale unei eleve de șaisprezece ani, promit un talent autentic...

ALEXANDRU ȘAHIGHIAN

(Urmare din pag. 1)

ochii înfierbîntați de propria lor lumină. Mergea ca transfigurat. Știa că acesta este drumul și altul nu-i. Că nimeni și nimic nu mai poate să-l oprească. Pe el și întreg poporul.

Mi-l amintesc puțin după aceea. Erau anii care au urmat imediat războiului, cu lipsurile și vrăjmășia pe care noua putere populară avea s-o înfrunte... L-am întîlnit prin drumurile sale în țară. Erau și alți colegi. Citeau din scrisul lor. A citit și Șahighian. Valuri de aplauze au urmat lecturii. I s-a cerut să mai citească. A mai citit o poezie. Versurile inspirate chemau parcă singure ovațiile și valul de aplauze... Erau primele întîlniri de mai mare amploare, organizate cu publicul nou, generos... Ceilalți colegi se obișnuiseră cu această caldă primire. Singur Șahul era mereu mai emoționat. La fiecare nouă lectură se ridica la tribună, sfios, ca și cum și-ar fi cerut iertare pentru cît ar fi dorit să-i fie scrisul și că nu-i de ajuns ce a dat... Iar aplauzelor le răspundea cu o privire tăcută, cu un profund sentiment de gratitudine pentru cei mulți, pentru acei cărora le-au fost scrise versurile și pe care atît de mult i-a prețuit și i-a iubit.

Într-o seară, după o întîlnire cu cititorii, am înțeles de unde îi vine cumplita emoție ce-i amuțește uneori glasul... Pe obrazul lui pe care zîmbetul își avea locul ca valurile pe mare, am surprins nori de tristețe. O adîncă tristețe îi înegura ochii. Frumoșii lui ochi albaștri încercuiți cu gene lungi, negre... Cu o zi în urmă fusese în satele regiunii. Ne aflam în sudul Moldovei, în anii de foamete... Și-l urmăreau și păstra mereu în ochi urgia naturii, cu pămîntul ars și ierburi de cenușă, cu copiii și femeile cu fețele ca niște măști de foame. Plîngea. Plîngea ca un copil. Plîngea că nu poate face de ajuns cît ar fi vrut să facă.

Din acea vreme s-a născut piesa lui țărănească „Gheorghe", una din paginile cele mai autentice din perioada de început a cooperativizării agriculturii.

Pe acea vreme abordase teatrul. Și cum era de așteptat la un om de umor, a trecut la genul cel mai dificil, la comedie. Din acea perioadă ne-au rămas „Nepotul din Giurgiu" și ulterior „Pasiunea doamnei Stamate" care a prilejuit regretatei Sonia Cluceru una din marile sale creații. La teatrul Giulești a avut o comedie satirică „Calul Troian" iar la Armatei „Prăbușirea", o dramă din mediul marii burghezii în preajma lui 23 August 1944.

Paralel cu teatrul a scris și pentru copii. Era în perioada de început, cînd în literatura celor mici se căutau drumurile. Prin scrisul său direct, nealambicat, de o fermecătoare poezie, prin optimismul său nativ, Alexandru Șahighian a știut să găsească drumul către inima copilului. Primelor sale cărți îi datorează mult colegii săi mai tineri care s-au dedicat literaturii pentru copii.

A excelat deopotrivă în toate genurile. Dar peste tot și în teatru și în proză, poetul își punea din plin amprenta sensibilității sale... Pentru cine a citit cărțile lui „Coiful de aur" și „Povești Dunărene" ca și volumul de reportaje „De la Tian-șan la munții de Jasp" era evident că au înaintea lor un poet din cei mai autentici, un creator de frumos, o mare sensibilitate, un om.

În Alexandru Șahighian se pierde un om. Un poet. Un comunist. Un devotat și disciplinat soldat din marea armată a partidului.

Adio, bun prieten, dragule, iubitul nostru Alexandru și să știi că ai lăsat în urma ta prieteni, nenumărați prieteni, toți cei care te-au cunoscut, către care a ajuns cuvîntul tău, scrisul tău.

În inima noastră va rămîne veșnic vie aducerea ta aminte.

Adio!

POȘTA REDACȚIEI

Vic. Buhăianu, Gheorghiu Liana, Monica Stănescu, Banicea Cristea, Dinuleț L. Gane: *compuneri de început în care, pe lîngă numeroase stîngăcii și neasigurințe, se zăresc și unele semne de poezie. Mai trimiteți.*

M. MIHALAȘ: Le-am predat secției de poezie.

VYK-SEBEȘ: E un punct de plecare foarte bun catrenul în care vă mărturisiți (deocamdată, naiv și sovăitor) „arta poetică":

„Nu-mi place versul încărcat prea tare,
Ci-mi place versul simplu, estompat,
Din care, ca măiastră, clar, apare,
Idcea ce atît te-a frămîntat..."

*Foarte bine. De acord (nu și cu nesiguranțele și opintirile grele din versificație, firește). Rămîneți, deci, la acest punct de vedere, dar nu neglijați nici celelalte (

ÎN APĂRAREA VIETNAMULUI

Și Statele Unite ale Americii, ca întreaga Americă de altfel, au fost o colonie și s-au ridicat cu arma în mînă pentru a-i alunga pe ocupanți. Fără arme, fără bani destui, fără alimente, fără îmbrăcăminte, patrioții americani, animați de dorința de libertate și dreptate, n-au dat înapoi în fața tunurilor și fortărețelor dușmane. Au crezut în victorie și au învins. Au crezut în Drepturile Omului. În Declarația de Independență de la 4 Iulie 1776, sînt aceste cuvinte : „Toți oamenii s-au născut liberi". În numele omului, a valorilor sale etice elementare s-a proclamat independența. Ca un text de lege sacru suna Declarația mai departe, legiferînd condiția omului : „Dreptul la viață, dreptul la libertate, dreptul de a-și alege fericirea".

Azi, cînd majoritatea țărilor coloniale, s-au eliberat de jug, robie și rușine, imperialismul american, uitînd istoria și gloria trecutului, sfidînd glasurile și conștiințele americanilor cinstiți, conștienți de răspunderea pe care o are America și poporul american în fața istoriei într-un asemenea moment, extinde războiul din Vietnamul de Sud la Vietnamul de Nord și Laos, aprinde focul în Indochina.

La 16 Februarie 1965, în numele poporului american, un număr de 416 intelectuali de vază din toate colțurile Statelor Unite, au semnat un document, o scrisoare deschisă, abordînd cu răspundere problemele legate de ducerea războiului în Vietnam : „Noi am extins războiul dar pînă unde va merge această extindere ? Care sînt scopurile noastre în Vietnam ? Sînt juste aceste scopuri ? Putem oare să le atingem ? Valorează oare dolarii și viețile omenești care ne costă ? Cu cine sîntem aliați în Vietnam ? Soldații noștri luptă alături de trupele unui guvern național și legitim reprezentativ ?"

Walter Lippmann, cunoscutul ziarist american, a și dat răspuns în mare parte la aceste întrebări în ziarul „New York Herald Tribune", într-un articol consacrat situației din Vietnam, de care cititorii români au luat cunoștință din ziarul „Scînteia" de marți 6 aprilie.

„Opera civilizatoare" din Vietnamul de Sud, întreprinsă de imperialismul american, a dat „rezultate strălucite", ca să ne exprimăm în limbajul irresponsabil al unor generali de la Pentagon, care conduc și dirijează operațiunile militare. Iată cîteva date, publicate de Frontul de Eliberare Națională din Vietnamul de Sud :

În cei unsprezece ani s-au efectuat 160.000 raiduri aeriene, au fost ucise 170.000 persoane, au rămas invalizi, din bombardamente, torturi, închisori, peste 800.000 de oameni și alte cîteva sute de mii au fost aruncați în cele 1000 de închisori. Tot în opera de „civilizare" intră și dislocarea cu forța a 5.000.000 țărani în cele 8.000 de „sate strategice", adevărate lagăre de concentrare, iar altele chiar adevărate lagăre ale morții.

Din „opera civilizatoare" a Vietnamului de Sud fac parte și gazele otrăvitoare, bombele cu napalm și fosfor alb, substanțele chimice aruncate peste păduri și ogoare ; nu de mult s-a experimentat o armă nouă, denumită „cîinele leneș". Ziaristul englez Anthony Carthew, corespondentul ziarului „Sun", a fost martor ocular la aseminea barbarii. A văzut totul dintr-un elicopter, de curînd, la sfîrșitul lunii martie. Ziaristul englez scrie :

„Eram într-un elicopter deasupra cîmpului de bătaie și am văzut ce ravagii teribile produce focul. Arde chiar orezul din orezăriile pline cu apă. Am văzut și o victimă a napalmului. Numai o singură dată. Am un sistem nervos sănătos, dar mă îndoiesc că aș fi putut rezista a doua oară la un asemenea spectacol. Acest om a fost împroșcat cu napalm. Îi cădeau bucăți de piele de pe tot corpul. Și cu toate acestea mai trăia. Dar cel mai îngrozitor este fosforul alb : deși corpul se transformă într-o adevărată torță, victima continuă să trăiască. «Ciinele leneș» — Dumnezeu știe ce cap de militar a născocit acest nume oribil — a fost folosit aici timp de cîteva săptămîni. Americanii îl admit acum în mod oficial. Este un container mare care explodează la zece metri deasupra pămîntului și împroașcă zeci de mii de săgeți de oțel care zboară prin aer. Fiecare săgeată are niște aripioare care o fac să se învîrtească cu mare viteză. În spitalele de coastă sînt multe victime ale «cîinelui leneș»".

Acesta este tabloul războiului din Vietnamul de Sud pe care voiau să-l „pacifice" și să-l „fericească" strategii americani în timp de optsprezece luni. Planul Stanley-Taylor așa suna și hotărîse, din biroul de la Washington, fixînd și datele : din iunie 1961 pînă în decembrie 1962. Dar soarta războiului, mai ales sfîrșitul, nu putea și nu poate fi hotărîtă de imperialiști, de cotropitori. Soarta acestui război va fi hotărîtă de poporul vietnamez. El și-a luat

armele în mîini și își apără țara, dreptul la libertate națională, la demnitate națională, la independență. Poporul vietnamez nu se teme de invadatori. Timp de mii de ani a luptat, a ținut piept invaziilor de tot felul.

Dacă ar trăi și azi Nguyen Du, marele clasic al literaturii vietnameze, de la a cărui naștere se împlinesc două sute de ani, ar vedea aceleași orori ca pe vremea despotismului feudal, ca pe vremea colonialismului nelegiuit, ar vedea torturi, schingiuiri, păduri de spînzurați, oameni îngropați de vii, sate arse, copii flămînzi și goi, vagabonzi, orfani dezmoșteniți ai soartei. L-ar cutremura suferința, lacrimile și sîngele vărsat.

Colonialismul a rămas ca acum două secole în Vietnamul de Sud. Poate mai machiavelic, mai „modernizat". Dacă eroina lui Nguyen Du, Kieu, s-a sacrificat pentru salvarea tatălui, surorile ei urmîndu-i exemplul, ca eroina Tran Thi Nham, ajung la sacrificiul suprem pentru salvarea patriei.

Imperialiștii americani, neputînd învinge în Vietnamul de Sud, își extind agresiunea în nord. Au început un război direct și nedeclarat, sfidînd dreptul internațional, sfidînd popoarele lumii întregi.

Dar Vietnamul nu este singur în lupta lui. În întreaga lume crește valul protestelor. Popoarele lumii sînt alături de poporul vietnamez.

Dumitru CORBEA

PILOTUL AMERICAN HAYDEN J. LOCKHART FACUT PRIZONIER DE TRUPELE NORD-VIETNAMEZE

O „VICTORIE" A AVIAȚIEI AMERICANE

ce e nou în literatura...

americană

America pionieratului și a relațiilor directe, trecută din istorie în literatură pentru o lungă perioadă de vreme, începe să facă loc și aici noilor realități, în care efortul de înțelegere a unei lumi complicate creează opere a căror figură centrală este intelectualul. Cartea care s-a bucurat de cel mai mare succes în Statele Unite continuînd să ocupe lista „bestseller" e „Herzog", noul roman a lui Saul Bellow. Eroul, un critic literar și profesor de literatură, autorul unor monografii și eseuri, trăiește în lumea izolată a ideilor sale, ocupîndu-se cu studii asupra romantismului. O serie de evenimente intime, umilitoarea trădare a nevestei sale care-l părăsește, îl deschid o altă perspectivă. De la considerațiile asupra poziției sale particulare în lumea contemporană, el ajunge la analiza însăși a epocii noastre. Rînd pe rînd i se dezvăluie contradicțiile și pericolele în mijlocul cărora a trăit fizic, fără să fie conștient de ele. Efortul de a le cuprinde, îi adîncește suferințele pe care caută să le domine. Mintea lui Herzog este de fapt eroul central al romanului, o carte intelectuală despre un intelectual. El își dă seama că nu numai izolarea în epoci și curente vechi produce o separație între el și realități. Un zid despărțitor îl constituie și cuvintele care consemnînd aspecte tragice ale prezentului, sînt acceptate cu ușurință fără să li se realizeze pe deplin înțelesul. „Alienare", „Singurătate", devin, din realități, termeni de circulație, uzați în esența lor de prea marea lor răspîndire. Herzog descoperă lumea modernă, și se adresează celor puternici și celor înțelepți pentru a le releva descoperirile sale. Scrisorile lui, destinate coșului de hîrtii, scrisori imaginare, sînt adresate lui Eisenhower, pentru a-l face să înțeleagă ce se întîmplă cu adevărat, sau unor filozofi morți, pe care i-a venerat și care i-au format concepția despre lume: Hegel sau Nietzsche. Bomba atomică, problemele sociale și politice ale contemporaneității îl interesează din ce în ce mai mult și încearcă să le găsească semnificațiile. Noii cărți a lui Saul Bellow i se poate aplica pe deplin pătrunzătoarea observație a criticului Alfred Kazin: „Realitatea exterioară contemporană este mai interesantă și mai experimentală decît subiectivitatea".

Efortul de a înțelege realitatea cuprinde nu numai romanul dar și poezia contemporană americană. Stările intime, lirica diafană, dominată de puternica tradiție a lui Emily Dickinson, cîntecul pămîntului și al fermei creat de Frost sau fascinația metropolei și frumusețile ei insolite din Sandburg, dau loc unei poezii intelectuale, de mare tensiune și sentiment de răspundere. Recent la New York, a apărut cartea postumă a celui mai interesant poet american al generației tinere: Theodore Roethke, „The Far Field" (Pămînt îndepărtat). Intensitatea sentimentelor, efortul de a găsi ordinea în lucruri, reprezintă atmosfera subiectivă a poemelor. Căutarea eului în lume revine obsedant. Versul cel mai reprezentativ al volumului este poate : „Un om merge departe, să descopere ce este". Criticul și poetul Peter Davison spunea că „poeziile lui Roethke sar ca delfinii, convertind viziunile în imnuri". Idealul lui Roethke este învingerea marasmului moral prin artă. Succesul reputat de „Pămînt îndepărtat" a născut în presa literară americană un puternic apel pentru editarea operei complete a poetului.

Opus lui Roethke prin viziune, poetul William Meredith afirmă, în noul său volum, că ordinea există și „trebuie să fie un răspuns afirmativ dat întrebărilor neliniștite".

În sensul aceluiași efort de limpezire pot fi integrate și încercările de apropiere de clasicii de pretutindeni. Cunoscutul poet Robert Lowell a publicat în cursul anului trecut o serie de traduceri considerate excepționale, din La Fontaine, Racine, Baudelaire sau din liricii moderni ca Ahmatova, de pildă.

Al. I.

vest-germană

Printre cărțile noi germane oferite de editura münchenezã Kiepenheuer semnalăm următoarele :

Max Frisch, **Mein Name sei Gautenbein** (Numele să-mi fie Gautenbein)

Celebrul dramaturg elvețian de limbă germană, Max Frisch, se dovedește a fi și un harnic romancier. Noua sa lucrare epică gravitează în jurul captivantei probleme a **identității**. Decalajul dintre eul personal și rolul său în fața altora, a imaginii pe care aceștia și-o capătă despre el, ajunge pînă la gradul celei mai frămîntate tensiuni. Lupta cu obstacolele din calea identității depășește coordonatele epicului, situînd romanul pe planul unui puternic dramatism filozofic.

Robert Wolfgang Schnell : **Geisterbahn. Ein Nachschlüssel zum Berliner Leben** (Calea duhurilor. O cheie postumă pentru viața berlineză).

În romanul lui Schnell se prezintă o imagine a declasaților dintr-un cartier mărginaș al Berlinului occidental. Această temă a faunei celor de la periferia societății în lumea capitalistă, temă atît de des tratată în literatură nu mai cuprinde aici nimic livresc. Autorul relevă unele puncte de coincidență cu metoda italiană a acelor **inquieste**, folosindu-se numai de documente autentice și de experiența sa personală, ceea ce împrumută romanului o fundamentală notă neorealistă.

Walter Höllerer: **Gedichte. Wie entsteht ein Gedicht** (Poezii. Cum ia ființă o poezie)

După ce a scos în 1952 un prim volum de versuri, **Der andere Gast** (Celălalt oaspete), reeditat în 1964, Walter Höllerer dă la iveală în același an și noua sa culegere lirică. Deși lucrarea de debut, **Der andere Gast** a exercitat o influență covîrșitoare asupra unei părți din poezia germană a ultimului deceniu, în noua culegere, **Gedichte. Wie entsteht ein Gedicht**, se surprind indicîile unei accentuate maturizări în această direcție. Odată cu eliminarea limbajului naiv al primelor versuri se potențează și calitățile existente acolo, printr-o puternică concentrare a vechiului imagism și printr-o mai lucidă ascuțire a observațiilor.

Herbert Lüthy, **Nach dem Untergang des Abendlandes** (După declinul Occidentului).

Istoricul din Zürich, Herbert Lüthy, cunoscut prin finele sale eseuri în materie de artă, a publicat recent această lucrare mai cuprinzătoare. După cum îi arată și titlul, ea se află în raport de corelativitate cu vestita **Untergang des Abendlandes** (Declinul Occidentului) a lui Oswald Spengler. Opera spengleriană, apărută în primii ani de după cel dintîi război mondial, a stîrnit mare vîlvă în intelectualitatea burgheză, fiind considerată drept una din cele mai complete și mai pătrunzătoare prognoze care s-au făcut asupra lumii occidentale. Iată, însă, că Herbert Lüthy îi dă un răspuns după decenii, în care arată că viziunea lui Spengler nu s-a realizat, urmînd a rămîne și pentru viitor o simplă concluzie înșelătoare. Tratarea originală a unor evenimente culturale, artistice și politice de seamă din ultima jumătate de veac fac din această carte o lectură demnă de interes.

E. P.

poloneză

Stanislaw Helsztynski, fost profesor de filologie engleză la universitatea varșoviană, a strîns într-o amplă culegere o parte din eseurile consacrate lui Shakespeare de-a lungul a trei decenii. Volumul se intitulează **Lucrările mele asupra lui Shakespeare** și analizează în principal traducerile marelui clasic englez apărute în Polonia.

Printre poeții de Karol Wiktor Zawodzinski este de asemenea o culegere de articole ale cunoscutului critic polonez și cuprinde cîteva zeci de studii despre poezia dintre cele două războaie.

Jerzy Ziomek dedică eseul său unuia dintre cei mai buni prozatori polonezi contemporani **Kazimierz Brandys**. Cartea conține o amplă analiză a operelor prozatorului, în ordine cronologică, completată de o biografie a scriitorilor.

Primul meu loc de muncă se intitulează volumul semnat de Andrzej Berkowicz și Halina Poczesna și care cuprinde o amplă anchetă pe tema: „Care a fost primul loc de muncă". Cartea se bucură de un deosebit succes de librărie. O altă carte de asemeni bine primită de cititori este volumul de memorii al lui Edward Kozikovski: **Mai mult adevăr decît birfeală.** Volumul cuprinde amintirile scriitorului care, fiind în perioada interbelică secretar general al Asociației oamenilor de litere, a avut posibilitatea să cunoască mai bine pe cei mai valoroși scriitori polonezi printre care Wladislaw Reymont, Zofia Nalkovska, Stanislaw Witkiewicz și Emil Zegablowigz. Tot amintiri cuprinde și volumul **Memorii varșoviene.** Cea mai mare parte a cărții e dedicată anilor 1939—1945 și descrie apărarea Varșoviei, apoi epoca ocupației hitleriste, luptă de rezistență, insurecția, ca și primele luni de după eliberarea orașului. Autoarea se mărginește să descrie numai faptele trăite a căror martoră a fost. „Datorită acestui fapt, scrie revista **Perspectives polonaises,** cartea constituie un document remarcabil și totodată o lectură emoționantă".

G. A.

CĂRȚI ȘI IDEI

CONVORBIRI CU FRANZ KAFKA

Convorbirea cu un artist, notată după jocul spontan al întrebărilor și răspunsurilor, poate aduce o mărturie literară de preț, deschizînd noi perspective asupra coordonatelor universului lăuntric al acestuia ; ceea ce în operă apărea latent, implicit, se luminează în conversația întîmplătoare cu artistul, prin indicarea intențiilor urmărite, prin climatul interior din care s-a desprins, ca o expresie necesară, faptul artistic. O atare perspectivă asupra lui Franz Kafka ne oferă *Convorbirile* cu scriitorul, notate de Gustav Janouch [1]).

Acesta l-a cunoscut pe Kafka încă în plină adolescență, urmărindu-i gîndirea și manifestările sensibilității lui vibratile, timp de cîțiva ani, cu uimirile unui suflet juvenil. Contactul a fost aproape zilnic. Adolescentul și-a așternut pe hîrtie impresiile ; a înțeles, în același timp, să fie veridic, notînd gîndul lui Kafka, reacțiile lui spontane, părerile acestuia asupra celor mai variate subiecte. Ne oferă, într-un cuvînt, o deschidere asupra psihologiei și conceptiilor scriitorului. Janouch nu a înțeles să facă literatură ; s-a mărginit la înregistrarea credincioasă, ajungînd la descrierea fizică a modelului, dar renunțînd la portretul moral. Condiție ideală pentru un material documentar.

În carte, ne apare un Franz Kafka, văzut de aproape. Un om înalt, negricios, cu nas proeminent, în mijlocul unei fețe vioaie, încadrată de un păr negru, abundent, barată de sprîncene stufoase ; un om trist, recules, retras, tăcut în general, substituind cuvîntului expresia feței și gestul, acesta din urmă, de altminteri, măsurat și rar ; domină, în expresia feței, zîmbetul buzelor subțiri, iar în expresia corpului, gestul, depășind ticul de întovărășire și reflex al gîndului, ajungînd, așa dar, la o expresie discretă a intențiilor. Ochii albaștri-cenușii priveau pe oameni de jos în sus. Avea mîini mari și puternice, degete fine și subțiri. Întreaga lui înfățișare mărturisea stinghereală, dădea impresia unei neadaptări, sau a unei adaptări silite îndurerate, la viața din jur. „Țopăi descumpănit printre oameni, care mă privesc bănuitor", mărturisește poetul. Se aseamănă el însuși, în această ipostază, cu o coțofană hoață ; în fapt, era numai o aparență ; poetului nu-i plăceau lucrurile ce scîlpeau în soare ; și apoi, adăuga el, nici nu avea măcar pene negre ; era o coțofană cenușie, care se grăbea să se ascundă.

Kafka a fost un mare singuratec ; dar desorbitarea nu-l apăsa, deși îi dădea conștiința unei poziții tragice în lume, mai cumplită decît a unui Kaspar Hauser ; era o solitudine fără exemplu : Cînd Janouch îi spune : „Sînteți singur ca Kasper Hauser?" scriitorul răspunde surîzînd amar : „Sînt singur ca Franz Kafka".

Era, în același timp, un timid, închis comerțului cotidian, dar cald în prietenie și corespondențe sufletești de adîncime. Om de lecturi, avea participare la viața culturii, dar și înțelegere pentru îndeletniciri manuale, de meseriaș ; visa să devie agricultor ; atent, politicos cu oamenii, dar nepunctual la întîlniri, (nu trebuie totuși, să cerem poetului mai mult decît poate da). Ar fi vrut, în adevăr, să se domine pe sine, să domine timpul, folosindu-i depănarea uniformă, dar mersul capricios al vieții lui lăuntrice era mai puternic : de aci, neaderențe. Era, după cum mărturisea, o ființă slabă și proiecta această slăbiciune asupra întregului univers.

Nu se prețuia pe sine ; mai mult, se subestima. Publica, parcă, împotriva voinței sale. Iar la sfîrșit, copleșit de boală, a cerut prietenului și executorului său testamentar, Max Brod, să-i distrugă opera, rămasă nepublicată. Rugămintea, din fericire, a fost neascultată de un prieten zbătîndu-se între scrupulul moral și pasiunea pentru adevăr și frumos, exprimate de Kafka, în aceste opere, apărute postum.

Pentru Kafka, tinerețea își afla prețul prin putința de a cuprinde frumusețile lumii ; avea credința că tinerețea, „plină de soare și dragoste", este fericită, tocmai prin această putere de contemplare a frumosului ; cînd această facultate se risipește, „începe bătrînețea fără mîngîiere, decăderea, nefericirea".

Franz Kafka era, pentru a folosi cuvîntul lui Spielhagen, o „fire problematică", reflexivă, interiorizată, scoborînd de la aspect la tîlcuri, la adîncimi ; avea simțul exactitudinii expresiei, risipind cu eleganță și neglijență, întîmplător, formulări fericite (de pildă : „Cuvîntul exact dirigează ; cuvîntul inexact rătăcește"). Nu ocolea totuși vorbirea aluzivă, comparația, care luminează indirect un aspect al lucrurilor; nu căuta paradoxul ; afla însă incidențe neașteptate de privire, dezvăluind înfățișări inedite ale lumii.

Își trăia cu dificultate condiția ciudată de înstrăinat: scriitor de limbă germană în mijlocul comunității cehe ; evreu pe deasupra care aparținînd păturilor înstărite rupsese oarecum legăturile cu lumea mizeră a ghetto-ului. Avea, desigur credințe, afirma idealuri cu hotărîre ; adăpostea totuși în sine, un fond de scepticism, desigur, vădit în nuanțe și nu ridicat la principiul sistematizat („epoké") al îndoielii, ajungînd la interzicerea atitudinii răspicate. Lăsa să plutească în jurul său și al faptelor din jur un *halo* de nesiguranță, poate reflex al unui relicvat oniric, al unei amintiri de vis, urmărind gîndirea în explorarea lumii, în timpul veghei : „Visul dezvăluia realitatea" a rostit cînd va ; „reprezentarea rămîne în urmă. Aci se află caracterul teribil al vieții și darul cutremurător al artei". La observația interlocutorului său : „Literatura nu este decît un mijloc imperfect de expresie a vieții", Kafka aprobă din cap, după ce observase cu cîteva clipe mai înainte : „Din viață se pot extrage relativ ușor multe cărți, dar din cărți, puțină, foarte puțină viață !"

Creînd, artistul oficiază. Haydn nu compunea oare, observă Kafka, avînd pe cap perucă pudrată ? „Scrisul este un fel de exorcism" (Geisterbeschwörung). Este, fără îndoială, credea scriitorul, o mare fericire să exprimi direct, fără efort, mișcările vieții dinlăuntru. Totuși, „scrisul nu este decît o impuritate a trăirii". Ne aflăm aci într-o zonă de nesiguranță și contradicții, de elaborări imprevizibile. Întrebat fiind asupra protectorilor sale literare, Kafka răspunde : „Vom putea oare prevedea cum va bătea inima, un moment mai apoi ?" „Pe... nița nu este decît acul seismografic al simțirii. Cutremurul se poate înregistra, dar nu anticipa".

Un cititor va trebui, după credința lui Kafka, să facă alegeri severe, în cărțile ce i se propun lecturii. Kafka prefera pe clasici, cu deosebire pe Goethe. Făcea o distincție între literatura, „care se străduiește să privească lucrurile într-o lumină plăcută" și activitatea poetului, „care ridică lucrurile pînă în domeniul adevărului, purității, duratei. Literatura năzuiește către comoditate ; poetul, însă, este un căutător de fericire, ceea ce e cu totul altceva, decît un simplu confort mental". „Fiecare operă de artă, va observa Kafka altădată, este un document, o mărturie".

Avea cultul adevărului. „Există oare o taină mai mare decît adevărul ?" Prin adevăr, se afirma, în credința lui, valoarea poeziei : „Poezia nu este decît o expediție în căutarea adevărului". Dar ce este, propriu vorbind, adevărul ? „Adevărul este ceea ce este necesar vieții fiecărui om ; nimeni nu-l poate însă obține sau cumpăra. Fiecare om va trebui să-l creeze din adîncul său de viață ; altminteri, se prăbușește. A trăi fără adevăr, este cu neputință. Poate că adevărul este viața însăși". Corolarul acestui gînd va fi credința că minciuna este adesea „o expresie a spaimei, că omul ar putea fi strivit de adevăr ; este o proiecție a propriei micimi, a păcatului".

Ajungem aci într-o zonă în care arta și sensibilitatea religioasă se învecinează. Kafka făcea totuși, o separație a zonelor. La observația că poezia ar năzui către religie scriitorul replica : „N-aș putea spune aceasta. Dar ea năzuiește cu siguranță către rugăciune", apropiindu-se astfel de concepția bremondiană. Cu alt prilej, Kafka stabilește punți de legătură între poezie, care clarifică și, prin aceasta umanizează, și muzică, „multiplicare a vieții senzoriale, voluptuare". („Musik ist eine Multiplikation des sinnlichen Lebens"). „Poezia, în schimb, este disciplină și elevație". Iar în altă parte: „Poezia este condensare, esență ; dimpotrivă, literatura este dizolvție, un fel de narcotic".

Asupra teatrului, Kafka face o remarcă pătrunzătoare : „Ca să acționeze asupra vieții, teatrul trebuie să fie mai puternic, mai intens, decît viața. Este legea gravității : puișcașul trebuie să ochească deasupra țintei".

Altădată, asupra muzicii, se exprimă baudelairian : „Die Musik ist für mich so etwas wie das Meer" („La musique souvent me prend comme une mer"... : Ch. Baudelaire) continuînd : „Sînt copleșit, cuprins în virtejul admirației, însuflețit și totuși cuprins de spaimă, atît de violent cuprins de spaimă în fața nemărginirii..."

Ne aflăm desigur în zona cea mai adîncă a sensibilității kafkiene : spaima, sentiment indicibil, adevărată antenă către inefabilul propriu și către adîncul unei realități de coșmar intuită de el.

Prin această deschidere lăuntrică a spaimei, credem, în adevăr că ajungem la ființa cea mai adîncă a scriitorului ; spaima străbate în fiecare rînd al operei sale ; va fi, de altminteri, amintită, ici și colo în volumul lui Janouch. Desigur, temeri se afirmă adesea în aceste pagini : temere de moarte, de boală, de seismele sociale. Dar inefabilul spaimei apare mai rar și învăluit. Spaima reprezintă totuși, în viața și opera lui Kafka, o pînză de fond, pe care se profilează întîmplările narate. Faptele pot fi, uneori, banale, dar ele au un potențial ascuns de neliniște și dramă, care le dă o nouă dimensiune (ca în anume vise rele, în care fabulația visului este cu totul anodină, atmosferă de fantastic și teroare suprapunîndu-se, venind parcă dintr-o zonă exterioară). Spaima este, desigur, climatul literaturii kafkiene Decorul poate fi adeseori surprins exact, cu acuitate realistă. Dar dincolo de fapte, sînt sensurile implicite, dramatice, ale scriitorului, este tremurul sufletului în fața absurdului existenței, așa cum și-o reprezintă el, proiectînd asupra lumii întregi o condiție tragică personală. Faptele îi apar, astfel, desfășurîndu-se după o îndoită serie a cauzalității : un determinism exterior, natural, perceptibil, și o condiționare lăuntrică, indicibilă, dînd întîmplărilor înfățișate, caracterul de indeterminare, de sentiment provizor, de suspensie chinuitoare. Ne aflăm în fața unei separări de nivel. Lumea, în credința lui Kafka, este dominată de cauzalitate ; dar scriitorul adaugă: „întîmplătorul nu există decît în gîndul nostru, în percepțiile noastre limitate, reprezintă reflexul limitelor cunoașterii noastre". Între noi și lume se deschide o falie. Este fantasticul kafkian, închipuind o lume în care se desfășoară fapte petrecute între oameni, care nu se știe de unde vin și unde se duc, dar care exprimă, în universul acesta bizar, o drama acută a condiției umane, a unei suferințe misterioase, ascunse, inexplicabile, sugerînd cititorului un sentiment de opresiune, inconfort moral și, totuși, de regăsire de sine ; universul fascinant, operînd o transmutație a realului în mit, prin mijlocirea scrisului ; univers populat de prezențe exprimînd pe un portativ abstract drame și probleme dintre cele mai grave ale existenței omenești : a vieții, ca atare, a justiției, a năzuinței către depășirea de sine, a nevoii de a cuprinde necunoscutul, și de a ajunge în zona inaccesibilului (*Castelul*), de a lua contact cu atrocele (halucinantul *Fratricid*. *Colonia penitenciară*). Se desprinde din această literatură o atmosferă realizată prin mijloace discursive : este un reflex interior, care dăruie faptelor o viață tainică, după cum în pînza unui mare pictor, lumina care dă volumelor dimensiunea lor adevărată ,adică ambianța lor vine dinlăuntru.

Ne vom putea întreba, la încheiere: acestor fragmentare însemnări și întîmplătoare mărturii culese de Gustav Janouch : în ce măsură cartea de față a putut introduce pe cititor într-o asemenea atmosferă, dincolo de forme, subiecte și gesturi ?

Fără îndoială, un om nu se poate explicita pe el însuși exegetic. El singur nu va fi destoinic să o facă; cu atît mai puțin semenul său, deși ajutat de metodă, intuiție și dragoste. Se pot pune, totuși, jaloane. Se pot indica direcții de drum. Dincolo de reticențele și mărturiile fragmentare ale lui Kafka, adesea cu tot refuzul lui de a-și dezvălui drama, Janouch a reușit să indice o seamă de perspective. Realitatea intimă a omului nu este, desigur, integral revelată, dar, în măsura în care înțelegerea poate stabili punți de unire între o simțire și o operă, aceste pagini reprezintă o introducere într-o viață de suferință spirituală și în specificul unui mod de a fi.

Un artist ca Franz Kafka nu se livrează. El trebuie înțeles, intuit. dincolo de gesturi, de înfățișare — adesea chiar, dincolo de cuvînt.

Ion BIBERI

1) Gustav Janouch, *Gespräche mit Kafka*, Fischer Bücherei, 1961.

PREZENȚE ROMÂNEȘTI

Ziarul „L'Unità" publică, în numărul său din 28 februarie, sub titlul „Dante în Romînia", numeroase date asupra programului de lucrări ce se vor tipări în țara noastră cu prilejul celui de al șaptelea centenar de la nașterea lui Dante Alighieri. Ziarul vorbește de ampla culegere de „Studii dantești" care va apare sub conducerea lui Al. Balaci, despre comentariul inedit la „Divina Commedia" al lui George Coșbuc, din care urmează să se publice al doilea volum în cursul acestui an, și despre noua traducere în curs de apariție a „Divinei Commedii", alcătuită de Eta Boeriu.

Tot în L'Unità din 27 februarie a.c. a apărut un comentariu semnat de Mario de Micheli și dedicat Expoziției românești de artă grafică deschisă la Milano. „Peisajul pe care îl oferă Expoziția — spune De Micheli — e variat și bogat. Nu lipsesc rezultate subtile și sugestive, de la acelea ale lui Iosif Bene la Florica Cordescu, de la cele ale lui Chirnoagă la cele ale lui Dumitrescu Luca".

Suplimentul literar al ziarului peruvian „El Comercio" publică poeziile lui Tudor Arghezi : „Miezul nopții", „Om cu om", „Mîhnire" însoțite de o scurtă prezentare.

Primul număr din acest an al revistei" L'Europa letteraria" publică trei poeme de Tudor Arghezi („Inscripție pe un portret", „Cine ești". „Inscripție pe ușa poetului",) în tălmăcirea lui Salvatore Quasimodo.

Revista consemnează într-o notă intitulată „Prozatori italieni în Romînia", apariția în țară noastră a volumelor „Nuvele italiene din Renaștere", „Nuvele italiene contemporane" (a cărei copertă o reproduce) și „Cavalerul inexistent" de Italo Calvino.

Într-o altă notă este remarcată apariția volumului de versuri al lui Machado în tălmăcirea lui Aurel Rău.

De la începutul lunii martie, Teatrul Popular din Sofia joacă cu succes piesa lui Al. Mirodan „Șeful sectorului suflete". Tot de la începutul acestei luni, dramaturgul român a fost cooptat în comitetul internațional al revistei franceze „Les lettres nouvelles" condusă de cunoscutul critic Maurice Nadeau.

Revista maghiară „Nagyvilag" publică în ultimul său număr un articol semnat de Veronica Porumbacu despre opera de tălmăcire a celor mai valoroase lucrări din literatura universală întreprinsă la noi în ultimele decenii.

Revista belgiană „Journal des poètes" a publicat în numărul său din noiembrie poemele „Sonet la Posada", „Hivernală" și „Nopți ciudate" de Aurora Cornu, tălmăcite de Eugène Guillevic.

COMITETUL DE REDACȚIE

Teodor Balș ; Ov. S. Crohmălniceanu (redactor șef adjunct) ; **S. Damian ; Ștefan Gheorghiu** (redactor șef adjunct) ; **Eugen Simion ; Tiberiu Utan** (redactor șef) ; **Haralamb Zincă** (secretar general de redacție).

Prezentarea grafică : **Radu Georgescu**

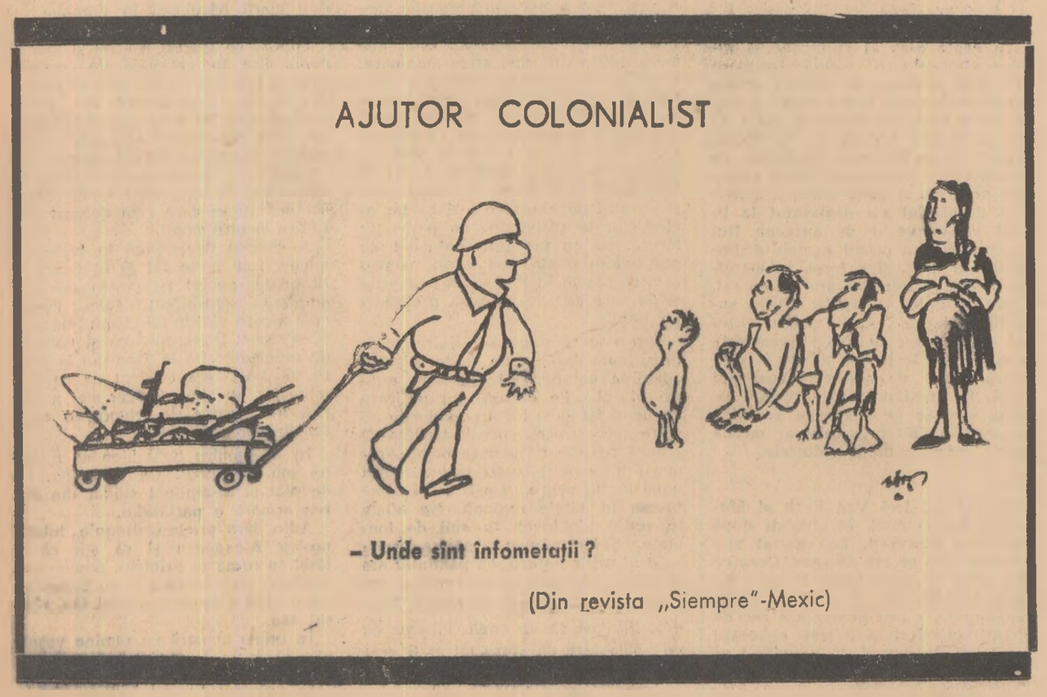

REDACȚIA : București — B-dul Ana Ipătescu 15, Telefon : 12.94.44 ; 11.39.36 ; 12.74.26 ADMINISTRAȚIA : Șos. Kiseleff nr. 10. Telefon 18.33.99. ABONAMENTE : 3 luni 13 lei ; 6 luni 26 lei ; 1 an 52 lei
Tiparul : Întreprinderea Poligrafică „Informația", str. Brezoianu nr. 23—25